

Elina Ekholm & Marja Katisko

Yhteiselo metropolissa
- kokemuksia sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun

Elina Ekholm & Marja Katisko

Yhteiselo metropolissa

– kokemuksia sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun

**Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2012**

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA
B Raportteja 52

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: www.scanstockphoto.com
Taitto: Tiina Hallenberg

ISBN 978-952-493-163-2 (nid.)
ISBN 978-952-493-164-9 (pdf)

ISSN: 1455-9927

Juvenes Print Oy
Tampere 2012

TIIVISTELMÄ

Ekholm Elina
Katisko Marja

Yhteiselo metropolissa
– kokemuksia sovittelusta ja näkökulmia
lastensuojeluun

Helsinki : Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2012

108 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
B Raportteja 52

ISBN

978-952-493-163-2 (nid.)

978-952-493-164-9 pdf

ISSN

1455-9927

Julkaisu koostuu kahdesta tutkimuksesta. ”Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajataustaisten perheiden asiakkuudesta lastensuojelussa” –tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajaperheiden kotoutumisprosessia ja siinä ilmeneviä kehittämistarpeita lastensuojeluasiakkuuden kautta. Tutkimusta varten on haastateltu 18 lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Tutkimusaineisto osoittaa, että sosiaalityöntekijöille tulevat lastensuojeluilmoitukset koskien maahanmuuttajataustaisia perheitä ovat hyvin erilaisia eivätkä poikkea kantaväestöä koskevista lastensuojeluilmoituksista tai konsultaatiopyynnöistä. Työskentelyyn lastensuojelutarpeen selvittämiseksi perheen maahanmuuttajatausta tuo lastensuojelun sosiaalityöhön erityishaasteita. Haastatellut sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että vanhempien mielenterveysongelmat sekä pakolaisuudesta johtuvat traumataustat, perheen jäsenten eritahtinen kotoutuminen sekä erityisesti suurperheiden äitien kielitaidottomuus ja syrjäytyminen koulutusjärjestelmästä ja työelämästä ovat kysymyksiä, joiden selvittäminen lastensuojelun kysymyksinä tuottavat haasteita. Haastatellut sosiaalityöntekijät korostavat viranomaisyhteistyön merkitystä erityisesti kotouttamistyön alkuvaiheen kartoituksessa, mutta myös lastensuojelutyön prosessin aikana. Oleellista olisi viranomaisten yhteinen ymmärrys perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkityksestä keskeisenä onnistuneen kotoutumisen perustana.

Sopua asuinalueelle –tutkimuksessa analysoidaan sovittelutyötä ja konfliktien ratkaisua naapurustoissa ja nuorten parissa. Tutkimusta varten on haastateltu Suomen Pakolaisavun Kotilo-projektin vapaaehtoisia naapuruussovittelijoita sekä nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviä henkilöitä. Aineisto on käyty läpi sisällönanalyysin keinoin kiteyttämällä sovittelutyötä tekevien yhteistä kokemuskertymää.

Suurkaupungeissa asuville kehittyi yleensä kyky sietää erilaisuutta. Vaarana monietnisisillä asuinalueilla on arjen riitojen etnistyminen, jolloin niihin latautuu ylimääräistä tunnekuohua. Yleisimmät asumiseen liittyvien konfliktien aiheet ovat meteli, yhteisten tilojen käyttö ja koettu tai todellinen piittaamattomuus säännöistä. Näiden taustalla on kuitenkin laajempia yksilö- ja yhteisötason tekijöitä, kuten väärinkäsitykset ja puhumattomuus, sekä rakenteellisia tekijöitä, kuten alueellinen eriytyminen, yhteisöllisyyden väheneminen ja asenneilmapiirin jyrkentyminen.

Sovittelu on vapaaehtoisuuteen perustuva konfliktinhallintamenetelmä, jossa puolueettomat sovittelijat toimivat sovinnon mahdollistajina. Sovittelu auttaa osapuolia korjaamaan keskinäisiä suhteitaan, kommunikoimaan selvemmin sekä ymmärtämään omia tarpeitaan ja toiveitaan, jolloin syntyy luovia ratkaisuja osapuolten ongelmiin. Kotilo-projektin naapurussovittelu on sosiaalinen innovaatio, joka edistää asukkaiden välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä toimien samalla vastavoimana asuinalueiden sosiaaliselle ja taloudelliselle eriytymiselle.

Nuorisotaloissa, kirjastoissa ja asukastaloilla nuorten riidat liittyvät nuorten jokapäiväiseen elämään. Etniset hierarkiat ja kotoa tulevat negatiiviset asenteet joitakin ryhmiä kohtaan voivat syventää riitoja, ja riidat voivat muuttua yksilöiden välisistä riidoista ryhmien välisiksi. Ristiriitojen ratkaisemiseksi on käytetty rasismia ja kiusaamisen nollatoleranssia ja välitöntä puuttumista. Yhteisen toiminnan avulla on haastettu totuttuja ajatuskuvioita ja pyritty saamaan nuoret tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta. Tärkeää on myös ristiriitojen käsittely yhdessä vanhempien kanssa.

Tulosten perusteella suositetaan naapurussovittelun laajentamista pysyväksi toimintamuodoksi, konfliktien ennaltaehkäisyä verkostoyhteistyön avulla sekä maahanmuuttajien yhteisöllisten sovitteluperinteiden yhdistämistä suomalaiseseen käytäntöön.

Asiasanat:

konflikti, kotoutuminen, lastensuojelu, maahanmuuttajat, naapurusto, nuoret, sosiaalityö, sovittelu

Teemat:

Hyvinvointi ja terveys
Kansalaisyhteiskunta
Monikulttuurisuus

Julkaistu:

Painettuna ja Open Access -verkojulkaisuna

Painetun julkaisun tilaukset:

Granum-verkkokirjakauppa <http://granum.uta.fi/>

Verkko-osoite:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/B_52_ISBN_9789524931649.pdf

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	7
SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ MAAHANMUUTTAJA- TAUSTAISTEN PERHEIDEN ASIAKKUudesta LASTENSUOJELUSSA	11
SOPUA ASUINALUEELLE: KOKEMUKSIA KONFLIKTIEN SOVITTELUSTA NAAPURUSTOSSA JA NUORTEN PARISSA	45

YHTEISELOA METROPOLISSA

Kokemuksia sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun

Johdanto

Metropoleissa asuu monenlaisia ihmisiä ja perheitä: muualta Suomesta ja muualta maailmasta muuttaneita, perheitä, joissa kummatkin vanhemmat ovat maahanmuuttajia ja perheitä, joissa toinen vanhemmista on jostakin muusta kulttuurista. Joka kymmenennessä suomalaisessa perheessä jompi kumpi tai kumpikin vanhempi on syntynyt jossakin muualla kuin Suomessa. Metropolialueiden erityispiirteinä onkin maan sisäisten ja muualta tulevien ihmisten elämäntapojen ja kulttuurien sekoittuminen.

KatuMetro on kaupunkitutkimus- ja metropolipolitiikkayhteistyöohjelma, jossa tutkitaan metropolialueen ajankohtaisia ilmiöitä tavoitteena tuottaa tietoa alueen kehittämistyötä varten. Tutkimusohjelmassa on neljä eri teemaa: kaupunkirakenne ja elinympäristö, hyvinvointipalvelut ja -politiikat, talous ja kilpailukyky sekä monikulttuurisuus ja maahanmuutto. Diakonia-ammattikorkeakoulu koordinoi ohjelman monikulttuurisuusosiota. Ohjelmaa rahoittavat Espoon, Helsingin, Vantaan ja Lahden kunnat sekä liikenne- ja viestintäministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja ympäristöministeriö sekä alueen yliopistot ja korkeakoulut.

Monikulttuurisuus-kotipesän toiminnan lähtiessä liikkeelle syksyllä 2010, haluttiin ensimmäiseksi selvittää, mistä aiheista maahanmuuttotyössä toimivat kaipaisivat tutkimustietoa. Tutkimustarvekysely osoitti, että eniten tiedontarvetta oli maahanmuuttajaperheiden ja toisen sukupolven tilanteesta. Tämä suuntasi Diakissa tehtävää tutkimustoimintaa. Vuoden 2011 tutkimusaiheiksi valittiin naapuruussovittelua ja nuorten parissa tapahtuvaa riitojen ratkaisemista käsittelevä Sopua asuinalueelle – kokemuksia konfliktien sovittelusta naapustossa ja nuorten parissa sekä monikulttuurista lastensuojelua tarkasteleva Arjesta voimaa – lastensuojelun merkitys kotoutumisen tukemisessa tutkimushanke. Viimeksi mainittu tutkimushanke jakaantuu kahteen osaan. Tässä julkaisussa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajataustaisten perheiden lastensuojeluasiakkuudesta. Tutkimushanke jatkuu vuonna 2012, jolloin tutkimuksen aiheena ovat maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä näkemykset lastensuojeluasiakkuudestaan.

Maahanmuuttotutkimukseen liittyvä eettinen dilemma on se, missä määrin tutkimus lisää ymmärrystä ja edistää suvaitsevaisuutta ja kuinka paljon se vahvistaa olemassa olevia kielteisiä stereotypioita. Olemme ottaneet risikin käsittelemällä vaikeita asioita, lastensuojelua ja huostaanottoja sekä arjen

konflikteja. Uskomme kuitenkin, että tuomalla esiin hankaliakin asioita, voimme tuoda aineksia palvelujärjestelmien kehittämiseen, ongelmien ratkaisuun ja ennaltaehkäisyyn sekä arjen kanssakäymisen parantamiseen.

Olemme käyttäneet tutkimuksessa yleiskäsitettä maahanmuuttaja tai pidempää versiota maahanmuuttajataustainen, vaikka se kuvaakin huonosti Suomessa pitkään asuneita tai täällä syntyneitä metropolialueen asukkaita. Nuorisobarometrin maahanmuuttajaosiossa 2010 kysyttiin, missä määrin vastaajat kokevat itsensä suomalaisiksi, ulkomaalaiseksi, oman paikkakunnan asukkaaksi, eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi, monikulttuuriseksi, maahanmuuttajaksi tai maahanmuuttajataustaiseksi. Tämä kysymyksenasettelu jo kertoo, miten lukuisin tavoin ihminen voi määrittää itsensä joko yleisesti tai eri tilanteissa. Kansainvälisissä tutkimuksissa toistuu havainto siitä, että maahanmuuttajataustaiset samaistuvat vahvasti paikalliseen yhteisöön, kun taas kansalliset identifikaatiot voivat olla heikompia. (Myllyniemi 2010, 20 - 23.)

Tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeus ulottuu harvoin niin pitkälle, että tutkittavat itse pääsisivät osallistumaan tutkimuksessa heistä käytettävien käsitteiden määrittelyyn. Käsite maahanmuuttajuus on saanut osittain kielteisiä sävyjä, sillä se kategorisoi hyvinkin erilaiset maahanmuuttajat samaan ryhmään, johon usein liitetään tietynlaisia ominaisuuksia. Maahanmuuttajakäsite pitää sisällään ajatuksen "toisista" suhteessa "meihin". Käsitteellä tarkoitetaan arkipuheessa usein kaikkia Suomessa asuvia ulkomaalaissyntyisiä tai –taustaisia tai ulkonäöltään suomalaisista erottuvia henkilöitä riippumatta siitä, kuinka kauan henkilö on asunut maassa tai onko hänellä Suomen kansalaisuus. Käytettäessä käsitettä maahanmuuttaja on muistettava, että sen avulla ihmisiä luokitellaan eri kategorioihin. Maahanmuuttajuus ei ole itseltään selvästi sisäsyntyinen ominaisuus vaan tietyn yhteisön antama leima sen ulkopuolisiksi ymmärretyille ihmisille. Vaikka maahanmuuttaja käsitteenä luo vierautta ja rajoja, ei ongelmallisia ilmiöitä kuitenkaan saada katoamaan niemällä ne toisin (Wrede 2010, 12 – 13).

Toinen tutkimuksissamme käytettävä käsite on kulttuuri, jolla tarkoitamme yhteisten merkitysten järjestelmää, jota samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat käyttävät maailmansa hahmottamiseen. Hallin (2003, 85) mukaan kansakunnat eivät ole paikallistettuja, selkeärajaisia tai sisäisesti yhtenäisiä. Modernien muuttoliikkeiden kuljettaessa ihmisvirtoja kulttuurit eivät enää koostu yhdestä vaan monista erilaisista kulttuureista ja malleista. Siksi tarkastelemme varauksella "ongelmien, asioiden" etnistymistä, ongelmien selittäminen kulttuurilla, kun kyse on ihmisten, yksilöiden välisestä vuorovaikutuksesta ja sen puutteista, väärinymmärryksistä ja ennakkoluuloista.

Tutkimuksemme pohjautuu käytäntötutkimukseen, jossa kehittämisen teemat ja ongelman asettelu paikannetaan käytäntöön ja toimintaan. Käytäntötutkimuksella on kiinteä yhteys kehittämiseen ja siinä tavoitellaan erityisesti hiljaisen tiedon sanallistamista. Tutkimusprosessi on muutosorientoitunutta, tutkimustapa on interaktiivinen ja siihen osallistuu tahoja. Tutkimuksen toteuttamista ja tulosten analysointia käsitellään kunkin alan asiantuntijoiden ja toimijoiden kanssa, jolloin tieto kumuloituu. Erityistä huomiota kiinnitetään tuloksista vedettävien johtopäätösten käytännöllistämiseen.

Olemme työskennelleet kumpikin vajaan vuoden verran KatuMetro-hankkeessa. Päädyimme yhdistämään tutkimuksemme samaan julkaisuun, kun yhteisten keskustelujen kuluessa huomasimme, miten paljon yhtymäkohtia ensi kuulemalta hyvinkin erilaisilla tutkimusteemoillamme on. Kummassakin tutkimuksessa kohteena ovat perheet, lapset ja nuoret. Tutkimuksia yhdistää myös se, että niissä tutkitaan tai mallinnetaan prosesseja: lastensuojelu- ja sovitteluprosessia.

Marja Katiskon tutkimuksessa käsitellään lastensuojelutyötä maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa. Hän analysoi sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lastensuojelun työprosesseista asiakkaan ollessa maahanmuuttajaperhe. Lähtökohtana perhekeskeisessä kotoutumisessa on ymmärrys perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkityksestä keskeisenä hyvinvoinnin lähteenä ja tukena. Kotoutuva perhe joutuu monenlaisten muutospaineiden kohteeksi, kun perheenjäsenten erilaiset roolit, arvostus ja kasvatuseriaatteet kyseenalaistuvat. Perhekeskeisyys on nostettu esiin myös syksyllä 2011 voimaan tulleessa Laissa kotoutumisen edistämisestä, joka velvoittaa kuntia tekemään kotouttamissuunnitelman koko perheelle, jos perheen kokonaisuus tilanne sitä vaatii. Lain mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen ja nuoren kehitystä tukevan ja ohjaavan vanhemmuuden edellytyksiin ja vanhempien tuen ja koulutuksen tarpeisiin. Uuden lain velvoite on tärkeä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön näkökulmasta.

Elina Ekholm johdattelee konfliktitutkimuksen ja sovittelun peruskäsitteisiin. Sen jälkeen hän tarkastelee naapurussovittelua, joka on uusi sovittelun muoto Suomessa. Naapurussovittelua tekevät vapaaehtoiset sovittelijat. Kerrostalojen konflikteista siirrytään nuorten välisiin riitoihin. Näissä riitojen ratkaisua kuvataan nuorisotyöntekijöiden ja muiden nuorten kanssa työskentelevien näkökulmasta. Naapurussovittelu on organisoitua Suomen Pakolaisavun Kotilo-projektin toimintaa, nuorten ristiriitoja taas ratkaistaan usein siinä hetkessä, kun ne syntyvät esimerkiksi nuorisotaloilla. Kuvatut naapuruston ja nuorten riidat ovat pienimuotoisia, ja kummassakin tapauksessa

sovittelun ja riitojen ratkaisun tavoitteena on ennaltaehkäistä konfliktien etnistyminen ja voimistuminen.

Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia haastateltavia, tutkimuksen ohjausryhmässä olevia kuntien, järjestöjen ja tutkimuslaitosten edustajia, KatuMetro-tutkimusohjelmaa sekä Diakin tutkimusyhteisöä.

Elina Ekholm

Marja Katisko

Marja Katisko

**SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ
MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN PERHEIDEN
ASIAKKUUDESTA LASTENSUOJELUSSA**

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
2. TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET JA TEOREETTISET TAUSTAT	17
2.1 Perhe kotoutumisen keskipisteeseen	17
2.2 Lastensuojelu kotoutumisen tukemisessa	18
3. TUTKIMUSAINEISTO	21
4. TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI	23
5. YHTEYDENOTTOJA LASTENSUOJELUUN	25
5.1 Lastensuojeluilmoituksia monilta tahoilta	25
5.2 Palvelujärjestelmän aukkoja ja yhteistyötä	28
6. TYÖSKENTELYÄ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOSSA	31
6.1 Yksilöllisyys ja merkitykselliset suhteet	31
6.2 Erilaiset kasvatuskulttuurit ja eritahtinen kotoutuminen	32
7. AVOHUOLLON PALVELUJEN RIITTÄMÄTTÖMYYS	39
8. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	41
LÄHTEET	43

1. JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Ihmisen muuttaessa maanosasta toiseen ja maasta toiseen hän ei tule aina luuteen kotimaahansa yksin, vaan tuo monesti mukanaan perheensä, kotinsa sekä kulttuurisesti muotoutuneet tapansa toimia arjessa. Perhe voi muodostua uudessa kotimaassa turvalliseksi ja tutuksi yhteisöksi, jossa voi hengähtää, kun ympäröivä yhteiskunta toimii toisenlaisten odotusten ja tapojen mukaisesti. Perheestä voi tulla maahanmuuton seurauksena myös kahle, jolloin esimerkiksi perheenjäsenten sosiaaliset roolit ja vuorovaikutussuhteet eivät enää toimi kuten lähtömaassa.

Pääkaupunkiseudun kunnissa on asunut jo vuosikymmenien ajan huomattava määrä maahanmuuttajataustaisia perheitä. Kuntien neuvoloissa, päiväkodeissa, kouluissa ja muissa julkisissa palveluissa on työskennelty maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja heidän lähtömaissaan tai Suomessa syntyneiden lastensa kanssa. Monikulttuurisuudesta on vuosien myötä muodostunut arkipäivää. Kuntien työntekijät ovat nähneet käytännössä, miten maahanmuuttajaperheet kotoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan vanhempien työllistymisen ja kielenoppimisen kautta samalla, kun heidän lapsensa ovat päiväkodin, koulujärjestelmän, harrastusten sekä ystävien kautta omaksuneet vanhempiensa kulttuuriperimän lisäksi suomalaisen tavan elää.

Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt ja muuttanut muotoaan 2000-luvulla. Pakolaisten ja muista humanitaarisista syistä maahan muuttaneiden määrä on suhteessa vähentynyt, kun taas perhesiteiden perusteella tapahtuva ja työperustainen maahanmuutto ovat yleistyneet. Samalla suomalainen kotouttamispolitiikka ja sitä sääntelevä lainsäädäntö on muuttunut. Edelleen korostuu maahantulijoiden työllistymisen tärkeys. Yhteiskunnan kannalta tuottavan, hyvinvoivan yksilön ideaalin taustalla nähdään kuitenkin yhä useammin hyvinvoiva perhe.

2010-luvulle tultaessa ollaan tilanteessa, jossa tutkimustiedon tarve maahanmuuttajaperheiden arjesta Suomessa on polttavan tärkeä. Tiedon tarpeesta viestii Kaupunkitutkimus- ja metropolipolitiikkatutkimusohjelman puitteissa suoritettu tutkimustarvekysely, jonka mukaan kuntien ja kolmannen sektorin maahanmuuttotyössä olevat toivoivat eniten tietoa juuri maahanmuuttajaperheiden tilanteesta pääkaupunkiseudulla.

Huoli maahanmuuttajataustaisista perheistä korostuu myös Helsingin Diakonissalaitoksella tehdyistä selvityksistä, joiden mukaan laitoksen lapsi- ja perhetyön palvelualueen asiakkaista kolmasosa oli taustaltaan monikulttuurisia. Käytännössä kyse oli lapsista ja nuorista, joiden vanhemmista joko toinen tai molemmat ovat maahanmuuttajia (Palve 2008). Tästä syystä Helsingin Diakonissalaitoksella haluttiin selvittää, onko lasten taustatiedoista nähtävissä jotain erityistä, mikä selittäisi, miksi maahanmuuttajataustaiset

lapset ja heidän perheensä tarvitsevat laitoksen tarjoamaa intensiivihoidoa. Intensiivihoido edustaa lastensuojelun ja psykiatrian välimaastoon sijoituvaa hoitoa. Tehdyssä selvityksessä tarkasteltiin sosiaalitoimen päätöksiä ja asi-
antuntijatekstejä sekä haastateltiin vastaavia ohjaajia. Dokumenttiaineistosta saavat tiedot ja ymmärrys lapsen tarpeesta jäivät odotettua niukemmiksi eivätkä erityisellä tavalla selittäneet monikulttuuristen perheiden lasten suur-
ta osuutta hoitopaikoilla. Selvityksessä todetaan niukkojen lastensuojelun asiakkaita koskevien alkutietojen johtuvan mahdollisesti monikulttuurisen perheen ja lapsen tilanteiden moninaisuudesta sekä siitä, että tilanteita on yksinkertaisesti mahdotonta "sanoittaa". (Blatter 2010.)

Tutkimuksessa en lähde siitä, että maahanmuuttotausta sinänsä tekisi lap-
sesta tai nuoresta ja hänen perheestään erilaisen tai enemmän ongelmaisen esimerkiksi kantaväestöön kuuluvaan perheeseen verrattuna. Näkemykseni maahanmuuttajaperheiden erityiskysymyksistä liittyvät pikemminkin maa-
hanmuuttajuuden ja vähemmistöaseman mukanaan tuomiin lähtökohtiin, olosuhteisiin ja erityistarpeisiin. Mainitut näkökulmat ovat läsnä lasten ja nuorten ja heidän perheidensä arjessa ja voivat olla etenkin lastensuojelutyössä merkittäviä. (ks. Anis 2006; 2010.) Tällaiset asiat voivat koskea esimerk-
iksi vanhempien ja lasten suhtautumista suomalaiseen yhteiskuntaan, kou-
luun ja kasvatukseen, suomalaisten suhtautumista ulkonäöltään, kieleltään ja kulttuuriltaan erottuviin lapsiin, lapsen asemaan perheessä ja koulussa sekä maahanmuuttajien kokemuksia elämisestä erilaisissa yhteiskunnissa ja ympä-
ristöissä. (Anis 2006, 71—72, Valtonen 1999.)

Tutkimuksessa olen lähestynyt Suomessa asuvien maahanmuuttajaperhei-
den arkea kaikkein vaikeimmissa tilanteissa olevien perheiden näkökulmas-
ta. Tämä on tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kohteena ovat lastensuojelun palveluiden piiriin ohjautuneet perheet. Tutkimuksen tavoitteena on yhtäältä selvittää tekijöitä, jotka johtavat maahanmuuttajataustaisten perheiden oh-
jautumisen lastensuojelun piiriin sekä toisaalta vahvistaa lastensuojelutyön osaamista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimus jakautuu kahteen osaan siten, että nyt käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityön-
tekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajaperheiden tulemisesta lastensuoje-
lun asiakkaksi. Tutkimuksen toinen vaihe suoritetaan vuonna 2012, jolloin selvitetään asiakkaina olevien ja sijaishuoltoon päätyneiden perheiden näke-
myksiä lastensuojelun palveluista.

Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tutkimustehtävänä on selvittää lasten-
suojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä seuraavista kysymyksistä:

- Miten maahanmuuttajataustainen lapsi ja hänen perheensä tulee lastensuojelun asiakkaaksi?
- Millainen on lapsen ja hänen perheensä asiakasprosessi lastensuojelussa?

2. TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET JA TEOREETTISET TAUSTAT

2.1 Perhe kotouttamispolitiikan keskipisteeseen

Tutkimuksen käsitteellisen ja toiminnallisen perustan muodostaa kotoutuminen yhteiskuntaan. Suomessa kotoutumisen käsite tuli tutkimuksen ja hallinnon kielenkäyttöön 1990-luvulla säädettäessä maahanmuuttopolitiikkaa koskevaa lainsäädäntöä. Aikaisemmin käytössä ollut *integratio*-termin suomenkieliset vastineet sopeuttaa, mukauttaa ja yhtenäistää eivät tuntuneet sopivilta normatiivisen merkityksen vuoksi. Tuolloin otettiin hallinnolliseen kielenkäyttöön uudissanapari kotoutua/kotouttaa. (Linnanmäki-Koskela 2010, 15). Kotoutuminen merkitsee ”maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltä ja kulttuuria säilyttäen: kotoutumisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja”. (Paananen 2005, 177—178.)

Kotoutumisen voi siis määritellä sisältävän sellaisia vastaanottavan yhteiskunnan toimenpiteitä, joilla helpotetaan asettumista uuteen yhteiskuntaan. Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) tuli voimaan 1.9.2011. Laissa korostuu kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttaminen sekä kotoutumisen alkuvaiheen palvelut, jotka sisältävät perustiedon suomalaisesta yhteiskunnasta, viranomaisten velvollisuuden ohjaukseen ja neuvontaan sekä alkukartoituksen.

Työllisyyden edistämisen lisäksi laissa on nostettu myös perheen kotoutuminen entistä korostuneemmin esiin. Lain mukaan ”kunta laatii perheen kotoutumissuunnitelman, jos perheen kokonaistilanne sitä edellyttää. Suunnitelman tarvetta arvioitaessa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen ja nuoren kehitystä tukevan ja ohjaavan vanhemmuuden edellytyksiin ja vanhempien tuen ja koulutuksen tarpeisiin.” Lisäksi laissa todetaan että ”perheen kotouttamissuunnitelma laaditaan monialaisena yhteistyönä ja sovitetaan yhteen yksilöllisten kotouttamissuunnitelmien ja perheenjäsenille laadittujen muiden asiaan liittyvien suunnitelmien kanssa.” (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010).

Kotoutumisen voi määritellä myös henkilökohtaiseksi, yksilön psyykkiseksi prosessiksi, jonka aikana hän työstää ulkoisten muutosten aiheuttamaa sisäistä muutosta (Haavikko & Bremer 2009, 15). Ulkoisten olosuhteiden muuttaminen aiheuttaa aina sisäisen prosessin, jossa ihminen käsittelee muutoksen aiheuttamia vaikutuksia elämälleen. Muutto vaikuttaa identiteettiin, käsitykseen itsestä yksilönä ja kollektiivin jäsenenä.

Tutkimuksessa perheinstituutio nousee kotoutumisen kannalta tärkeäksi näkökulmaksi. Berry (2006, 27) on tutkinut akkulturaation ilmenemismuotoja ja prosesseja ja toteaa, että sekä akkulturaatiotutkimuksen että kotouttamispolitiikan keskeiseksi huomion kohteeksi on nousemassa perhe. Alitolppa-Niitamon (2010, 45—46) mukaan akkulturaatio on muutosvoima, joka vaikuttaa perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin, vanhemmuuteen ja lastenkasvatukseen, perheenjäsenten hyvinvointiin sekä lasten ja nuorten kehitykseen. Tutkijan mukaan perheen akkulturaation tutkimus on tärkeää, sillä kulttuurien kohtaaminen on perheessä jaettu kokemus, joka vaikuttaa jokaisen yksittäisen perheenjäsenen akkulturaatioon. Tämän näkökulman mukaisesti voidaan ajatella, että lapsen hyvinvoinnin taustalla on hyvinvoiva perhe.

Perhekeskeisen kotoutumisen ja kotouttamisen lähtökohtana on ymmärrys perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkityksestä keskeisenä hyvinvoinnin lähteenä ja tukena. Taustalla on myös tieto siitä, että maahanmuutto ja kotoutumisprosessi ovat monille perheille haastava kokemus, joka koettelee sekä vanhemmuutta että perheen sisäistä eheyttä. Kotoutuva perhe joutuu monenlaisten muutospaineiden kohteeksi. Esimerkiksi perheenjäsenten roolit, arvostus ja kasvatusperiaatteet kyseenalaistuvat. Perhedynamiikan muutokset voivat ilmetä sekä sukupolvien että sukupuolten välisissä suhteissa. (Alitolppa, Söderling & Fågel 2005.)

2.2 Lastensuojelu kotoutumisen tukemisessa

Lastensuojelua määrittelee ja säätelee lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 2007/417). Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaissa asiakkaan mahdolliseen maahanmuuttajataustaan viitataan selkeästi kahdessa kohtaa. Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa mainitaan, että ”lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle: -- kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen”. Lisäksi kohdassa sijaishuoltopaikan valinta todetaan, että ”sijaishuoltopaikan valinnassa -- tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta”.

Lastensuojelun prosessilla tarkoitetaan erilaisia vaiheita ehkäisevästä lastensuojelusta jälkihuoltoon. Tässä tutkimuksessa tarkastelen maahanmuuttajaperheiden ”polkua” lastensuojelun prosessissa siten kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijät sen hahmottavat.

Lastensuojelulaki edellyttää kunnilta laaja-alaista ja suunnitelmallista lastensuojelupalveluiden järjestämistä ja kehittämistä. Laissa säädetään lastensuojelutyön menetelmistä ja työprosesseista sekä lastensuojelupäätösten

valmistelumenettelystä. Lain henkeen on sisällytetty vahva lapsilähtöisyyden näkökulma. Laki sisältää myös säännöksiä määräaikaan sidotusta lastensuojelutarpeen arvioinnista (Lastensuojelulaki 2007). Tarkoituksena on saada tuen tarpeessa olevat lapset ja heidän perheensä arvioinnin piiriin riittävän varhaisessa vaiheessa ja näin ennaltaehkäistä lasten ja perheiden ongelmien syvenemistä.

Lastensuojelun avohuolto voidaan jakaa viiteen vaiheeseen: 1) lastensuojelutarpeen selvitys, 2) suunnitelmallisen työn vaihe, 3) kriisityö, 4) sijoitus-työ ja 5) jälkihuolto. Kukin vaihe muodostaa oman kokonaisuutensa ja sisältönsä. Yhdessä ne muodostavat lastensuojelun avohuollon sosiaalityön. (Muukkonen 2008, 38.)

Lastensuojelun asiakkuuden tulee alkaa huolellisella lapsen tilanteen kartoittamisella, jotta itse työskentelyllä voidaan vastata paremmin ja oikea-aikaisemmin lapsen suojelun ja tuen tarpeisiin. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen parantaa erityisesti lastensuojelun avohuollon työskentelyn vaikuttavuutta ja suunnitelmallisuutta (Lastensuojelulaki 2007). Siinä selvitetään ja arvioidaan lapsen suojelun ja tuen tarvetta suhteessa vanhempien mahdollisuuksiin vastata niihin. Selvitys tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Selvitys ei ole tekninen toimenpide vaan luottamuksellisen asiakassuhteen luomista. Se on asiakasperheiden osallistamista arvioimaan omaa tilannettaan. Lastensuojelutarpeen selvityksen periaatteita ovat turvallisuus, yksilöllisyys, merkitykselliset suhteet, kohtaaminen ja aika.

Asiakassuunnitelman pohjaksi tehtävä tilanteen arvio saadaan uusien asiakkaiden osalta lastensuojelutarpeen selvityksen avulla. Jos lastensuojelun asiakkaat ovat olleet asiakkaina pidempään, aikaisemmin tehtyä selvitystä on päivitettävä. Tätä selvitystä kutsutaan tilannearvioksi. Tilannearvio ja lastensuojelutarpeen selvitys ovat prosesseiltaan ja sisällöiltään hyvin samanlaisia, mutta ne paikantuvat asiakkuusprosessin eri vaiheisiin. Kummassakin selvitetään lapsen ja perheen tilannetta mahdollisimman toimivan avun tarjoamiseksi ja hyvän asiakassuunnitelman laatimiseksi. (Muukkonen 2008, 40—41.)

Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien perheiden ja lasten kanssa tehtävää sosiaalityön erityiskysymyksiä on tarkasteltu paljon kansainvälisessä kirjallisuudessa. Aniksen (2006, 70) mukaan länsimaista lastensuojelututkimusta ja -käytäntöjä on kritisoitu muun muassa siitä, että maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen perheitä tarkastellaan valtakulttuurin ja länsimaisen normiston kautta, jolloin vähemmistöt näyttäytyvät helposti ongelmatapauksina, eikä näiden perheiden ja lasten voimavaroja kyetä näkemään. Myös lastensuojelutyön taustalla vaikuttavien kehitys- ja kiintymysteoreettisten lähtökohtien ja perhemallien on katsottu korostavan ydinperheen merkitystä lasten kasvatuksessa.

Monikulttuurisella sosiaalityöllä tarkoitetaan yleensä etnisesti sensitiivistä sosiaalityötä, jossa toteutuu tietoisuus asiakkaiden erilaisuudesta sekä erilaisista tarpeista ja elämäntilanteista. Suomalaisessa sosiaalityön monikulttuurisuuskeskustelussa esiintyviä teemoja ovat olleet erityisesti kotouttamistyöhön liittyvät kysymykset, maahanmuuttajien kohtaamiseen liittyvät vuorovaikutustaidot ja kulttuurien tuntemus. (ks. Rätty 2002; Anis 2008). Vastaavat asiakokonaisuudet tulevat esiin myös nyt käsillä olevassa tutkimuksessa.

Maahanmuuttajaperheitä sosiaalihuollon asiakkaina ja palvelujärjestelmän käyttäjinä sekä maahanmuuttajaperheiden sopeutumista Suomeen on tarkasteltu Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemassa teoksessa sekä Empathos-projektissa (ks. Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003; Jäppinen, Hurtig & Törrönen 2007). Suomessa maahanmuuttajista lastensuojelun ja sosiaalityön asiakkaina on vähän tutkimustietoa.

Poikkeuksena on Merja Aniksen (2008) väitöskirja lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutuksesta ja tulkinnoista. Anis tuo tutkimuksessaan näkyväksi erilaisia tapoja tulkita ja kohdata maahanmuuttajia asiakkaina ja kuvaa heidän kanssaan tehtävää sosiaalityötä. Omassa tutkimushankkeessani lähestyn lastensuojelua ja monikulttuurisuutta kotoutumisen näkökulmasta pyrkimyksenä paikantaa prosesseja, joiden kautta maahanmuuttajalapsi ohjautuu lastensuojelun asiakkaaksi. Kiinnostuksen kohteena on myös se, miksi avohuollon toimenpiteet ja palvelut eivät aina ole riittäviä ja ryhdytään sijaishuollon järjestämiseen.

Lastensuojelun sosiaalityö voidaan määritellä auttavaksi vuorovaikutukselliseksi kommunikaatioksi, johon sisältyy ammatillisia tekniikoita ja toimintoja, joita toteutetaan lasten ja lapsiperheiden inhimillisten ongelmien ratkaisemiseksi. Sosiaalityöntekijällä on lastensuojelulain mukainen velvollisuus selvittää lapsen tilanne ja järjestää tukitoimia, jos lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Sosiaalityöntekijät ryhtyvät selvittämään lasten tilanteita paitsi lasten ja nuorten omasta aloitteesta myös muun muassa kouluista, terveydenhuollosta ja päiväkodista tulleiden lastensuojeluilmoitusten perusteella. Sosiaalityöntekijä havainnoi, identifioi, tulkitsee ja ottaa kantaa siihen, mikä vaarantaa lapsen normaalin kehityksen ja johtaa tervettä kehitystä vaarantavaan poikkeavuuteen. (ks. esim. Heino 1997, 38; Anis 2008, 32.)

3. TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimuksen aineisto koostuu 18 lastensuojelun sosiaalityöntekijän haastattelusta. Haastatellut työskentelevät pääkaupunkiseudulla ja Lahdessa. Saatua tutkimuslupa tutkimushankkeessa mukana olevista kaupungeista lähetin kaupunkien eri alueiden lastensuojelun johtaville sosiaalityöntekijöille kirjeen, jossa kerroin tutkimuksen taustasta ja tavoitteista. Samalla esitin pyynnön saada heidän kauttaan yhteyden lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin. Haastattelut muodostuivat 16 yksilöhaastattelusta ja yhdestä parihaastattelusta.

Haastattelut olivat luonteeltaan temaattisia: jokaisessa haastattelussa käytiin kunkin haastateltavan kanssa läpi samat aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys vaihtelivat (ks. Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11). Haastattelun aihepiirit käsittelivät lastensuojelun avohuollon työprosesseja. Teemojen kautta selvitettiin, minkälaisen yhteydenottopyyntöjen kautta maahanmuuttajataustaiset perheet tulevat lastensuojelun asiakkaiksi sekä millaiset syyt tai olosuhteet olivat vaikuttaneet maahanmuuttajaperheen lastensuojelun asiakkaaksi tulemiseen. Lisäksi haastatteluteemat käsittelivät työskentelyä perheen kanssa alkuarvioinnin ja lastensuojelutarpeen selvityksen aikana. Haastatteluissa pohdittiin myös, minkälaiseksi asiakassuhde muotoutuu ja mitkä tekijät asiakassuhteeseen vaikuttavat. Lisäksi teemahaastatteluissa keskusteltiin maahanmuuttajataustaisen lapsen ja nuoren sijaishuoltoon siirtämisestä ja siihen liittyvistä asioista.

Teemoihin perustuvilla haastatteluilla oli ominaista se, että vaikka teemat olivat tiedossa ja ne oli lähetetty etukäteen sosiaalityöntekijöille, kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuivat. Haastateltavat tuottivat monipuolisia ja rikkaita kuvauksia ja kertoivat esimerkkejä maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävästä lastensuojelutyön arjesta.

4. TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI

Haastattelin tutkimukseen osallistuvia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kesällä ja syksyllä 2011. Haastattelujen jälkeen litteroin tutkimusaineiston sanasta sanaan kirjalliseen muotoon, jolloin tutkimusaineistosta muodostui 116 sivua litteroitua tekstiä. Aineiston litterointi mahdollisti aineiston tutuksi tulemisen ensimmäisen vaiheen. Lähilukukertojen aikana luokittelin aineistoa sekä haastatteluteemoista (mitä kysyttiin) että haastatteluisällöistä (mistä keskusteltiin) käsin.

Olen analysoinut tutkimusaineistoa aineistolähtöisesti tavoitteena tuottaa perustietoa maahanmuuttajaperheiden lastensuojelun asiakkuudesta sosiaalityöntekijöiden näkemänä. Olen nostanut esiin tutkimusongelmaa valaisevia aineistoesimerkkejä aineiston teemoittelun avulla ja tarkastellut teemoja lastensuojelun toimintaperiaatteiden ja perhetason akkulturaation teorian sekä kotoutumiseen liittyvän käsitteistön avulla.

Haastattelun ensimmäinen ja toinen teema tuottivat tietoa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välille rakentuvasta vuorovaikutussuhteesta avohuollon lastensuojeluprosessin aikana. Samalla sosiaalityöntekijät nostivat esiin kriittisiä kohtia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän puutteista sekä viranomaisyhteistyöstä, kun asiakkaana on maahanmuuttajaperhe.

Ensimmäinen haastatteluteema käsitteli yhteydenottoja, joiden kautta maahanmuuttajaperhe tulee lastensuojelun asiakkaaksi. Keräsin jokaisesta haastattelusta sen, miten haastateltavat aihekokonaisuudesta kertoivat. Haastatteluteema ei tuottanut kuitenkaan kysymys – vastaus kerrontaa, vaan monipuolista selontekoa yhteydenottotahoista, joita olivat esimerkiksi koulu, päiväkotia, psykiatrinen poliklinikka, poliisi, ja yhteydenoton syistä ja olosuhteista, joissa maahanmuuttajaperhe tulee lastensuojelun asiakkaaksi: esimerkiksi perheväkivalta, vanhempien traumatausta ja mielenterveysongelma, maahanmuuttajataustaisten äitien kielitaidottomuus, tiedon puute.

Toinen haastatteluteema käsitteli lastensuojelun avohuollossa tehtävää työtä. Haastattelut eivät edenneet lastensuojelun työprosessien vaiheiden mukaisesti. Kertoessaan maahanmuuttajaperheiden kanssa tekemästään työstä haastateltavat ottivat esiin monenlaisia perheeseen ja perheenjäsenten vuorovaikutukseen liittyviä teemoja, joita olivat esimerkiksi eritahtinen kotoutuminen, erilaiset kasvatuskulttuurit, lasten asema suhteessa vanhempiin. Koska Lastensuojelulain tärkeä perusperiaate on ”yksilöllisyys ja merkitykselliset suhteet sekä kohtaaminen ja aika”, minun oli luontevaa sijoittaa monet haastateltavien näkökulmat tämän teeman alle aineistoa luokitellakseni.

Kolmannessa haastatteluteemassa käsiteltiin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajalasten ja nuorten sijoittamisesta sijaishuoltoon. Olen kerännyt tutkimusaineistosta haastateltavien tärkeinä pitämiä näkemyksiä

siitä, miksei lastensuojelun avohuolto ole ollut riittävä maahanmuuttajaperheiden tukemisessa. Teema toimii samalla ikään kuin porttina tutkimuksen toiseen vaiheeseen, jossa käsitellään laitoshuoltoon sijoitettujen maahanmuuttajataustaisten perheiden näkemyksiä lastensuojelusta. Tutkimuksen toinen vaihe valmistuu vuoden 2013 alussa.

5. YHTEYDENOTTOJA LASTENSUOJELUUN

5.1 Lastensuojeluilmoituksia monilta tahoilta

Sosiaaliportin julkaisemassa lastensuojelun käsikirjassa (Sosiaaliportti 2007) todetaan että lastensuojeluilmoituksen voi tehdä silloin, kun havaitsee tai saa tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Kyseessä on siis ilmoituksen tekijän oma arvio tarpeesta selvittää lapsen lastensuojelun tarve. Lastensuojeluilmoituksen tekijänä voi siis olla kuka tahansa, mutta tietyillä ammattikunnilla ja luottamustoimessa toimivilla tahoilla on siihen lakisääteinen velvollisuus (ks. Lastensuojelulaki 2007). Ilmoituksen tekemisen ja lastensuojelun tarpeen selvittämisen taustalla voi olla hyvin erilaisia seikkoja.

Lastensuojelulaissa säädetään lastensuojeluilmoituksesta, joka voi olla varsinainen tai ennakollinen pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. Ennakollisen pyynnön tarkoitus on helpottaa yhteistyön käynnistymistä asiakkaan kanssa ja tehdä kynnys lastensuojeluun mahdollisimman matalaksi. Taustaotetuksena on, että riittävän varhainen puuttuminen tilanteeseen voi ehkäistä pahempien ongelmien syntymistä. (Ojaniemi & Rantajarvi 2010, 219—220.)

Tutkimusaineisto osoittaa, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden saamat maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria koskevat yhteydenotot tulevat hyvin erilaisilta tahoilta. Useimmat haastatellut korostivat, etteivät maahanmuuttaja-asiakkaita koskevat yhteydenotot ja lastensuojeluilmoitusten syyt eroa kantaväestöstä koskevista. Monet sosiaalityöntekijät kuitenkin toivat esiin, että maahanmuuttajataustaisten perheiden tapauksissa erityisesti mielenterveysongelmat, perheväkivalta, vanhempien traumataustat, perheen jäsenten eritahtinen kotoutuminen sekä äitien kielitaidottomuus ja yhteiskunnasta syrjäytyminen olivat syynä eri tahojen tekemiin lastensuojeluilmoituksiin.

Kysymys: Minkälaisilta tahoilta lastensuojeluilmoituksia lastensuojeluun tulee?

Pääsääntöisesti meidän peruspalveluista: koulusta, perheneuvolasta, poliisilta, ulosottoviranomaisilta. (Sosiaalityöntekijä 4)

Meille tullaan asiakkuuteen lastensuojeluilmoituksen kautta ja niitähän voi tulla ihan mistä vaan, neuvolasta, päiväkodista, sosiaaliasemilta toimeentulotuen kautta voi tulla. Ihan mistä vaan, vähän riippuu että minkä ikäisiä niinko suomalaistenkin kohdalla että voi tulla koulusta tai vapaa-ajalta. Tai jos on pienemmistä lapsista kyse niin päiväkotia, neuvolaa, vanhempien ehkä mielenterveystahot. (Sosiaalityöntekijä 7)

No tietysti riippuu asiakkaasta itsestään että mikä se perheen tilanne on ollut siinä, mutta hyvin erilaisista tilanteista on tullu. Että mun mielestä se että minkälaisista tilanteista se ilmoitus tulee ei eroa paljon valtaväestön tilanteista, että ihan samanlaisista tilanteista: lasten laiminlyönneistä, perheväkivaltilanteista ja mielenterveysongelmista, päihteiden käytöstä, huoltoriidoista. Mutta sellainen, jos yrittää miettiä jotain eroa niin perheväkivaltaa on enemmän maahanmuuttajissa. (Sosiaalityöntekijä 8)

Haastattelukysymys lastensuojeluilmoitusten tekijöistä tai tekijätahoista ei johdattele haastateltavia tekemään vertailuja maahanmuuttajaperheiden ja kantaväestöön kuuluvien perheiden eroista. Useimmissa haastatteluissa vertailua kuitenkin automaattisesti tapahtui. Monet haastateltavat halusivat korostaa, että maahanmuuttajaperheet eivät eroa kantaväestöön kuuluvista perheistä. Haastattelutilanteessa syntyi toisin sanoen sisäänrakennettu asetelma, jossa kuvaukset maahanmuuttajaperheisiin kohdistuneista lastensuojeluilmoituksista rakentuvat erojen pohtimiselle ja sille johtopäätökselle, ettei eroja oikeastaan ole.

Se, että sosiaalityöntekijät korostavat, että maahanmuuttajataustaisia perheitä koskevat lastensuojeluilmoitukset eivät eroa kantaväestöä koskevista, kertoo taustalla olevasta oletuksesta kaikkien ihmisten samanlaisuudesta tai samanlaisuuden löytymisestä erilaisiksi tulkituista ihmisistä. Aniksen (2008, 90) mukaan ”samanlaisuuden löytäminen” voi helpottaa sosiaalityöntekijöitä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden tilanteiden ymmärtämisessä. On kuitenkin muistettava, että samanlaisuuden taustalla voi joskus olla erityisiä ja erilaisia tekijöitä. Esimerkiksi lapsen kouluvaikeuksien takana voi olla koko perheen huoli lähtömaassa olevista sukulaisista tai kokemuksia vaikeuksista luoda ystävyyssuhteita suomalaisiin kavereihin.

Tutkimuksessa, jossa on haastateltu lastenkodin vastaavia ohjaajia ja kysytty heidän näkemyksiään lastenkotiin sijoitetuista maahanmuuttajataustaisista lapsista, ohjaajat toivat esiin, etteivät arjen työssä edes huomaa osastoilla olevan maahanmuuttajataustaisia lapsia ja ettei lasten erilainen kulttuuritausta nouse hoidossa esiin. Tutkija pohtii, onko lastensuojelutyössä hyvä, että lasta hoidetaan omana itsenään eikä erotella kulttuurinsa takia vai onko kyseessä tasapäistäminen ja kulttuuristen tekijöiden huomiotta jättäminen. (Blatter 2010, 8.)

Kun yhteydenotto lastensuojeluun on tullut koululta, joko ala- tai yläkoululta, voi lastensuojelun tarpeen mukainen huoli olla joko hyvin pieni tai hyvin suuri. Pienimmillään kyse voi olla koulun taholta tulevasta konsultaatiotyypisestä yhteydenotosta, jonka taustalla voivat olla esimerkiksi vanhempien ja koulun vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat.

Hyvin laaja skaala, että jokin yhteistyö, että ikään kuin vähäpätöinen asia, että niinko joku kielitaito, että sitten otetaan lastensuojeluun yhteyttä...no joku äiti esimerkiksi kuka ei puhu kieltä niin ylipäättänsä jotain viestin kulkua, niin tulee käsitys koululle, että jos joku viesti ei välity, että tulee sellaisia väärinymmärryksiä että pitäisi olla jotkut tavarat mukana ja tällaista.. (Sosiaalityöntekijä 15)

Koulupoissaolot ovat sellainen mitä on usein tullut vastaan (Sosiaalityöntekijä 1)

Ja koulun kannalta tulee kouluakäymättömyyttä ja hyvin tyypillinen tilanne on koulun kannalta että kun perheessä on se kotoutumisen epätahtisuus hyvin sellainen näkyvä, että koululta ei saada välttämättä yhteyttä vanhempiin ja tilanteet kärjistyy hyvin vahvasti siellä koulussa ja otetaan tilanteessa yhteyttä lastensuojeluun, missä ei mun mielestä tarvii. Katsoisin että koulukin voi ne hoitaa. (Sosiaalityöntekijä 4)

Se Wilma järjestelmä kouluilla, missä poissaolot ja viestitys tapahtuu vanhempiin käsin, niin koululta edellytetään että vanhemmat kuittaa niitä poissaoloja ja kaikkea muuta ja monesti meillä on maahanmuuttaja-aittejä, jotka eivät ole tietokoneiden kanssa missään tekemisissä, ne ei ymmärrä ylipäättänsä sitä viestitystä mitä siellä käydään. Ja niitä poissaoloja kertyy sille nuorelle ja sitten niitä poissaoloja on kertynyt hirveä määrä ja vanhemmat eivät kuittaa niitä poissaoloja. Eräänkin keskustelun olen joutunut käymään siitä ettei Wilma ole ainoa väline, jolla yhteydenpito kotiin tehdään. Sitä joudutaan sitten väöntään ja toiset koulut kieltäytyy ehdottomasti siitä (muunlaisesta viestinnästä MK), ja sitten on taas kouluja joissa rehtori sanoo että ilman muuta voidaan viestittää muilla tavoin. (Sosiaalityöntekijä 4)

Koulun ja lastensuojelun sosiaalityön tapa prosessoida tietoa eri näkökulmista tuottaa erilaista tietoa lapsen, nuoren ja perheen tilanteesta. Esimerkiksi koulu voi tehdä lastensuojeluilmoituksen maahanmuuttajataustaisesta lapsesta tai nuoresta, jolla on paljon poissaoloja koulusta. Kun tilannetta lähdetään selvittämään lastensuojelun alkuarvioinnissa, voi maahanmuuttajataustaisilta vanhemmilta saatu tieto kuitenkin paljastaa ongelmia, jotka liittyvät kyvyttömyyteen hallita tietotekniikkaa tai kyse voi olla kielitaitoon liittyvistä ongelmista.

Mainitunlaiset tilanteet eivät kuulu lastensuojelun sosiaalityön piirissä käsiteltäviksi asioiksi. Sosiaalityöntekijöiden rooliksi voi muodostua koulun ja vanhempien vuorovaikutuksen puutteista johtuva selvittelijän rooli. Myös

Anis (2008, 97) toteaa tutkimuksessaan, että koululta tulevat lastensuojeluilmoitukset ovat yleisiä, ja sosiaalityöntekijöiden tulkintojen mukaan usein myös asioita, joita voitaisiin hoitaa ilman lastensuojelun väliintuloa. Tämä vaatisi sitä, että kouluilla olisi riittävät resurssit ja osaaminen maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön. Haasteena koululta tai päiväkodeilta tulleissa lastensuojeluilmoituksissa tai konsultaatiopyynnöissä on erottaa lastensuojelun sosiaalityötä tarvitsevat perheet.

Sosiaalityöntekijät ovat saaneet yhä enemmän yhteydenottoja maahanmuuttotilanteista perheistä poliisilta. Näissä ilmoituksissa on usein kyse perheväkivaltatilanteesta, jossa on mukana lapsia. Useat haastattelemani sosiaalityöntekijät mainitsevat myös häädöt, jotka johtavat maahanmuuttajaperheiden tulemiseen lastensuojelun asiakkaiksi.

Talouden ja tukien kanssa on vaikeuksia, niiden hahmottamisessa. Kelan etuudet, toimeentulotuki ja se tietenkin vaikuttaa lapsenkin tilanteeseen. Että esimerkiksi tulee vuokravelkoja ja niiden seurauksena sitten häätöuhka. (Sosiaalityöntekijä 1)

Lähinnä ulosottoviranomaisten kohdalta häätötilanteet ja poliisin kohdalta kun maahanmuuttajanuori tavataan kadulta. On päihkeitä ja väkivaltatilanteita ja mitä kaikkea siellä on ollu. (Sosiaalityöntekijä 4).

Mikä on nyt viime aikoina tullut, niin on häädöt. Niitä on tosi monta, ulkomaalaistaustaisilla. Sitten tullaan kriisipäivystyksen ja poliisin kautta. (Sosiaalityöntekijä 13)

Kolmesta yllä olevasta aineisto-otteesta piirretty kuva lapsen ja nuoren turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta äärimmäisestä riskitilanteesta, kun kodissa on perheväkivaltaa, taloudellista turvattomuutta sekä uhka kodin menettämisestä. Tällaisessa tilanteessa nuoren tai lapsen on helppo ajautua päihteenkäyttäjäksi tai väkivaltatilanteisiin. Sosiaalityöntekijöiden mukaan maahanmuuttajataustaisissa perheissä tämäntyyppinen arki on tullut tavallisemmaksi ja vaatii aikuissosiaalityön, poliisin ja lastensuojelun yhteistyötä. Lastensuojelu voi olla pitkälle kriisiytyneiden perheiden osalta vain osa viranomaisverkostoa.

5.2 Palvelujärjestelmän aukkoja ja viranomaisyhteistyö

Kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät ilmaisevat haastatteluissa olevansa huolissaan erityisesti pakolaistaustaisten vanhempien mielenterveysongel-

mista. Usein nämä asiakkaat saattavat olla kielitaidottomia ja koulutus- ja työelämästä syrjäytyneitä. Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä ei ole aina pystynyt tarpeeksi tukemaan näitä vanhempia, minkä seurauksena perheet päätyvät lastensuojelun asiakkaiksi ikään kuin viimesijaiseen apuun.

Yksi mikä on tosi haastavaa on se, että jos on näitä vaikeita traumakemuksia ja sitten kielitaitokin tulee terapiapalveluissa vastaan. Että ei saa ikään kuin sitä apua ja palvelua, mistä kaikista eniten olisi hyötyä. Tuntuu tekehengitykseltä kaikki tukitoimet, kun ei oikeastaan päästä käsittelemään sitä oikeaa ongelmaa. (Sosiaalityöntekijä 15)

Monesti siellä on hyvinkin traumaattisia asioita taustalla ja tullaan suoraan pakolaisleiriltä tai ollaan oltu 3 vuotta maahanmuuttoyksikössä asiakkaina, mutta siitä huolimatta se tilanne on vakava. On vaikea puhua sellaisista asioista, kun meillä ei välttämättä ole sellaista arkipäivää meille tyypillisten lastensuojeluasiakkaiden kanssa. (Sosiaalityöntekijä 4)

No ilmiönä niin mielenterveysongelmat tulee sieltä aika vahvasti, vanhempien mielenterveysongelmat. Ja ehkä sellainen masentuneisuus ja se ettei ole päässyt sisälle tähän (Suomen) kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Ja ei ole kielitaitoa, ei opiskelupaikkaa, ei työpaikkaa. Ja sitten se yksinäisyys, että perheet ovat hyvin yksin, on ehkä muita maahanmuuttajia ystävinä, mutta ei sellaisia läheisiä ystäviä ja sukua. (Sosiaalityöntekijä 7)

Kahdessa ensimmäisessä aineisto-otteessa sosiaalityöntekijät ottavat esiin asiakasperheen pakolaistaustan ja siitä johtuvat traumat. Kolmannessa aineisto-otteessa puhutaan yleisemmällä tasolla psyykkisistä ongelmista. Ensimmäisessä aineisto-otteessa mainittu perhe on saanut terapiapalveluita, mutta ei ole esimerkiksi kielitaidon puutteen vuoksi hyötynyt terapiasta. Muutamit sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että tulkkipalveluiden käyttö psykiatrisessa hoidossa ei välttämättä ole aina hoidon luonteen vuoksi mahdollista. Tarkasteltaessa perheen tilannetta sosiaalityön kannalta huomataan, ettei perhe saa juuri sitä apua, mitä tarvitsee. Annetut palvelut ja tukitoimet toimivat ikään kuin ”tekehengityksenä”, eivätkä asiakas ja perhe saa tarvitsemaansa apua. Lastensuojelun piiristä avohuollon tukitoimena saatava tuki, esimerkiksi perhetyö, ei riitä palvelemaan perhettä.

Toisessa aineisto-otteessa ovat kyseessä pakolaisuudesta johtuvat mielenterveyteen liittyvät ongelmat. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä tarkastelee kriittisesti kotouttamistyön ensi vaiheen palveluja, joissa ei ole välttämättä osattu tarjota riittävästi tai ollenkaan psykiatrisia palveluja. Sosiaalityöntekijän mukaan työntekijöiden on vaikea ottaa puheeksi asioita, joista heillä ei ole

ennen kokemusta. Kolmannessa aineistoesimerkissä sosiaalityöntekijä puhuu perheen syrjäytymisestä ja siitä johtuvasta pahoinvoinnista ja masennuksesta.

On selvää, että lapset ja nuoret, joiden vanhemmat kärsivät vaikeista mielenterveyteen liittyvistä ongelmista, ovat erityisen tuen tarpeessa. Uusi terveydenhuoltolaki (2010/1326) velvoittaa terveydenhuollon työntekijöitä huolehtimaan potilaan lisäksi myös perheen lapsen tarpeista. Myös lastensuojelulaki velvoittaa aikuista palvelevan työntekijän turvaamaan lapselle riittävän hoidon ja tuen silloin, kun vanhempi tai muu lapsesta huolehtiva henkilö on saamassa hoitoa omiin ongelmiinsa ja hänen kykynsä huolehtia täysipainoisesti lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen.

Haastattelemani sosiaalityöntekijät nostavat esiin sen, että maahanmuuttajataustaiset perheet tarvitsevat usein myös muuta kuin lastensuojeluna toteutettavaa tukea. Oleellista olisi viranomaisyhteistyö sekä yhteinen ymmärrys siitä, miten vanhempien mielenterveysongelmat vaikuttavat lapseen.

Kyllä nämä (maahanmuuttajataustaiset asiakasperheet) ovat perheitä joilla on hirveästi kaikkea (ongelmia), että sitten tulee mieleen, että ymmärtääkö perhe mikä on välttämättä kunkin tahon merkitys ja mikä minäkin tahon tehtävä. Äidillä on hoitokontakti ja lapsilla omat psykiatriset hoitokontaktit ja sitten kaikki muu siinä sivussa. (Sosiaalityöntekijä 13)

Maahanmuuttajataustaisten perheiden sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin pääsemiseen ja palveluista hyötymiseen liittyy haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mukaan myös suomalaisen palvelujärjestelmän monimutkaisuus ja tiedon puute. Asiakasperhettä on auttamassa monia eri tahoja, mutta palveluiden koordinointi ei ole kenenkään hallussa. Tämä saattaa johtaa siihen, että perhe ohjautuu lastensuojelun asiakkuuteen.

6. TYÖSKENTELYÄ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOSSA

6.1 Yksilöllisyys ja merkitykselliset suhteet

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö ei rakennu arjessa lastensuojelulaissa säädettyjen menetelmien, työprosessien tai valmistelumenettelyjen mukaan. Puhuessaan esimerkiksi asiakasperheen kohtaamisesta sosiaalityöntekijät voivat tarkoittaa tapaamisia lastensuojelutarpeen selvittelyn aikana tai suunnitelmallisen työn vaiheen aikana tapahtuvaa kohtaamista. Kriisityötä voidaan tehdä missä tahansa lastensuojelun avohuollon vaiheessa.

Käsittelen seuraavaksi lastensuojelutarpeen selvityksen periaatteita: yksilöllisyyttä, merkityksellisiä suhteita, kohtaamista ja aikaa sekä sitä, minkälaisia sisältöjä periaatteet saavat maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskennellessä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden haastattelujen kautta saadun tiedon mukaan.

Lastensuojelutarpeen selvitys ja tilannearvio tehdään yhdessä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumiseen maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa liittyy sosiaalityöntekijöiden mukaan monenlaisia ja monentasoisia kysymyksiä. Jo pelkästään sanoilla ja käsitteillä saattaa olla eri merkitys eri kielissä ja kulttuureissa tai käsitteitä ei yksinkertaisesti ole, esimerkiksi huostaanotto, avohuollon palvelu. Sosiaalityö ja lastensuojelu palveluna ja tukena Suomessa voi olla hyvin kaukana siitä, miten maahanmuuttajaperhe ne hahmottaa. Osallistaessaan asiakasperhettä reflektoimaan ja arvioimaan omaa tilannettaan, sosiaalityöntekijän on oltava jatkuvasti tietoinen erilaisista kulttuurisista tavoista ymmärtää asioita. Asiakassuunnitelman tekeminen vaatii runsaasti aikaa ja ymmärrystä asiakasperheen kokonaistilanteesta. Työskennellessään maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat tilanteisiin, joissa heidän on tulkittava erilaisia kulttuurisia tapoja kasvattaa lasta, lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa eritahtiseen kotoutumiseen liittyviä asioita, erilaisia perhekäsityksiä sekä lapsen oikeuksia ja tarpeita suhteutettuna vanhempien oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Sosiaalityöntekijä työskentelee lapsen oikeuksien ja tarpeiden sekä vanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien välimaastossa. Keskustelujen keskeiseksi aiheeksi nousee lapsen rooli aktiivisena toimijana suhteessa vanhempiin. Kun on kyse lastensuojelun asiakkuudesta, keskustelu kääntyy siihen, tuleeko ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen vai vanhempien tarpeet. Jos lapsen tarpeet asetetaan etusijalle, asiakkaana on todennäköisesti lapsi. Jos vanhempien tarpeet ovat etusijalla, lastensuojelun asiakkaana onkin aikuinen. (Ojaniemi & Rantajarvi 2010, 231.) Useimmissa tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa sosiaalityöntekijät pohtivat erilaisia perhekäsityksiä

sekä lapsen asemaa maahanmuuttajataustaisissa perheissä. Kun kyseessä on maahanmuuttajataustainen perhe lastensuojelun asiakkaana, lähestytään monesti lapsen tarpeita ja niihin vastaamista perhekollektiivista käsin.

Maahanmuuton seurauksena lastensuojelun käytännön toimintaympäristöön tulee ilmiöitä, joissa eurooppalaisen lainsäädännön periaatteet normaalisuudesta, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, pitää arvioida uudelleen. Perustuuko normaalius länsimaiselle ihmiskäsitykselle ja arvoille vai voidaanko sen piiriin lukea myös länsimaisen kulttuurin ulkopuolelta määrittäviä elämäntapoja ja arvoja? Aniksen (2008, 33) mukaan olisi tärkeää kysyä, mitä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteilla tavoitellaan – samalaisuutta valtaväestön kanssa vai oikeutta ja mahdollisuutta olla erilainen. Lastensuojelulakiin (2007/417) sisältyvä peruslähdekohta lapsen kulttuurisen, kielellisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisesta lastensuojelutyössä osoittaa tietoisuutta siitä, että lastensuojelussa on vastattava uusiin haasteisiin. Periaatteena se ei sellaisenaan kerro, mitä erilaisuuden huomioiminen käytännössä tarkoittaa.

6.2 Erilaisia kasvatuskulttuureita ja eritahtista kotoutumista

Työskennellessään maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa haastattelemani sosiaalityöntekijät puhuvat usein ”erilaisista kulttuurisesti määrittyivistä perhekäsityksistä”. He tarkoittavat tällä erilaisia tapoja joilla vanhemmat kasvattavat lapsiaan, laajennetusta perhekäsityksestä, aviopuolisoiden erilaisista rooleista vanhempina, lapsen asemasta perheessä sekä yhteisöllisestä perhekäsityksestä.

Koska kuitenkin meillä on yksilöllisiä tapoja kasvattaa, mutta joka kulttuurissa on kuitenkin oma tapa kohdata se oma lapsi. Kyllä mä sen kulttuurin tässä työssä sillä tavalla ymmärrän että tullaan erilaisista lähtökohdista, ollaan sisäistetty erilaiset tavat joista mä sitten ammennan siihen omaan lapseeni ja se ymmärrys täytyy olla, vaikka jotkut sosiaalityöntekijät puhuu että he eivät tässä työssä enää kaipaa niinkään kulttuurin tuntemusta. Minä olen sitä mieltä että tässä työssä meillä pitää olla se kulttuurin tuntemus, eri kulttuureista, koska se tuntemuksen kautta se mejän (sosiaalityöntekijöiden) ymmärrys lisääntyy ja sitten vältyttäisiin siltä ettei sijoitettaisi jonkun (maahanmuuttajataustaisen) äidin lapsia kodin ulkopuolelle sen takia että äiti on kykenemätön meidän kulttuurin mukaan. (Sosiaalityöntekijä 4).

Yllä olevassa aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä tuo esiin, että vaikka ihmisillä on yksilöllisiä tapoja kasvattaa lapsia, yksilön kehitys tapahtuu aina jossain kulttuurisesti muodostuneessa kontekstissa. Yksilön kehitys muodostuu sosialisointiprosessissa, jonka puitteissa omaksumme erilaisia arvoja ja normeja liittyen esimerkiksi perheeseen ja perheen rooliin yksilön kehityksessä. Aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä puhuu ”erilaisten kulttuurien tuntemuksesta” ja siitä, pitääkö työntekijöillä olla tietoa erilaisista kulttuureista vai ei. Varsinkin sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työtehtävissä keskustellaan monesti siitä, voiko olla edes mahdollista omaksua monien asiakkaiden monenlaisia kulttuureita. Yllä olevassa aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä on sitä mieltä, että sosiaalialan työtehtävissä on välttämätöntä olla tietty määrä tietoa asiakkaan kulttuurista.

Väitöskirjatutkimuksessani (Katisko 2011) olen kirjoittanut kulttuurisista skripteistä, käsikirjoituksista, joiden muodot perustuvat vallalla oleviin tietämisen muotoihin ja jotka rakentuvat eri tavalla eri aikoina ja eri kulttuureissa. Kulttuuristen skriptien määrittelyssä kulttuuria ei voi pelkistää esimerkiksi kansallisen kulttuurin käsitteeseen eikä paikallistettuun, selkeärajaiseen tai sisäisesti yhtenäiseen tietyn maan tai edes maiden (esimerkiksi länsimaat, arabimaat, Itä-Euroopan maat) kulttuuriin. Kyseessä on pikemminkin yhteisten merkitysten järjestelmä, jota samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät maailmansa hahmottamiseen. (ks. myös Hall 2003, 85). Kulttuuriset muodot eivät siis ole ”puhtaita”, vaan niissä on elementtejä myös muista kulttuureista ja ne muuttuvat koko ajan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kulttuurisen skriptin käsitteeseen liittyvät kulttuuriset odotukset. Toisin sanoen meillä on tietyt sosialisointiossa omaksutut odotukset esimerkiksi perheenjäsenten rooleista ja vuorovaikutussuhteista tai yleensäkin perheen tehtävästä yksilön elämässä.

Globalisaatiosta huolimatta perhemuodot ja -kulttuurit eroavat edelleenkin toisistaan eri puolilla maailmaa. Elinympäristön ekologia sekä yhteisön sosiaalinen ja taloudellinen organisoituminen ovat kautta historian muokanneet perhe-elämää, vanhemmuutta ja lastenkasvatuksen muotoja. Kasvatuksessa vanhemmat ammentavat siitä kulttuurista ja arvomaailmasta, jonka he ovat itse omaksuneet oman sosialisointinsa kautta. Toisaalta yhteiskunta ei ole muuttumaton tai yhdenmukainen, vaan kulttuuriset käsitykset ja arvot ovat jatkuvassa muutostilassa, mikä vaikuttaa myös perheisiin. Vanhempien kasvatuskäsitykset siis muuttuvat ajan myötä. Vanhempien edustamat kasvatuskäsitykset voivat vaihdella myös koulutustason, sosio-ekonomisen aseman tai etnisen ryhmän mukaan. Alitolppa-Niitamo (2010, 47–48) painottaa, että erilaiset määritelmät esimerkiksi yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä painottavista kulttuuripiirteistä saattavat luoda stereotyyppisiä mielikuvia erilaisista kulttuuriryhmistä. Tutkija kuitenkin toteaa, että ne auttavat hahmottamaan erilaisia odotuksia yksilön ja perheen suhteesta.

Arvioidessaan lapsen edun toteutumista tai lapselle aiheutuvaa vahinkoa sosiaalityöntekijät ovat usein tilanteessa, jossa vanhempien lähtömaassaan toteuttamat kasvatustavat ovat erilaisia kuin valtaväestön normaalina pitämät tavat.

Ja varmasti se perhekulttuuri ja sen perheen elämäkin on niin erilaista ja (vanhemmat) vaativat tosi paljon kunnioitusta ja sellaista. Ja sitten onkin yks kaks länsimaalainen kulttuuri ja siitä tulee ristiriitä, että siinä mielessä on tosi vaikeaa ymmärtää. (Sosiaalityöntekijä 13)

Vanhemmat sano että ne lähettäisivät pojan vähäksi aikaa (mainitsee vanhempien lähtömaan) sukulaisten luo. Että siinä tulee voimakkaasti esiin se, että jos ei kunnioita vanhempia ja jos ei tehdä niin kuin vanhemmat sanoo ja jos poika ei tee niin, että lähettäisivät lapsen pois. Kun siellä (lähtömaassa) on se yhteisö kuka pitää huolta ja koettaisivat kasvattaa siinä yhteisössä kunnan ihmiseksi. Sitä mä oon huomannu että halutaan takaisin omaan kulttuuriin. Niinko turvaan lähettävät... (Sosiaalityöntekijä 12).

Ensimmäisessä aineisto-otteessa on luettavissa sosiaalityöntekijän näkemys vanhempien omaksumien kulttuuristen käsikirjoitusten, skriptien toimimattomuudesta ja työntekijän siitä johtuva hämmennys. Lähtömaassa omaksuttu tapa, jossa lapset kunnioittavat vanhempiaan on sosiaalityöntekijän mukaan Suomessa murtunut. Toisessa aineisto-otteessa tilanne on asiakasperheen kohdalla jo kärjistynyt niin, että vanhemmat eivät kunnioituksen puutteessa näe muuta ratkaisua kuin lähettää lapsensa vanhempien lähtömaahan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat edellä mainituissa tilanteissa vaikeassa roolissa, kun he joutuvat lastensuojelun perspektiivistä arvioimaan vanhempien toiminnasta aiheutuvien haittojen vakavuutta.

Sosiaalityöntekijät kohtaavat myös tilanteita, joissa he joutuvat arvioimaan, mikä on vanhempien kasvatuskulttuuriin liittyvän kurittamisen ja väkivallan ero.

Ja sellainen mihin joutuu usein puuttumaan niin sellainen moniin kulttuureihin liittyvä sellainen kurittaminen ja luunappien antaminen, mikä on meillä (Suomessa) kiellettyä niin niihin me joudutaan puuttumaan ja ne tulee monesti kotikäynneilläkin hyvin avoimesti esiin. Kukaan ei ole niihin välttämättä aikaisemmin puuttunut eikä tiedetä ettei näin voi toimia, että niitä tilanteita on. (Sosiaalityöntekijä 4).

Yllä olevassa aineistoesimerkissä todetaan, etteivät maahanmuuttajataustaiset vanhemmat ole välttämättä tietoisia siitä, että lapsen fyysinen kuritta-

minen on Suomessa lainvastaista. Kyseessä on siis heille arkipäiväinen, automaattisesti toimiva ja vanhempien omaksuma kasvatukseen menetelmä.

Useissa haastatteluissa tulee esiin, että sosiaalityöntekijät vetoavat erilaisiin lakeihin ja säännöksiin, joiden mukaan fyysinen kurittaminen on Suomessa kiellettyä. Auttamisinstituutiossa käytävissä keskusteluissa on tyypillistä, että ammattilaiset tasapainottelevat samanaikaisesti sekä asiakkaiden liittolaisina että yhteiskunnan edustajina ohjeistamalla asiakkaiden elämänhallintaa. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa on samanlaisia elementtejä kuin Aniksen (2006, 76) tutkimuksessa asiakaskeskusteluista, joissa lastensuojelun ohjaava rooli näkyy työntekijöiden vahvoina kannanottoina siihen, mikä lapselle on hyväksi.

Helpostihan siitä aina lähtee liikkeelle eli siitä on hirveän helppo, koska maahanmuuttajille lait ovat tärkeitä, ne ymmärtää lain. Laki on hyvin velvoittava. Helppoa lähteä siitä liikkeelle, että meidän (Suomen) laki on kieltänyt jo pidemmän aikaa kaiken kajoamisen lapseen ja se on rangaistava teko ja siitä lähtee sitten sitä keskustelua viemään eteenpäin. (Sosiaalityöntekijä 9).

Joskus tulee sellainen ristiriita tällasen niinko fyysisen kurittamisen ja lainsäädännön välillä, et sitä (fyysistä rankaisemista) pidetään sallittuna ja hyväksyttynä kasvatukseen ja meidän (sosiaalityöntekijöiden) niinko ongelmat tulee siinä, että kun me tuodaan sitä Suomen lainsäädäntöä, et niinko he (maahanmuuttaja-asiakkaat) sitä ei aina ota vastaan. (Sosiaalityöntekijä 1)

Aineisto-otteissa kuvastuu sosiaalityöntekijöiden ristiriitainen rooli eräänlaisina maahanmuuttajataustaisten vanhempien valistajina ja kasvattajina. Tieto ja lakeihin vetoaminen ei tuo välttämättä toivottua tulosta, koska kyseessä on kulttuurisen skriptin kaltainen malli siitä, miten lapsia kussakin kulttuurissa kasvatetaan. Muutamat sosiaalityöntekijät kertovat haastatteluissa, että vaikka maahanmuuttajataustainen perhe olisi asunut Suomessa jo suhteellisen kauan, he eivät sosiaalityöntekijöiden mukaan aina ole tietoisia siitä, että lapsen fyysinen kurittaminen on Suomessa lainvastaista.

Kyllä se sieltä nousee, aika monista maahanmuuttajaperheistä fyysistä kurittamista esiintyy. Että jos sitä (opastusta ja neuvontaa) olis jo varhaisessa vaiheessa kotouttamista. Että ei sitten tulis yllätyksenä että kun lapsi on jo vuosikausia ollut koulussa tai päiväkodissa. Että olis esimerkiksi sellaista dialogista, käytäis keskustelua näistä (fyysiseen kuritukseen liittyvistä) asioista. Ei niinko vaan sitä lainsäädäntöä, vaan käytäis niinko

keskustelua, että miten he niinko sen asian ymmärtävät ja mistä taustasta he tulee, että he olis valmiimpia muuttamaan näkökantojaan. Mutta et sen niinko pitäis olla varhaisessa vaiheessa. (Sosiaalityöntekijä 5)

Yllä olevassa aineistoesimerkissä sosiaalityöntekijä arvioi, että pelkkä informaatio fyysisen kurittamisen kieltävästä lainsäädännöstä maahan saapuville perheille ei ole riittävää. Hän peräänkuuluttaa keskustelun merkitystä muutoksen aikaansaamiseksi, kun on kyse haitallisista kasvatusmenetelmistä luopumisesta.

Väestöliiton Kotipuu -hankkeessa tuotettu tutkimustieto maahanmuuttajataustaisten perheiden tilanteista vastaa hyvin haastateltujen sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä perheistä. Uudessa maassa vanhemmat kasvattavat lapsiaan tilanteessa ja yhteiskunnassa, jossa heidän aikaisemmat kulttuuriset käsityksensä ja kokemusten "kartat" eivät aina toimi. He joutuvat ohjaamaan lapsiaan ja tekemään valintoja tilanteessa, jossa aiemmat tiedot ja käsitykset rooleista ja normeista eivät siis välttämättä toimi. Vanhemmat saattavat kokea, että heidän vaikutusvaltansa on vähentynyt sekä omaan elämäänsä että lapsiinsa. Muutokset, paine ja uhka tulevat samanaikaisesti ulko- ja sisäpuolelta. Vanhemmat saattavat kokea, että lapset "liukuvat pois" heidän ulottuviltaan yhteiskuntaan, jota he eivät itse tunne. Tällaisessa tilanteessa lasten äärimäinen kontrolloiminen ja rajoittaminen voi olla epätoivoinen yritys vaikuttaa muutosprosessiin, johon ei kykene muuten vaikuttamaan. (ks. Alitolppa & Söderling & Fågel 2005.)

Berry (2007) kirjoittaa erilaisista kulttuurisen siirron muodoista, joiden avulla yhteisö siirtää käyttäytymispiirteitään, arvojaan, uskomuksiaan ja motiiveitaan seuraaville sukupolville. Kulttuurisen siirron kanavia ovat lapsen vanhemmat, muut aikuiset ja lapset sekä yhteiskunnan instituutiot. Kun kulttuurista siirtoa tapahtuu toisesta kulttuuriryhmästä, käytetään termiä akkulturaatio (Alitolppa-Niitamo 2010, 51).

Akkulturaatio perheessä merkitsee sitä, että lasten ja heidän vanhempiensa on neuvoteltava aktiivisesti siitä, miten he vastaavat uuden kotimaansa yhteiskunnan vaikutuksiin ja miten he säilyttävät ja siirtävät keskeisimpiä arvoja sukupolvelta toiselle. Sukupolvien välistä akkulturaatiokuilua selitetään epätahtisella muutosprosessilla, jossa perheen lapset ja vanhemmat omaksuvat uusia vaikutteita ja luopuvat lähtömaansa ja etnisen ryhmänsä yhteyksistä ja kulttuurisista malleista. Eritahtisuus saa aikaan sukupolvien välisiä eroja arvostuksissa ja käyttäytymismalleissa, minkä puolestaan päätellään johtavan usein sukupolvien välisiin ristiriitoihin. (Alitolppa-Niitamo 2010, 52).

Puhutaan myös eritahtisesta kotoutumisesta, joka muuttaa tai vääristää perheenjäsenten välisiä vuorovaikutus- ja valtasuhteita. Eritahtista kotoutumista tapahtuu usein myös silloin, kun lapset menevät kouluun, mutta vanhemmat

jäävät esimerkiksi työttömyyden tai kielitaidon vuoksi muusta yhteiskunnasta eristyksiin. Lapset oppivat uutta kieltä ja yhteiskunnan toimintaperiaatteita nopeammin kuin vanhempansa. Tällöin vanhempien ja lasten väliset roolit voivat kääntyä ylösalaisin niin, että lapset ottavat liiaksi vastuuta ja ohjailevat vanhempiaan uudessa yhteiskunnassa. (esim. Alitolppa & Söderling & Fågel 2005.) Eritahteisessa kotoutumisessa perheenjäsenet oppivat uuden kotimaan kieltä ja hallitsevat kodin ulkopuolista maailmaa eri tavoin.

Kun perhe muuttaa maasta tai maanosasta toiseen perheenjäsenet joutuvat väistämättä eritahtisen kotoutumisen prosessiin. Toiset perheet onnistuvat prosessissa paremmin ja pystyvät jopa hyödyntämään perheen ja suvun eri sukupolvien erilaisia kotoutumisprosesseja. Toisille perheille eritahtisesta kotoutumisesta muodostuu kriisi, joka saattaa ilmetä vakavina ongelmina.

Väestöliiton kotipuuhankkeessa saadun tiedon mukaan useat tekijät muodostavat riskitekijöitä koko perheen tasapainoiselle kotoutumiselle ja hyvinvoinnille. Riskitekijöinä voi olla yksinhuoltajuus, luku- ja kirjoitustaidottomuus, vanhempien eristäytyneisyys ja masentuneisuus, monilapsisuus sekä erityistarve vammaisuuden tai muun seikan vuoksi. Väestöliiton suositusten mukaan edellä olevat tekijät tulisi tunnistaa jo kotoutumisen alkuvaiheessa ja suunnitella yhdessä perheen kanssa tehostettua tukea ja ohjausta. (Alitolppa & Söderling & Fågel 2005.)

Mulla on yksi asiakastyttö joka hoitaa äidin puolesta toimeentulotuki-asioita kun äidin kielen taso ei ole niin hyvä. Me ollaan siitä oltu huolissaan kun joutuu kantamaan liikaa vastuuta. Liian varhain. Kyllä se mun mielestä olis tosi tärkeää että niinko olis maahanmuuttajien itsensä kannalta, että he opiskelisivat kieltä mahdollisimman hyvälle tasolle. Se auttais heitä viranomaisasioissa sekä varmaan myös suhteessa omiin lapsiin, että minkälainen ote heillä on lapsiin, että joskus tuntuu että niinko sellainen kasvatuksellinen ote katkeaa kun muutetaan vieraasta kulttuurista Suomeen. Että lapset löytää ne kaveripiirit ja koulut ja oppii kielen nopeasti(...)ja pahimmassa tapauksessa (vanhemmat) jäävät kokonaan yksin ja siinä suhde lapsiin ja nuoriin on vaikea pitää. (Sosiaalityöntekijä 10)

Sosiaalityöntekijät kertovat monin eri esimerkein tilanteista, joissa on havaittavissa riskitekijöitä perheen eritahtisesta kotoutumisesta. Useimmat sosiaalityöntekijät kokevat ongelmalliseksi sen, että lapsi toimii vanhempiensa tulkkina esimerkiksi toimeentuloon liittyvissä viranomaiskeskusteluissa. Lapset saattavat olla tulkkeina omille vanhemmilleen myös lapsen omassa asiassa eli lastensuojeluun liittyvissä keskusteluissa.

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien suomen kielen taito ja sen puuttuminen nousee yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi siinä, miten perhe kotoutuu.

Kielitaito näyttelee suurta osaa paitsi edellä kuvattuun perheenjäsenten eritahtiseen kotoutumiseen liittyvissä kysymyksissä, myös sosiaalityöntekijän ja perheen kohtaamisissa ja luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumisessa.

Useimmat tutkimusta varten haastatellut sosiaalityöntekijät korostivat vanhempien suomen kielen oppimista toivottavana tavoitteena. Perheiden oman äidinkielen arvoa ei sen sijaan tuotu paljoakaan esille.

Ja monet on sanonu että nämä suomen kielen kurssit ovat liian haastavia. Että esimerkiksi kun kaikki ei osaa länsimaisia aakkosia. Että on tullut toiveita että he (asiakkaat) haluavat oppia ensin aakkosia ennenko aletaan mennä yhtään pidemmälle. Ja sitten jos asiakas on omalla kielellään jo luku- ja kirjoitustaidoton niin se hankaloittaa tosi paljon. Hirveään usein käy niin, että vaikka me aina painotetaan, että lapsi ei saa toimia tulkkina, mutta lapsi edelleen soittaa äidin asiassa. (Sosiaalityöntekijä 5).

Aineisto-otteessa on nähtävissä kielitaitoon liittyvä ongelmakehä, joka lopulta johtaa siihen, että lapsen on toimittava vanhempien tulkkina. Asiakkaat ovat sosiaalityöntekijän mukaan kertoneet, etteivät voi osallistua kielikursseille niiden haastavuuden takia. Sosiaalityöntekijän yrityksistä huolimatta lapset hoitavat vanhempiensa viranomaisasioita vanhempien kielitaidottomuuden takia.

Haastatellut sosiaalityöntekijät korostavat sitä, että maahanmuuttajataustaisen perheen lastensuojelutarpeen selvittämiseen käytetty aika on moninkertainen verrattuna kantaväestön kuuluvaan asiakasperheeseen. Tähän on syynä tulkkien käyttö neuvotteluissa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan työkentelyyn maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa on varattava kaksin- jopa kolminkertainen aika myös sen takia, että monet lastensuojeluun liittyvät käsitteet ja palvelut ovat asiakkaille vieraita.

7. AVOHUOLLON PALVELUIDEN RIITTÄMÄTTÖMYYS

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Siten se on oikeusturvakysymys sekä lapsen, perheen että työntekijöiden kannalta. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia, sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. On myös arvioitava, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007.)

Huostaanottotilanteissa asiasta neuvotellaan tiiviisti lapsen, hänen vanhempinsa ja huoltajinsa kanssa. Kuten kaikessa lastensuojelutyössä, myös huostaanottovaiheessa, pyritään hyvään yhteistyöhön perheen kanssa. Huostaanoton edellytykset on arvioitava sekä lapsen että vanhempien kannalta. Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka parhaiten turvaa lapsen kehityksen. Sijaishuoltoa järjestettäessä ei voida tyytyä lasta "säilyttävään" hoitoon. Sen on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. Vanhempien kannalta tulee varmistua siitä, että kaikki mahdollinen on tehty perheen tukemiseksi. Arvioinnin tulee olla lapsilähtöistä ja tapahtua lapsen näkökulmasta. Laadultaan hyvässä huostaanotossa sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta on otettu huomioon. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai Lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Poikkeuksellisesti huostaan otettu lapsi voidaan sijoittaa myös kotiin. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona taikka muualla lapsen tarpeiden mukaisesti. (Lastensuojelulaki 2007.)

Maahanmuuttajataustaisen perheen lapsen tai nuoren sijoittamiseen kodin ulkopuoliseen huoltoon sisältää haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan erityiskysymyksiä. Kun huostaanottoa lähdetään valmistelemaan, on ensinnäkin valmistauduttava siihen, että käsitteenä sana huostaanotto voi olla vieras. Sanalle ei välttämättä löydy asiakkaan kielelle käännettyä vastinetta tai sana käännetään tarkoittamaan muuta kuin mitä se tarkoittaa suomen kielellä.

Ensinnäkin on tärkeää että he (vanhemmat ja lapsi) ymmärtävät mitä se (huostaanotto) tarkoittaa ja mitkä ovat heidän oikeutensa huoltajina. Ja ihan että he ymmärtävät ne (huostaanoton) syyt. Että miksi. (Sosiaalityöntekijä 5)

Aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä korostaa, että sosiaalityössä ja lastensuojelutyössä asiakkaina olevien vanhempien ja lasten ymmärrys siitä, mitä huostaanotto tarkoittaa ja mitkä ovat vanhempien oikeudet huoltajina, on tärkeää. Useimmat haastattelemani sosiaalityöntekijät kertoivat, että asiakkaiden ymmärrys on ensisijaista kaikkien lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskenneltäessä, mutta maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kohdalla tämä näkökulma korostuu. Tämä johtuu siitä, että käsitykset lapsista, lapsuudesta, vanhemmuudesta sekä yhteiskunnan oikeudesta puuttua lasten tilanteisiin lapsen edun nimissä vaihtelevat eri maissa. Esimerkiksi pohjoismaisessa ajattelussa lapsi nähdään vahvasti itsenäisenä toimijana, jonka näkökulma tulee erottaa vanhempien ja perheen näkökulmasta. Suomalainen lastensuojelulaki, joka perustuu lapsen oikeuteen olla oikeuksia omaava subjekti, saattaa maahanmuuton seurauksena kohdata yhteisöllisten kulttuurien perhe- ja sukuyhteisyyttä korostavan elämäntavan. (ks. myös Anis 2008, 15.)

Huostaanotossa ja sijoituspaikan valinnassa sosiaalityöntekijöiden arvioivat sitä, kuinka suuri merkitys on annettava perheen ja yhteisön tuelle.

No siinä täytyy ottaa kulttuuriset asiat huomioon kun mietitään sijoituspaikkaa. Että se palvelee sen lapsen tarpeita. Mutta että miten se käytännössä pystytään oikein järjestämään, se on toinen asia. Se vaatii sijoituspaikalta tosi paljon ymmärrystä siihen asiaan. Että hyvässä tapauksessa sijoituspaikka on perehtynyt monikulttuurisuuteen ja edesauttaa aktiivisesti itse. Ehkä se on se arjen turvaaminen, se nousee päällimmäiseen rooliin kuitenkin siinä sijoituksessa. (Sosiaalityöntekijä 15)

Sijoituspaikkaa valittaessa olisi lähdettävä lapsen tarpeista. Aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä pohtii sitä, kuinka paljon sijoituspaikka pystyy turvaamaan ja aktiivisesti edesauttamaan lapsen kulttuuritaustan ylläpitämistä. Kun maahanmuuttajataustainen lapsi tai nuori siirtyy laitokseen tai sijaisperheeseen, muuttuvat myös jokapäiväiseen arkeen liittyvät kulttuuriset tavat ja usein myös arjessa käytössä oleva vanhempien äidinkieli. Kyse on sekä pienistä arkeen liittyvistä asioista, mutta myös arvomaailmaan liittyvistä kysymyksistä, kuten uskonnosta. Sijoituspaikka voi joko edesauttaa lapsen ja nuoren kulttuuritaustan ylläpitoa tai pyrkiä ikään kuin unohtamaan ne suomalaistamalla maahanmuuttajataustaisen lapsen ja nuoren valtakulttuuriin. Kulttuuritaustan ylläpitämistä tärkeämmäksi sijoituksessa nousee kuitenkin maahanmuuttajataustaisen lapsen ja nuoren arjen turvaaminen.

8. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Suomessa asuvien maahanmuuttajaperheiden lastensuojelun asiakkuudesta lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä käsin. Tutkimusaineisto osoittaa, että sosiaalityöntekijöille tulevat maahanmuuttajataustaisia perheitä koskevat yhteydenottotahot ovat hyvin erilaisia. Useimmat haastateltavat korostivat, etteivät maahanmuuttaja-asiakkaita koskevat yhteydenotot ja lastensuojeluilmoitusten syyt eroa kantaväestöä koskevista.

Perheen maahanmuuttajatausta tuo erityishaasteita lastensuojelutarpeen selvittämistilanteeseen. Haastatellut sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että vanhempien mielenterveysongelmat sekä esimerkiksi pakolaisuudesta johtuvat traumataustat, perheen jäsenten eritahtinen kotoutuminen sekä erityisesti äitien kielitaidottomuus ja syrjäytyminen koulutusjärjestelmästä ja työelämästä ovat kysymyksiä, joiden selvittäminen lastensuojelun kysymyksenä tuottaa haasteita. Työskennellessään maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat tilanteisiin, joissa heidän on tulkittava erilaisia kulttuurisia tapoja kasvattaa, lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa eritahtiseen kotoutumiseen liittyviä asioita, erilaisia perhekäsityksiä sekä lasten oikeuksia ja tarpeita suhteutettuna vanhempien oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Erilaiset kasvatuskulttuurit sisältävät kysymyksiä esimerkiksi ruumiillisen kurittamisen käytöstä kasvatusten menetelmänä.

Tutkimusaineisto osoittaa, että sosiaalityöntekijät nojaavat vahvasti lastensuojelulakiin työskennellessään maahanmuuttajaperheiden kanssa. Sosiaalityöntekijät kokivat joskus jopa turhauttavana että ainoa keino esimerkiksi vanhempien harjoittaman ruumiillisen kurittamisen estämiseksi on vetoaminen lastensuojelulakiin. Useat sosiaalityöntekijät pohtivatkin uudenlaisia keinoja ja työmenetelmiä vanhempien itseymmärryksen lisäämiseksi ja vahingollisten kasvatusten menetelmien kyseenalaistamiseksi sekä sitä, miten syyllistämisen voisi kääntää ratkaisukeinoksi.

Lastensuojeluun ohjautuneiden maahanmuuttajataustaisten perheiden äitien tilanne on sosiaalityöntekijöiden mukaan ongelmallinen. Suurperheiden yksinhuoltajaäidit ovat kaikkein vaikeimmassa asemassa. He ovat monesti yksin vastuussa suuresta perheestä, ilman mahdollisuutta osallistua kielikoulutukseen tai työelämään. Näiden äitien lapset ja nuoret toimivat äitiensä tukijoina ja tulkkeina suomalaisessa yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä. Lapsi tai nuori voi jopa olla tulkkina omassa asiassaan perheen ollessa lastensuojeluasiakkaana.

Maahanmuuttajataustaisen perheen lastensuojelutarpeen selvittämiseen käytetty aika on moninkertainen verrattuna kantaväestön kuuluvaan asiakasperheeseen. Tähän on syynä tulkkien käyttö neuvotteluissa.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan työskentelyyn maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa on varattava kaksin- jopa kolminkertainen aika myös sen takia, että monet lastensuojeluun liittyvät käsitteet ja palvelut ovat asiakkaille vieraita.

Tärkeä tutkimustulos liittyy ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Laissa kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) korostuvat kotoutumisen alkuvaiheen palvelut, joihin kuuluu muun muassa neuvonta ja alkukartoitus. Tulo uuteen maahan on perheille haastava kokemus, joka koettelee monella tavalla sekä vanhemmuutta että perheen sisäistä eheyttä. Olisi oleellista, että kotoutumisen alkuvaiheen palveluissa nousisi ymmärrys perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkityksestä keskeisenä onnistuneen kotoutumisen perustana.

Myös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (Kaste 2008—2011) korostettiin varhaista puuttumista, joka määritellään ohjelmassa toimintatavaksi, jolla on merkittävä vaikutus palveluiden tarpeen ja kustannusten kasvun hillintään. Lastensuojelun kustannusten kasvamiseen voitaisiin vaikuttaa viranomaisyhteistyötä tiivistämällä ja työmenetelmiä kehittämällä. Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävässä lastensuojelutyössä viranomaisyhteistyö korostuu.

Tässä tutkimusraportissa on käsitelty sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajataustaisten perheiden ohjautumisesta lastensuojelun asiakkaina. Raportti valaisee ilmiötä työntekijöiden perspektiivistä käsin. Tutkimushanketta jatketaan kartoittamalla perheiden omia näkemyksiä lastensuojelun asiakkuudesta.

LÄHTEET

- Anis, Merja 2006. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: Ps-Kustannus, 69—96.
- Anis, Merja 2008. *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008.
- Armanto, Annukka; Kettunen, Aija; Laine, Terhi; Niemi, Hanna; Pesonen, Aino-Elina & Vogt, Ilse 2011. *Lapsen ääni koulussa. Projektin loppuraportti*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Työpapereita 57.
- Berger, Peter L & Luckmann, Thomas 1967/1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Burr, Vivien 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Haavikko, Ansa & Bremer, Lena 2009. *Ulkoisesti erilaisia sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen*. Suomen mielenterveysseura. SOS-keskus. Ulkomaalaisten kriisipalvelut. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Hall, Edward 2003. *Monikulttuurisuus*. Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Jyväskylä: Gummerus, 233—281.
- Heino, Tarja 1997. *Asiakuuden hämäryys lastensuojelussa*. Tutkimuksia 77. Helsinki: Stakes.
- Ikäläinen, Sinikka; Martiskainen, Taina & Törrönen, Maritta 2003. *Mangopuun juurelta kuusen katveeseen. Asiakkaana maahanmuuttajaperhe*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja 1995 (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat – konstruktionistinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero 2000 (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino.
- Jäppinen, Maija; Hurtig, Johanna & Törrönen, Maritta 2007 (toim.) *Arjen polkuja kohtaamisia. Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja palvelujärjestelmä Kaakkois-Suomessa*. Helsingin yliopisto. Kotka: Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia (Kotka) ja Emphatos-projekti 2007.
- Juhila, Kirsi 2004. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Katisko, Marja 2011. *Kansalaisuus työyhteisön arjessa. Maahanmuuttajien*

- kertomuksia työelämästä. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:9. Helsingin yliopisto.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Viitattu 15.6.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>
- Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 1.6.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>
- Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.7.2011. www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja
- Muukkonen, Tiina 2008 (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 17. Yliopistopaino. Helsinki.
- Palve, Jukka 2008. Selvitys maahanmuuttajataustaisista ja monikulttuurisista asiakkuuksista Lapsi – ja perhetyössä. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitoksen sisäinen raportti.
- Pekkarinen, Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 51. Viitattu 1.12.2011. www.nuorisotutkimusseura.fi
- Räty, Minna 2002. Maahanmuuttajat asiakkaana. Tampere: Tammi.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9—21.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 30.12.2010/1326. Viitattu 12.1.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>
- Valtonen, Kathleen 1999. Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu 228. Helsinki: Työministeriö.
- Wrede, Sirpa 2010. Suomalainen työelämä, globalisaatio ja vieraat työssä. Teoksessa Sirpa Wrede & Camilla Nordberg (toim.) Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Palmenia-sarja 70. Helsinki: University Press, 7—13.

Elina Ekholm

**SOPUA ASUINALUEELLE -
KOKEMUKSIA KONFLIKTIEN SOVITTELUSTA
NAAPURUSTOSSA JA NUORTEN PARISSA**

SISÄLTÖ

1. MIKSI TUTKIA RISTIRIITOJA?	49
2. KONFLIKTI JA SOVITTELU	51
2.1. Konfliktien syitä ja seurauksia	51
2.2. Sovittelun tavoitteet	52
2.3. Sovittelijan rooli	55
2.4. Sovitteluprosessin vaiheet	56
2.5. Sovittelun kulttuurisidonnaisuus	57
3. NAAPURUSTON JA NUORTEN KONFLIKTIT TARKASTELUN KOHTEENA	61
3.1. Tutkimuskysymys ja metodologinen lähestymistapa	61
3.2. Aineisto ja sen analysointi	62
4. KONFLIKTI KERROSTALOSSA	65
4.1. Naapuruussovittelu ja eriytyvät asuinalueet	65
4.2. Konfliktien yleisimmät syyt	67
4.3. Konfliktin kärjistyminen	70
4.4. Sovitteluprosessi	72
4.5. Uuden toimintatavan opettelu	75
4.6. Sovittelijoiden oppimiskokemuksia	76
4.7. Kohtaamattomuuden kulttuurista yhteisöllisyyteen	81
5. NUORTEN RIIDAT	83
5.1. Riitojen aiheet	83
5.2. Yksilöriidoista ryhmien välisiksi konflikteiksi	85
5.3. Identiteettikysymykset ja etniset hierarkiat	87
5.4. Kotien asenteet	89
5.5. Ratkaisukeinoja	90
6. POHDINTAA	99
6.1. Miten välttää riitojen etnistäminen ja etnistyminen	99
6.2. Tulosten käytännöllistäminen ja suositukset	101
LÄHTEET	105

1. MIKSI TUTKIA RISTIRIITOJA?

Riidattomasta yhteiselosta voi unelmoita, mutta todellisuudessa konfliktit ovat osa ihmisten välistä kanssakäymistä. Vaikka konflikteja pyritään välttämään, ne saattavat olla hyödyllisiä nostaessaan pintaan epäkohtia, joiden korjaamisella voidaan ennaltaehkäistä vakavampia ristiriitatilanteita. Vaarallista on, jos konfliktit muuttuvat pysyviksi, ratkaisemattomiksi ja väkivaltaisiksi. Konfliktinhallintajärjestelmällä pyritään siihen, että konfliktit eivät saisi suhteettoman suurta valtaa. Konfliktitutkimuksen yksi tarkoitus on tukea ihmisten kykyä ja halua ennaltaehkäistä sekä sopia ristiriitoja.

Konfliktin ratkaiseminen pohjautuu väistämättä konfliktin analyysiin (Black 2003, 123). Konfliktit ja erityisesti monikulttuurinen sovittelu on Suomessa tutkimusalana uusi. Ensimmäinen Suomessa ilmestynyt julkaisu etnisistä konflikteista oli Abdulkadir Sheikh Maon toimittama *Keinot hallussa* (2003), toinen oli *Puhumalla paras – ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin* (Ekholm & Salmenkangas 2008). Kummatkin teokset ovat käytännönläheisiä ja perustuvat alan työntekijöiden sekä järjestöjen ja yhteisöjen kokemuksiin.

Sovittelu on nousemassa myös akateemisen tutkimuksen kohteeksi. Timo Pehrman (2011) käsittelee työyhteisöjen ristiriitojen sovittelua erityisesti oppimisprosessina. Katri Kyllösen tekeillä olevassa väitöskirjatutkimuksessa selvitetään uskonnon merkitystä rauhanrakentamisessa ja konfliktin ratkaisussa keskittyen Suomessa asuvien maahanmuuttajien kokemuksiin konfliktinratkaisusta. Kyllönen on tutkimustaan varten haastatellut evankelis-luterilaisen kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä, rikos- ja riita-asiaainsovitteijoita ja maahanmuuttajia kahdeksassa eri kaupungissa (Kyllönen 2011). Maija Gellin on tutkinut koulujen vertaissovittelua ja kerää aineistoa väitöstutkimukseen aiheenaan restoratiivinen koulu ja pedagogiikka (Gellin 2011b).

Tämän artikkelin lähtökohta on se, että tuomalla konfliktit esiin, voidaan niihin löytää ratkaisuja. Tarkoituksena on tehdä näkyväksi, analysoida ja mallintaa ristiriitojen sovittelua, ratkaisua sekä ennaltaehkäisyä. Näkökulma on sovittelutyötä tekevien vapaaehtoisten ja työntekijöiden, kiistelevien osapuolten näkemys riidasta välittyä heidän kauttaan. Tarkastelukohteena ovat konfliktit, joiden osapuolet kuuluvat eri etnisiin ryhmiin. Tämä ei kuitenkaan aina tee konflikteista etnisiä. Haastateltavien kuvaamat sovittelutapaukset liittyvät etupäässä arkisiin väärinymmärryksistä tai tiedon puutteesta johtuviin ristiriitatilanteisiin tai erilaisiin nuorten riitoihin, joihin erilainen tausta voi tuoda oman jännitteensä.

Esittelen aluksi joitakin näkökohtia laajasta konfliktitutkimuksen ja sovittelun teoriasta. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään kerrostaloasumiseen liittyviä konflikteja. Koti on paikka, missä saa olla oma itsensä läheistensä kanssa, kerätä voimia työhön ja muihin toimintoihin. Siksi asumiseen liittyvät ristiriit-

dat voivat olla erityisen hankalia ja viedä pohjaa pois viihtymiseltä ja kotoutumiselta. Naapuruussovittelu on Suomen Pakolaisavun Kotiolo-hankkeen luoma toimintamalli, joka tähtää naapuruuskiistoihin puuttumiseen jo niiden alkuvaiheessa ja riitojen rauhanomaiseen ratkaisuun. Naapuruussovittelu on tarkoitettu kaikille asukkaille, mutta yli kaksi kolmasosaa sovitteluista on tapahtunut maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten naapurien välillä.

Toinen käsitelty konfliktin kenttä on asuinalueiden monen kulttuurin nuoret ja heidän erimielisyytensä. Nuoruus on kuohuntavaihetta, ja ristiriidat ovat osa kasvamista. Maahanmuuttajataustaiselle nuorelle kysymykseen ”kuka minä olen” liittyy usein ylimääräistä pohdittavaa identiteettiin liittyvien tekijöiden ristipaineessa. Sosiaalinen identiteetti rakentuu luokittelun, identifioinnin ja vertailemisen kautta (ks. esim. Kenola-Krusberg 2011). Nuorten keskuudessa olevat etniset hierarkiat voivat tuoda oman lisänsä riitoihin. Sovittelu ja riitojen ratkaiseminen on kaikille osallistujille oppimisprosessi (Pehrman 2011), mutta erityisesti nuorille konfliktien rakentava käsittely on luomassa pohjaa käyttäytymismalleille, joiden avulla myös aikuisena voi toimia sovittellevasti ristiriitatilanteissa.

Tutkimuksen lopussa pohdin riitojen etnistämisen ja etnistymisen käsitteitä aineistoni pohjalta ja esitän ajatuksia tuloksen käytännöllistämisestä eli mitä suosituksia tutkimuksesta nousee. Lämmin kiitos kaikille naapuruussovittelijoille, nuorisotyöntekijöille ja järjestöjen edustajille, jotka antoivat arvokasta aikaansa ja kiinnostavia ajatuksia tutkimusta varten.

2. KONFLIKTI JA SOVITTELU

Konflikti ja sovittelu kietoutuvat toisiinsa – sovittelua edeltää aina jonkinlainen etujen tai ideologioiden välinen ristiriita, väärinkäsitys, väärinymmärrys tai vääräksi koettu teko. Konfliktit liittyvät laajoihin yhteiskuntatieteellisiin kysymyksiin vallasta, eriarvoisuudesta ja identiteetistä. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tuon esiin vain joitakin omaa tutkimustani palvelevia näkökulmia konfliktinratkaisua käsittelevästä tutkimuksesta.

2.1. Konfliktien syitä ja seurauksia

Konfliktintutkimus alkoi 1950- ja 1960-luvulla kylmän sodan oloissa. Tällöin ryhmä eri tieteenalojen pioneereja lähti tutkimaan konflikteja yleisenä ilmiönä, jossa on yhteneviä piirteitä, tapahtuipa konflikti kansainvälisessä politiikassa, kansallisella tasolla, työelämässä, yhteisöissä, perheissä tai yksilöiden välillä. (Ramsbothan ym. 2005, 3.)

Konflikti on sosiaalinen tilanne, jossa tulevat esille kahden tai useamman osapuolen ristiriitaiset arvot ja tavoitteet, osapuolten pyrkimykset kontrolloida toisiaan ja vihamieliset tunteet (Fischer 1989). Suomen kielen sivistys-sanakirjan (Nurmi ym. 1994) mukaan konflikti tarkoittaa kiistaa, selkkausta, etujen vastakkaisuutta, erimielisyyttä ja ristiriitaa. Konflikteissa voi korostua erimielisyys, jolloin ne ovat enemmän arvokonflikteja, tai etujen vastakkaisuus, jolloin ne ovat intressikonflikteja. Konflikteja voi tarkastella yksilö-, yhteisö-, yhteiskunta- tai globaalilla tasolla ja ne voidaan jakaa henkilöiden välisiin, ryhmän sisäisiin tai ryhmien välisiin konflikteihin. Konfliktia voidaan pitää sosiaalisen elämän väistämättömänä seurauksena, joka on usein myös hyödyllinen, sillä se auttaa selkeyttämään erimielisyyksiä, päästää ulos höyryjä tai on tuottamassa tarvittavaa muutosta (Rubenstein 2003, 55).

Teorian ja käytännön peruskysymyksiä on, tarkastellaanko konflikteja yksilöiden vai rakenteiden kannalta. Jos ajatellaan, että suurin osa konflikteista johtuu yksilöllisistä asenteista tai käyttäytymismalleista, lähtökohtana on metodologinen individualismi. Jos taas katsotaan, että konfliktit johtuvat poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten tai kulttuuristen rakenteiden eriarvoisuudesta, kyse on metodologisesta strukturalismista. Välittävän näkökulman mukaan suurin osa konflikteista johtuu vuorovaikutuksesta sosiaalisten ja psykologisten taipumusten ja rakenteellisten tekijöiden välillä tai yksinkertaisemmin sanottuna vuorovaikutuksesta tilanteen, asenteiden ja käyttäytymisen välillä. (Cheldelin ym. 2003, 15.)

Konflikti ja muutos ovat yhteydessä toisiinsa. Konflikti johtaa muutokseen, muutos johtaa konfliktiin. Rakenteellinen väkivalta syntyy sosiaalisista, poliit-

tisista ja taloudellisista tekijöistä, jotka sallivat vallan ja resurssien epäoikeudenmukaisen jaon. Konfliktinratkaisu on prosessi, joka kohdistaa huomion rakenteellisiin epäkohtiin, ihmisoikeuksiin ja oikeudenmukaisuuteen ja pyrkii muuttamaan väkivallan ja tuhon rakentavaksi sosiaalisesti muutokseksi. Sellaisten rakenteiden luominen, jotka antavat yhteiskunnille mahdollisuuden ja kyvyn kohdata ja ratkaista ristiriitoja väkivallattomasti, onkin jatkuva rauhanrakentamisen tehtävä (Botes 2003, 271, 273, 277, 282). Tätä kansainväliseen ja kansalliseen politiikkaan luotua periaatetta voi soveltaa myös ruohonjuuritason ongelmiin.

Konfliktien taustalla olevia monimutkaisia syy-seuraussuhteita voi karkeasti yleistää siten, että sosioekonomiset muutokset aiheuttavat luokkaristiriitoja, poliittiset muutokset identiteettiin liittyviä konflikteja ja kulttuuriset muutokset näkemyksiin ja arvomaailmaan liittyviä konflikteja. Tuhoisin konflikti on silloin kun siinä yhdistyvät alistavat luokkasuhteet, uhattu ryhmäidentiteetti ja ristiriitaiset maailmankatsomukset. (Rubenstein 2003, 60 – 63.) Deprivaatioteoria korostaa taasen turhautumista, joka johtuu siitä, että kuilun välillä, mitä ihmisellä on, ja mitä hän katsoo itselleen kuuluvan, kasvaa (Jeong 2003, 155).

Vaarallista on, jos konflikti lähtee eskaloitumaan. Yksi syy eskaloitumiselle on se, että ihmisten samanlaisuutta vähätellään ja erilaisuutta korostetaan (d'Estree 2003, 70). Pitkittyneessä konfliktissa on tyypillistä usko siihen, että itse on oikeassa ja toinen on väärässä (Müller-Klestil 2009, 2). Konfliktin eskaloitumista voidaan kuvata poretabletti-esimerkin avulla. Kun tabletti tipauteen veteen, pari pientä kuplaa kasvavat nopeasti koko lasiin leviäväksi vaahdoksi. Konflikti alkaa elää omaa elämäänsä. Konfliktit eskaloituvat siitä syystä, että on työntötekijöitä, mutta myös siksi, että eskaloitumisen vastustus ei ole riittävä. Konfliktit stabilisoituvat, kun nämä voimat ovat yhtä vahvoja. Konflikti halutaan ratkaista, kun sen jatkaminen käy kalliimmaksi kuin lopettaminen. (d'Estree 2003, 80 – 82.)

Johan Galtungin mukaan konflikti on ratkaisua vaativa, liikkeelle paneva ja eteenpäin vievä voima (Galtung 2000 ref. Botes 2005, 271). Konflikti onkin käsitteellisesti kaipaavan ongelman manifestaatio (Keinänen & Niemistö 2010, 176). Tässä tutkimuksessa konfliktia lähestytään ratkaisua kaipaavana yhteisenä ongelmana, ei kilpailuna tai tapauksena, joka pitää voittaa. (Mitchell 2005, 241 - 242).

2.2. Sovittelun tavoitteet

Sovittelulla ja siihen liittyvällä – varsinkin englanninkielisellä - termistöllä on monia eri vivahteita ja painotuksia. Käytettyjä termejä ovat välitystoi-

minta (mediation), sovinnonteko (conciliation) ja neuvottelu (negotiation). Oikeusistuinten ulkopuolisesta sopimusmenettelystä käytetään väljästi termiä *alternative dispute resolution* (ADR), joka kattaa välimiesmenettelyn, osapuolten väliset sopimukset ja neuvottelut. Sovittelun katsotaan kuuluvan vaihtoehtoisten konfliktinratkaisukeinojen piiriin. Sovittelu eroaa välimiesmenettelystä siinä, ettei sovittelijalla ole juridista asemaa ja sen tuomia oikeudellisia valtaoikeuksia. (Liesinen 2010, 200.)

Sovittelu on vapaaehtoinen, yhteisöllinen konfliktinhallintamenetelmä, jossa puolueettomat sovittelijat toimivat fasilitaattoreina eli sovinnon mahdollistajina (Gellin 2010, 70). Sovittelu auttaa osapuolia korjaamaan keskinäisiä suhteitaan, kommunikoimaan selvemmin, ymmärtämään omia tarpeitaan ja toiveitaan, mikä synnyttää luovia ratkaisuja heidän ongelmiinsa (Cheldelin 2003, 222). Eurooppalainen sovittelijaverkosto Mediationnet on määritellyt sovittelun "vapaaehtoiseksi ja luottamukselliseksi menettelytavaksi ja järjestytyksi prosessiksi, jossa yksi tai useampi toimija avustaa konfliktin osapuolia saavuttamaan molemminpuolisesti tyydyttävän ratkaisun". Välittäjä tarjoaa rakenteellista tukea, mutta ei itse tee ratkaisuehdotuksia tai päätöksiä. (Liesinen 2010, 201.)

Oikeudenkäynnissä luodaan voittajia ja häviäjiä. Riitely ja syyttely perustuvat menneisiin tapahtumiin, tulevaisuudesta ei kukaan ole kiinnostunut, vaikka osapuolet joutuvat usein elämään jatkossakin toistensa kanssa. Korjaavan konfliktinratkaisun koko huomio kiinnittyy tulevaisuuteen: ei haeta syyllistä, vaan ratkaisua, jonka kanssa voi elää tulevaisuudessa. (Brunila 2010, 32, 37.) Tekijä ja uhri jäävät rikosoikeusprosessissa ulkopuolisiksi ja passiivisiksi, sillä valtio on varastanut heidän konfliktinsa (Christie 1983 ref. Iivari 2010, 49). Kuitenkin konfliktin osapuolet ovat riidan parhaita asiantuntijoita (Brunila 2010, 33). Restoratiivista oikeutta voidaan kuvailla sanoilla korjaava ja eheyttävä. Rankaisun sijaan pyritään kohtaamisen kautta yhteistyöllä korjaamaan ja palauttamaan ihmissuhteet ennalleen. (Gellin 2010.)

Sovitteluun liittyy vahvana oppimiskokemus. Timo Pehrmanin (2011) työyhteisöjen ristiriitojen sovittelua käsittelevän väitöskirjan mukaan sovittelun osapuolten yhteinen ymmärrys lisääntyy, vuorovaikutustaidot ja työilmapiiri parantuvat ja asennoituminen oppimiseen kehittyy myönteiseksi. Sovittelu aktivoi uudenlaista ajattelua ja antaa mahdollisuuden kehittyä työyhteisön jäsenenä. Koulujen vertaissovittelu tuotti samoin monia oppimiskokemuksia, sosiaaliset taidot vahvistuivat, empatia ja ymmärrys tilanteista ja osapuolten näkemyksistä kasvoi, samoin vastuunotto omasta käytöksestä. Sovittelu lisäsi myös pystyvyyttä ja aktiivista kansalaisuutta. (Gellin 2011a.)

Suomessa on rikosten sovittelua toteutettu jo vuodesta 1982 lähtien. Vuonna 2003 perustettu Suomen sovittelufoorumi toimii sovittelutyön kattojärjestönä. Sovittelufoorumin (<http://sovittelu.com/>) sivuilla sovittelu on

jaettu rikosasiain sovitteluun, koulusovitteluun, työyhteisösovitteluun, monikulttuuriseen sovitteluun, perheasiainsovitteluun, läheissovitteluun, ympäristöasiain sovitteluun, kansainväliseen sovitteluun sekä tuomioistuinsovitteluun. Sovittelun kentällä rikos- ja riita-asioiden sovittelu on vahvemmin edustettuna ja parhaiten organisoituna, sillä se on vuodesta 2006 alkaen ollut laissa määriteltyä toimintaa (Kyllönen 2011). Perheasiain sovittelu on asiakkaalle vapaaehtoinen palvelu, jonka tarkoituksena on auttaa ja tukea perheenjäseniä silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Suomen sovittelufoorumin Fasper-hankkeessa suunnitellaan, kokeillaan ja otetaan käyttöön kuuden kunnan alueella varhaisen tuen palvelu, jossa tarjotaan erotilanteissa oleville perheille tukea ja apua. (Haavisto ym. 2011.)

Sovittelua käytetään yrityselämässä, yhteisöissä ja pitkittyneissä kansainvälisissä konflikteissa. Sovittelua laajasti ymmärrettynä voidaan käyttää myös suunnittelussa, ennaltaehkäisyssä, visioinnissa ja kehittämisessä. (Cheldelin et al 2003, 265, 266 – 267.) Sovittelua, tapahtuipa se mikro- tai makrotasolla, voidaan pitää sosiaalisena innovaationa, jonka käyttö laajenee jatkuvasti (Poikela 2010, 14).

Tämän tutkimuksen kantavia ajatuksia on se, että sovittelu on yhteiskunnan, yhteisöjen ja yksilöiden kannalta eheyttävää ja arvokasta toimintaa. Sovittelutyön kehittämiseksi on hyvä pohtia myös siitä esitettyä kritiikkiä. Jos syvään juurtuneen eriarvoisuuden seurauksia käsitellään yksityisinä ongelmina, ei välttämättä päästä pureutumaan rakenteellisiin sosiaalipoliittisiin tai taloudellisiin ongelmiin (ks. Jeong 2003). Harmonian ideologian nimissä pyritään estämään ongelmien ilmitulo, lakaistaan ongelmat maton alle. (Bonafe-Schmitt 2000). On myös kysytty, voiko konfliktia ratkaista tilanteissa, joissa syynä on pikemminkin ahneus kuin koettu vääräys (Ramsbothan 2005, 6). Sovittelu ei ole myöskään kansainvälisen yhteisön kriisinhallintakeskustelussa yksiselitteisesti hyväksytty asia. Sovittelunäkökulmaa pidetään usein liian pehmeänä ja sen katsotaan antavan liian paljon periksi kielteisiksi katsotuille asioille. (Liesinen 2010, 209.) Suomessa on käyty viime aikoina keskustelua siitä, soveltuuko sovittelu lainkaan esimerkiksi perheväkivaltatapauksiin.

Keskeistä hyvälle sovittelulle on osapuolten voimaepätasapainon huomiointi. Sovittelijalta vaaditaan neutraalisuutta, mutta voiko kolmas osapuoli koskaan olla täysin neutraali? Joissakin maissa on käyty keskustelua sovittelun ammatillistumisesta ja kaupallistumisesta ja siitä, mitä seurauksia tällä on itse sovittelutyölle. Jotkut kirjoittajat ovat sitä mieltä, että kaupallistuminen vähentää eettistä sitoutumista, toisten mielestä se on normaali askel sovittelun ammatillistumisessa. (Cheldelin 2003, 230 – 231.)

2.3. Sovittelijan rooli

Sovittelua tekevää ihmistä voidaan kutsua sovittelijaksi, välittäjäksi tai fasilitaattoriksi. Käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä sovittelu ja sovittelija laajassa merkityksessä kuvaamaan sitä toimintaa, jota tehdään riitojen ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi virallisesti tai epävirallisesti.

Weberin mukaan on kolmenlaista auktoriteettia: tapaan tai traditioon, karismaan tai lakiin perustuvaa. Karismaattiset henkilöt ilmestyvät usein, kun traditionaalinen järjestelmä on kriisissä, mutta moderni kiistojen ja erimielisyyksien sovittelujärjestelmä ei ole vielä vakiintunut (Rubenstein 2003, 175). Toisaalta ihmiset tekevät sovittelua koko ajan, vaikka heillä ei olekaan sovittelijan ammatillista identiteettiä (Botes 2003, 210). Sovittelijat valitaan usein siksi, että he ovat ”epävirallisia, mutta vaikutusvaltaisia”; asiantuntemus on tärkeämpää kuin valta, raha tai resurssit (Cheldelin & Lyons 2003, 263).

Sovittelija joutuu tasapainottelemaan menneen, nykyisen ja tulevan välillä. Kriisin osapuolet ovat juuttuneet menneisiin vääryyksiin ja nykyiseen umpikujaansa, ja painopiste täytyy siirtää tulevaisuuteen. Virheiden selvittäminen ja syyllisten etsiminen pitäisi siirtää muualle kuin rauhanneuvotteluihin. Mekanismit patoutumien purkamiseen ovat kuitenkin tärkeitä. Mikään rauhanprosessi ei etene ilman osapuolten välille rakennettua luottamusta. (Liesinen 2010, 208.)

Sovittelija tai välittäjä auttaa saavuttamaan selkeyttä, avustaa yhteistoiminnallisessa ongelmanratkaisussa ja saattaa prosessin loppuun laatimalla kirjallisen sopimuksen, jonka osallistujat allekirjoittavat ja toteuttavat. Sovittelu vaatii monimuotoisuuden ymmärtämistä, kykyä siirtyä abstraktista konkreettiseen ja takaisin, sitoutumista ja yhteistyökykyä sekä käsitystä omista asenteistaan ja taidoistaan. Sovittelijan täytyy kyetä ymmärtämään ja hallitsemaan sekä omia että konfliktin osapuolten tunnereaktioita (Cheldelin 2003, 222, 234, 239). Sovittelija sallii tunteiden käsittelyn, moraalisen pohdinnan ja arvokeskustelun ja hänen pitää ennakkoluulottomasti pyrkiä aikaansaamaan rohkeaa ja avointa dialogia (Flinck & Elonheimo 2010, 118, 122). Sovittelijan työ on usein lähellä fasilitaattorin työtä. Fasilitointi tarkoittaa asian helpottamista. On olemassa kahdenlaista fasilitaattorin työtä: joko suoritetaan joku asia tai kehitetään jotakin prosessia. Yksinkertainen määritelmä fasilitaattorille on, että hän tekee prosessit helpoiksi. (Cheldelin & Lyons 2003, 256 – 257.)

Rakennettaessa luottamusta ja yhteistyötä, ulkopuolinen sovittelija auttaa muuttamaan kiistakumppanien käsityksiä ja käyttäytymistä (Jeong 2003, 292). Sovittelija huolehtii siitä, että kielenkäyttö on neutraalia, syyttämistä ja loukkaamista karttavaa (Mitchell 2003, 251). Usein jopa koko ratkaisun avain saattaa olla kommunikaatiossa, ja menestyksellinen lähiyhteisösovittelija toimii ikään kuin tulkkina äidinkielen sisällä (Liesinen 2010, 199). Erityisesti jos

konflikti johtuu väärinkäsityksestä, epäluottamuksesta, huonosta kommunikaatiosta ja analyysin puutteesta, taitava ja kokenut ulkopuolinen sovittelija saa osapuolet parantamaan keskinäistä suhdettaan ja myötävaikuttaa siihen, että päästään kumpaakin osapuolta tyydyttävään ratkaisuun (Cheldelin 2003, 262).

Yksi sovittelijan tehtävistä on toimia todellisuudentajun palauttajina erityisesti silloin, kun osapuolilta unohtuu pohtia esimerkiksi ehdotusten toteutumiskelpoisuutta ja hyväksyttävyyttä (Mitchell 2003, 249). Sovittelija voi olla myös "viaton havainnoitsija", joka mahdollistaa perimmäisten kysymysten teon ja saa osallistujat ryhtymään syvällisempään itsetutkisteluun. Jotkut ovat kuvanneet sovittelijan roolia sanoilla "silmä, korva ja olkapää", toiset taas luonnehtineet häntä varaventtiiliksi. (Mitchell 2003, 251).

2.4. Sovitteluprosessin vaiheet

Sovittelun alkuvaihetta voidaan kuvailla luovaksi epävarmuuden tilaksi, jonka tarkoituksena on auttaa osallistujia välttämään pelkästään oman edun ajamista, kuten syyttämistä tai toisten mielipiteiden kumoamista. Vuoropuhelun tarkoituksena on saada kiistakumppanit uudelleen määrittelemään ongelmansa siten, että se ei ole enää riita, joka pitää voittaa, vaan pulma, joka pitää yhteisesti ratkaista. (Mitchell 2003, 250.)

Sovinto vaatii usein sen, että ensin puretaan tunteet, jolloin luodaan mahdollisuus tunteiden käsittelylle. Kun ihmiselle annetaan mahdollisuus kertoa oma tarinansa, hän voi voimaantua ja irrottautua uhrin roolista ja vapauttaa itsensä, mistä seuraa anteeksianto. (Brunila 2010, 25, 35.)

Sovittelun asiantuntijat ovat jakaneet sovitteluprosessin eri vaiheisiin, kuten esimerkiksi

- 1) osapuolten kuuntelu
- 2) osapuolten auttaminen muotoilemaan ja pukemaan sanoiksi keskeiset kiistanaiheet
- 3) keskustelun pitäminen päämääräorientoituneena, jotta osapuolet voivat löytää omat ratkaisunsa (Botes 2003, 215).

Seuraavassa prosessijaottelussa mennään vielä pidemmälle, siinä on mukana myös sopimuksen arviointi ja tulevien konfliktien ennaltaehkäisyn kannalta olennainen asia, uuden toimintatavan vakiinnuttaminen.

- 1) tapahtuneen selkiennyttäminen – sovittelun aloitus
- 2) ymmärryksen syventäminen – ristiriidan sovittelu
- 3) sopimuksen toimeenpaneminen ja arviointi
- 4) uuden toimintatavan vakiinnuttaminen (Poikela 2010, 240 - 242).

Valtioneuvos Harri Holkerin rauhanvälityksestä saadut kokemukset ovat hyödyllisiä myös arkisemmista asioista sovittelleville. Hän on laatinut yleispätevien ohjeiden listan niistä asioista, joita sovittelussa on otettava huomioon. Tärkeimpiä niistä sovittelijan oman toiminnan kannalta on luottamuksen rakentaminen, tasapuolisuus, kärsivällisyys ja inhimillisyys sekä ihmisten mielentilan muuttaminen sovittelulle otolliseen suuntaan. On kuitenkin muistettava, että ratkaisu ei aina ole täydellisen pysyvä. (Liesinen 2003, 213 – 215.)

Ihmisillä on pyrkimys ymmärtää monimutkaista maailmaa yksinkertaistamalla prosesseja ja konfliktitilanteessa tämä johtaa helposti vain yhden syyn näkemiseen, vaikka kiistojen taustalla harvoin on yksinkertaisia syy-yhteyksiä. Ongelmanratkaisussa pitäisikin saada aikaan ajattelua, joka saa kiistakumppanit näkemään asian moniulotteisemmin. Tähän liittyy myös se, että varsinkin pitkittyneissä konflikteissa pitäisi tarkastella niitä ei-kenenkään-syynä, koska harvoin syy on pelkästään vain toisen osapuolen, ja tällainen asennoituminen ei edistä sovittelua. Tulisi hylätä ajatus, että monimutkaisiin ja monisyisiin ongelmiin on löydettävissä vain yksi syy. Näin välttää syyttelykampanjalta ja pyrkimykseltä osoittaa, että kaikki on vain toisen osapuolen vikaa. Pikemminkin tulisi analysoida, miksi konflikti pääsi syntymään kuin etsiä syylistä. Näin voitaisiin uudelleen määritellä tapahtuma ja saada aikaan uusia visioita ja ratkaisuvaihtoehtoja. Kun osallistujat pystyvät ottamaan kanssaratkaisijan roolin, se antaa heille rohkeutta tehdä aloitteita, joihin ei pystyttäisi tavallisissa neuvottelurooleissa. (Cheldelin 2009, 241–247.)

2.5. Sovittelun kulttuurisidonnaisuus

Monien konfliktintutkijoiden mielestä vaikeimmat ja syvälle juurtuneimmat konfliktit liittyvät identiteettikysymyksiin (Black 2003, 122). Voidaan jopa sanoa, että kylmän sodan väistyttyä uusi rintamalinja näyttää muodostuvan etnisten ryhmien, uskontojen ja identiteettiperustojen välille (Poikela 2010, 13).

Sosiaalinen identiteetti on peräisin perustavanlaatuisesta tarpeesta saada inhimillistä arvostusta ja olla samankaltainen toisten kanssa ja toisaalta tarpeesta olla ainutkertainen (Brewer 1991, 477 – 479). Sosiaaliselle identiteetille on ominaista intensiteetti ja emotionaalinen lataus (Kenola-Krusberg 2011). Tarve identiteettiin, hyväksymiseen ja turvallisuuteen ovat sekä universaaleja että ei-neuvoteltavissa olevia. Nykyaikana räjähdysalttein konfliktin lähde on sosiaalisesti ja poliittisesti voimattomien ryhmien tarve tunnustettuun ja puolustettavissa olevaan ryhmäidentiteettiin. (Rubenstein 2003, 64.) Sosiaalisen identiteetin ja konfliktin suhdetta voidaan kuvailla toinen toistaan vahvistavana syklinä. Kun tämä prosessi on käynnissä, syvälle juurtunut konflikti ja totaalinen sosiaalinen identiteetti voivat vahvistaa toisiaan. Mutta suhde

voi toimia myös toisin päin siten, että ne vähentävät toistensa intensiteettiä. (Black 2003, 138.)

Etnisyys on yksi identiteetin rakennuspuista. Etnisyys-sanan standardikäyttö on aivan riittämätön syvälle juurtuneen konfliktin analysoimiseen ja ratkaisemiseen. Konfliktin kulttuuria analysoitaessa etnisyyden tai jonkin muun sosiaalisen identiteetin osan liiallinen korostaminen voi ärsyttää ja vieraannuttaa kohteita. (Black 2003, 124, 126.)

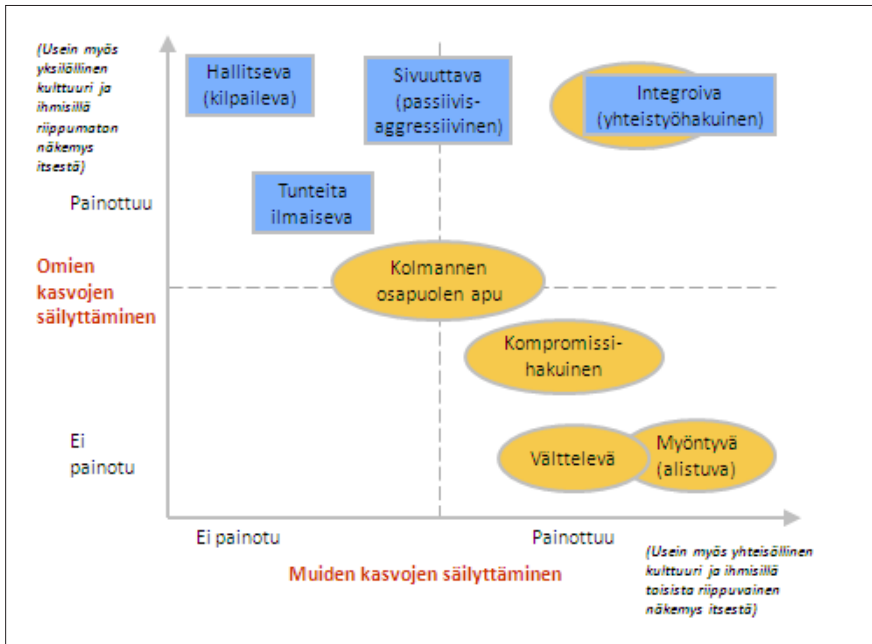
Eri ryhmien yhteiselon kannalta oleellinen kysymys on se, miten omaan ryhmään kiinnittyminen voi johtaa vihaamaan ryhmän ulkopuolisia. Erityisesti näin voi tapahtua, kun identiteetti politisoituu. Etninen konflikti voidaankin määritellä siten, että etnisyys on politisoitu, jotta saavutettaisiin jokin poliittinen päämäärä. (Müller-Klestil 2009, 1, 8.)

Identiteetti ruokkii konfliktia, mutta myös konflikti heijastuu identiteettiin. Kulttuuri ei ole niinkään syy konfliktiin, vaan kuin linssi, jonka läpi konflikti taittuu. (Druckman 2003, 312.) Kulttuuri katoaakin helposti näkyvistä, kun riidan osapuolilla on sama tausta, mutta sitä helposti korostetaan, kun osapuolilla on eri tausta. Kiistasta voidaan ryhtyä tekemään aivan tarpeettomiakin kulttuurisia tulkintoja. (ks. Avruch 2003, 144.)

Kansainvälisessä kirjallisuudessa on lukemattomia sekä konfliktien ratkaisuun että yleiseen neuvottelukulttuuriin liittyviä kulttuurisia yleistyksiä. Ehkä tunnetuin esimerkki kulttuurien tyypittelystä on jako yksilö- ja yhteisökeskeisiin kulttuureihin. Näiden kulttuurien kommunikaatioeroja kuvaavat Edward T. Hallin (1976) käsitteet *high* ja *low context*. Runsaskontekstisessä kulttuurissa konfliktia tulee välttää. Jos sellainen kuitenkin syntyy, se pitää ratkaista hienotunteisesti ja vähin äänin ystävällisessä neuvotteluilmapiiirissä, jotta molempien osapuolten kasvot säilyisivät. Vähäkontekstisessä kulttuurissa taas tuodaan avoimesti esiin osapuolten erot ja ristiriidat.

Ting-Toomey (2002, käänös Sonck 2011) on kuvannut konfliktien käsittelyä mielenkiintoisella mallilla kasvojen säilyttämisen (kasvotyön, *facework*) näkökulmasta. Pystyakselilla on omien kasvojen ja vaaka-akselilla muiden kasvojen säilyttämisen tärkeys. Kahdeksan tyylin sijoittuminen tähän koordinaatistoon näkyy alla olevasta kuviosta. Näitä ovat hallitseva, sivuuttava, tunteita ilmaiseva, yhteistyöhakuinen, kompromissihakuinen, välttelevä, myöntävä ja kolmannen osapuolen apuun turvautuva. Ting-Toomey on rakentanut näistä nelikentän sen mukaan kuinka tärkeää on omien ja muiden kasvojen säilyttäminen ja näihin liittyvä yksilöllinen ja yhteisöllinen kulttuuri.

Kuvio 1 Konfliktinratkaisutyylit

Ting-Toomeyn mallia voi hyödyntää sovittelussa ymmärtäen, että näiden kahdeksan tyylin käyttö painottuu kulttuureittain eri tavoin. Jo halu lähteä selvittämään tilannetta voi olla kulttuurisidonnaista. Silloin kun yksilön etujen ja omien kasvojen säilyttäminen on kulttuurissa tärkeää, suositaan dominoivaa, tunteita ilmaisevaa tai konfliktit sivuuttavaa tyyliä. Kulttuureissa, joissa toisten kasvoista huolehtiminen ja sosiaalinen harmonia ovat tärkeitä, vältetään konfliktien avointa kohtaamista. Tällöin suojellaan yhteisön ihmissuhteita välttäen vastakkainasettelua ja myönnyttään helpommin yhteiseksi hyväksi tai tehdään kompromissi. Mikäli sekä itsensä että muiden huomiointaminen ovat tärkeitä, ratkaisua haetaan yhteistyössä siten, että kaikki olisivat siihen tyytyväisiä (integrointi). Tämä tapa on yhteistä useille erilaisille kulttuureille ja toimii hedelmällisenä tavoitteena monikulttuurisissa tilanteissa. Jos kumpikaan ulottuvuus ei painotu vahvasti, saatetaan pyytää kolmanelta osapuolelta apua tilanteeseen, mikä sopii hyvin sovittelun lähtökohdaksi. (Sonck 2011.)

Yksilökeskeisillä mailla (kuten Suomella) on taipumus sijoittua kuvion yläosaan (nelikulmiot), kun taas yhteisöllisissä kulttuureissa (joita suurin osa maailmassa on) alaosaan ja oikealle (soikiot). Ääripäitä edustavien kulttuurien kohtaaminen on haastavinta. Vastakkainasettelua hallitseva-myöntävä voi yrittää omalla käytöksellään pehmentää valitsemalla toiselle sopivampia etenemistaktiikoita, ilmaisia ja sanavalintoja. Sovittelijan kannattaa rohkais-

ta osallistujia siirtymään kohti integroivaa tyyliä. Eri kulttuurien vahvuuksia voi hyödyntää luovasti otetta vaihdellen etenkin silloin, kun tilanne näyttää lukittuvan. Sovittelun onnistumiseksi on tärkeää tiedostaa omat kulttuuriset odotukset ja pyrkiä tarvittaessa vaihtamaan näkökulmaa toisen kulttuurin edustajan viitekehykseen. Empatia on tärkeä sovun löytymisen ja joustamisen pohjana. (Sonck 2012.) Kulttuurien välisessä sovitelussa myös seuraavat periaatteet ovat hyödyllisiä: valmistaudu erilaisiin odotuksiin, älä oletta, että tulet ymmärretyksi, ole kärsivällinen, nöyrä ja halukas oppimaan ja uskalla tehdä asioita eri lailla (Cheldelin 2003, 225 – 226).

3. NAAPURUSTON JA NUORTEN KONFLIKTIT TARKASTELUN KOHTEENA

3.1. Tutkimuskysymys ja metodologinen lähestymistapa

Sopua asuinalueelle –tutkimuksen tavoitteena on analysoida ja mallintaa Suomessa tehtyä sovittelutyötä ja konfliktien ratkaisua naapurustoissa ja nuorten parissa.

Tutkimusongelmaa lähestytään seuraavien kysymysten avulla:

- Mistä aiheista konfliktit syntyvät ja miten ne eskaloituvat?
- Keitä konfliktissa on mukana?
- Miten sovitteluprosessi etenee ja kuka sovittelee?
- Millaisiin ratkaisuihin päädytään?
- Miten konflikteja voi ennaltaehkäistä?

Näitä kysymyksiä tarkastellaan yksilö-, yhteisö- ja rakennetasolla. Aihetta lähestytään sovittelijan näkökulmasta, tutkimuksen rajauksen ja lyhyen toteutusajan vuoksi riidan osapuolten ääni kuuluu tutkimuksessa vain sovittelijoiden kautta.

Tutkimuksen metodologisena lähtökohtana on soveltava ratkaisuhakuinen käytäntötutkimus, jossa kerätään uudesta ilmiöstä olemassa olevaa, mutta vielä dokumentoimatonta tietoa kiteyttämällä haastateltavien kokemukset ja käsitteellistämällä ja käytännöllistämällä keskeisimpiä tuloksia. Käytäntötutkimus on interaktiivista. Halusin testata tulkintaa lähettämällä käsikirjoituksen raakaversioon haastatelluille, jotta he pääsisivät muokkaamaan tulkintaa. Ajatuksena oli palauttaa tieto takaisin haastateltaville tutkijan tulkitsemassa muodossa, jotta heillä olisi mahdollisuus vaikuttaa tulkintaan. Seitsemän haastateltavaa (25 % haastatelluista) kommentoi käsikirjoitusta. Kommentit olivat kannustavia. Toivotut korjaukset olivat lähinnä johonkin yksittäiseen asiaan liittyviä tarkennuksia tai korjauksia. Johtuiko niukahko palaute haastateltavien ajan puutteesta vai siitä, että haastateltavat hyväksyivät tulkinnan tai eivät mieltäneet kommentointia omaksi roolikseen tutkimusprojektissa, jäi nyt epäselväksi.

Yhtenä lähtökohtana tutkimuksessa on ollut erojen korostamisen välttäminen. Vaikka teemahaastattelussa puhuimme konflikteista eri ryhmien välillä, niin en kysynyt erikseen kulttuurin ja eri etnisen taustan vaikutusta neuvottelutilanteeseen, vaan kuuntelin, miten haastateltavat itse sovittelutyön ja konfliktien ratkaisemisen muotoilivat.

3.2. Aineisto ja sen analysointi

Haastattelin naapurussovittelijoita, nuorten kanssa työskenteleviä sekä monietnistä yhteisö- ja sovittelutyötä tekevien järjestöjen edustajia. Sekundaariaineistona on käytetty sovittelutapauksia kuvaavaa artikkeliaineistoa (koottu vuosina 2008 – 2010 Helsingin Sanomissa ilmestyneistä artikkeleista) sekä joitakin kansainvälisiä hyviä käytäntöjä kuvaavia julkaisuja.

Ennen varsinaisten haastattelujen alkua tein kolme taustoittavaa tutkija-haastattelua. Yksi tutkijoista oli konfliktitutkija, toinen nuorisotutkija ja kolmas tutki sovittelua. Varsinaiseen aineistoon kuului 28 henkilön haastattelut. Heistä kahdeksan oli naapurussovittelijoita, viisi nuorisotyöntekijöitä ja yksi nuorisotyöntekijäksi opiskeleva, yksi työskenteli kirjasto- ja yksi poliisihallinnossa, kaksi maahanmuuttajapalveluissa, yhdeksän työskenteli järjestössä ja yksi oli vapaaehtoistyöntekijä. Pääosa haastatteluista oli yksilöhaastatteluja, mutta joukossa on yksi kolmen hengen ryhmähaastattelu, kaksi työparihaastattelua ja yksi jossa mukana alan kokenut työntekijä sekä alalle opiskeleva. Kymmenellä haastatteluista eli 35 prosentilla oli jonkinasteinen monen kulttuurin (ensimmäisen, toisen tai kolmannen polven maahanmuuttaja) tausta. Olen koodannut haastattelut nimikkeillä naapurussovittelija, kunnan työntekijä, valtion työntekijä, järjestön työntekijä tai järjestön edustaja sekä juoksevalla numerolla.

Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua sekä ketju- maista vuoropuhelua, jossa yhden haastateltavan näkemyksiä välitetään seuraavalle. Tämä lisää aineiston sisäistä vuoropuhelua ja samalla tieto kumuloi- tuu ja täydentyy. Haastateltaessa kirjoitin nauhoituksen lisäksi muistiinpanot tietokoneella. Litteroitua haastattelumateriaalia (sisältäen vain haastatelta- vien puheenvuorot) kertyi 109 sivua ykkösrivivälillä kirjoitettuna. Teknisten ongelmien vuoksi muutama haastattelu perustuu vain korvakuulolta haastat- telutilanteessa tietokoneelle tehtyihin muistiinpanoihin, joten kaikki sitaatit eivät ole täysin sanatarkkoja.

Analysointimenetelmänä olen käyttänyt sisällönanalyysia, jossa etsitään toisaalta yhtäläisyyksiä riitojen synnystä, eskaloitumisesta ja ratkaisemisesta ja toisaalta myös yksittäisiä kokemuksia, jotka lisäävät ymmärrystä konfliktien luonteesta ja sovittelusta. Olen lähtenyt suoraan analysoimaan aineistosta esiin nousevia teemoja. Koska tavoitteena on mallintaa sovitteluprosessia ja kuvata hyviä käytäntöjä, tutkimuksen ote on lähempänä tulkitsevaa doku- mentointia kuin perinteistä tutkimusta, jossa aineisto siivilöidään valittujen käsitteiden kautta. Tulkitsevalla dokumentoinnilla tarkoitan tässä sitä, että tutkija antaa mahdollisimman autenttisen äänen tutkimuskohteille, mutta samalla tuo esiin ilmiöiden taustalla vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä.

Naapuruussovitteluaineisto oli selväpiirteinen ja tietyt teemat ryhtyivät toistumaan jo ensimmäisistä haastatteluista lähtien. Kahdeksan haastattelua oli riittävä määrä, sillä niiden perusteella sovitteluprosessista muodostui hyvin yhtenäinen kuva, jonka haastateltavat palautteessaan myös tunnistivat omakseen. Nuorten kanssa työskentelevien haastatteluissa teemat hajautuivat enemmän. Vaikka kumpaankin teemaan liittyvien konfliktien taustalla on alueellista eriytymistä ja huono-osaisuutta, ennakkoluuloja sekä yhteiskunnallisen ilmapiriin kiristymistä, niin nuorten osalta riidat risteytyvät lisäksi identiteettiin, yhteenkuuluvuuteen ja aikuistumiseen liittyvien asioiden kanssa. Lisäksi kun haastatteluja tehtiin neljässä eri kunnassa, jo lähtötilanteet poikkesivat sen verran, että yleistyksiä voi tehdä vain erittäin varovaisesti. Nuorten riitoihin liittyvän aineiston kohdalla esitetyt tulokset ovat enemmänkin näkökulmia ja välähdyksiä nuorten elämään ja heidän kanssaan työskentelevien työkäytäntöihin.

4. KONFLIKTI KERROSTALOSSA¹

*Kylven ilossa, asun voikilossa
kopperossa, asunnossa, jossa
voi nukkua ja kylpeä, oon siitä hyvin ylpeä
on puhtaita molemmat neliöt.
Ei viihdy siellä loiseliöt
on kiilto parketissa, ruokaa supermarketissa.*

*Sinä arvostelet lähiötä
sanot etten tunne na-na-na-naapureita.
Vaikka pitkin päiviä ja öitä
seinän läpi kuulen niitten murheita
talkkareita varsin pösilöitä
kalsareita peseviä vaimoja urheita.*

Ote kappaleesta Puhtoinen lähiöni, Eppu Normaali

4.1. Naapurussovittelu ja eriytyvät asuinalueet

*Toinen vieras ei siedä toisen vieraan läsnäoloa ja emäntä inhoaa kum-
paakin.*

Yksi haastateltavista kertoi tämän iranilaisen sananlaskun, joka sisältää anoksen inhimillistä totuutta. Se voi olla myös ikävin skenaario asuinalueella olevien etnisten ryhmien keskinäisistä väleistä. Kantäväestö ei pidä uusista muuttajista ja uudet muuttajat luovat keskenään hierarkioita siitä, keitä ovat hyväksytyt maahanmuuttajat Suomessa.

Pääkaupunkiseudun sosiaalinen eriytyminen on saanut kansainvälisistä tutkimuksista tuttuja muotoja. Huono-osaisuus näyttää kasautuvan yksittäisiin talojen tai kortteleiden kokoisiin köyhyytaskuihin. Tutkimusten mukaan naapurusto estää asukkaiden työllistymistä, jos alueen työttömyysaste nousee 13 prosenttiin. On myös näyttöä siitä, että kantäväestö on alkanut välttää etnisesti leimautuneita alueita. Ensimmäiseksi lähtevät korkeasti koulutetut, varakkaat ja lapsiperheet, mikä kärjistää alueiden sosioekonomista heikkene- mistä. Alueellinen huono-osaisuus on nousemassa Helsingin seudulla vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. (Kortteinen & Vaattovaara 2011.)

---

1 Tämä artikkeli on ilmestynyt osin samansisältöisenä Suomen Pakolaisavun julkaisussa Sopua! Näkökulmia naapurussovitteluun 2011.

Pääkaupunkiseutu on eriytynyt 2000-luvulla aikaisempaa selkeämmin kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden asuttamiin kaupunginosiin. Erot kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten muuttoliikkeessä ovat tuottaneet alueellista eriytymistä. Muuttoliikkeessä on havaittavissa selvä alueellinen hierarkia: muuttovirrat suuntautuvat kohti alueita, joilla maahanmuuttajataustaisten osuus on lähtöaluetta alhaisempi. Tämä näkyy selkeänä muuttotappiona maahanmuuttajataustaisten asumiskeskittymiksi muodostuneilla alueilla. Kaupunkipolitiikan näkökulmasta kiinnostavaa on kuitenkin havainto Pikku-Italioiden ja kiinalaiskaupunginosien puuttumisesta pääkaupunkiseudulta. Seudulle muodostuneet maahanmuuttajataustaisten keskittymät ovat asukasrakenteeltaan kulttuurisesti ja etnisesti sekoittuneita. (Vilkama 2011.)

Oman etnisen ryhmän läheisyys vaihtelee jonkin verran. Se on tärkeää suomensomaleille osana heidän perinteisen, yhteisöllisen elämäntapansa ylläpitämistä, mutta myös selviytymiskeinona heidän kokemaansa turvattomuutta ja syrjintää vastaan. Kiteytetyksi somalien toiveena on alue, jolla asuu sekä kantaväestöä että jonkin verran somalitaustaisia ja muita näkyviä vähemmistöryhmiä. Venäläisten kohdalla oman etnisen yhteisön läheisyys näyttäytyy puolestaan varsin merkityksettömänä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita oman yhteisön tai etnisen taustan merkityksettömyyttä. Paremminkin kyse on somaleihin verrattuna erilaisesta rasismien uhasta ja suhtautumisesta naapuruston sosiaalisiin verkostoihin. Naapurustolla ei ole yhtä suurta merkitystä arjen sujumisen ja sosiaalisen kanssakäymisen kannalta. (Dhalmann 2011.)

Naapuruuskiistat vaikuttavat asumisen laatuun ja asukkaiden hyvinvointiin. Aiheen yhteiskunnallisesta merkityksestä kertoo se, että Suomen Akatemian Asumisen tulevaisuus Suomessa 2011 – 15 -tutkimusohjelmassa tutkitaan monitieteisesti naapuruuskiistoja.

Naapureiden kiistoja on soviteltu vuodesta 2006 lähtien Suomen Pakolaisavun KOTILO-projektin avulla. Projekti kehittää käytäntöjä ja malleja, jotka parantavat maahanmuuttajien ja suomalaisten asumisviihtyvyyttä. Projekti keskittyy lähiöalueille pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Pirkanmaalla mutta kouluttaa myös muualla maassa. KOTILO kehittää konflikteja ennaltaehkäisevää työtä, sovittelee naapureiden välisiä ristiriitoja, kouluttaa asukkaita ja asumisen parissa työskenteleviä sekä tuottaa monikielistä materiaalia asumisesta. Kotiloa rahoittavat Raha-automaattiyhdistys sekä Ympäristöministeriön lähiöohjelma².

Naapuruussovittelussa käydään avointa keskustelua riidan tai konfliktin osapuolten kesken koulutettujen sovittelijoiden avulla. Naapuruussovittelu

---

2 Lähiohjelman rahoitus päättyy vuoden 2011 lopussa. RAY:n ohjeellinen avustussuunnitelma on vuoteen 2013 asti.

noudattaa sovittelun yleisiä periaatteita, joita ovat vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja puolueettomuus. Sovittelutilanteessa kukin osapuoli ottaa vastuun omasta toiminnastaan ja vahinkoa kärsinyt osapuoli saa tyydyttävän selityksen tai korvauksen tapahtuneesta. Laajemmin naapuruussovittelun tavoitteena on asumisviihtyvyyden paraneminen.

Toiminnan mittakaavaa kuvaa se, että vuonna 2010 naapuruussovitteluja ja yhteydenottoja oli pääkaupunkiseudulla yhteensä 37. Näistä syntyi virallisia sovittelutilanteita 21. Sovitteluun liittyviä yhteydenottoja oli Turussa 10, joista syntyi kaksi sovitteluistuntoa. Tampereella asumishäiriöihin liittyviä yhteydenottoja oli 36 ja varsinaisia sovitteluja neljä. Hämeenlinnasta tuli kaksi yhteydenottoa sovitteluun liittyen ja toteutettiin yksi sovittelu. Pääsääntöisesti kaikista sovitelluista tapauksista laadittiin sovittelusopimukset ja sovittelut onnistuivat hyvin. Kaikki sovitteluun liittyvät yhteydenotot eivät ole johtaneet viralliseen sovitteluistuntoon. Osassa työntekijän yhteydenotto osapuoliin rauhoitti tilanteen eikä virallista sovitteluistuntoa enää koettu tarpeelliseksi. Naapuruussovittelun perustuessa vapaaehtoisuuteen, muutama tapaus ei edennyt itse sovitteluun, osapuolten kieltäytyessä siitä. Alueilla oli myös muutamia tapauksia, joissa osapuolia ei tavoitettu työntekijän yrityksistä huolimatta. Naapuruussovittelutoiminnassa voidaan nähdä olevan useita eri tasoja, joissa jo työntekijän ensimmäisen yhteydenoton voidaan katsoa olevan ennaltaehkäisevä toimi laajemman konfliktin estämiseksi. (Toimintakertomus vuodelta 2010.) Asumisneuvojat ja asukastalojen henkilöstö tekevät myös sovittellevaa työtä ja auttavat ratkomaan naapuruuskiistoja ja niiden toiminnan yhtenä tavoitteena onkin ristiriitojen ennaltaehkäisy.

4.2. Konfliktien yleisimmät syyt

Just semmoisia normaaliin elämiseen liittyviä konflikteja, ihan mitä arki tuo mukana, pesutuvan varauksista, lapsista, piha-alueen käytöstä. (Sovittelija 5)

Kerrostalojen yleisin konfliktien aihe on haastateltavien mukaan meteli. Lapset juoksevat, soittelevat ovikelloja, tömistelevät, pompottelevat palloja, ovia paiskotaan ja rapuissa juostaan, naapureiden mielestä ääniä kuuluu liian aikaisin aamulla tai liian myöhään illalla. Lasten väliset riidat leviävät helposti aikuisten välille ja omien lasten puolustaminen voi saada melko isot mittasuhteet. Nuoret kokoontuvat pihalle ja metelöivät. Maahanmuuttajilla saattaa käydä vieraita useammin ja enemmän kuin kantasuomalaisella. Toisissa kulttuureissa aikuisten äänenkäyttö voi olla voimakkaampaa kuin Suomessa;

tavallinen puhe tai keskustelu voidaan mieltää riitelyksi. Naapureita häiritsee myös kolina, huonekalujen siirtely ja kengänkorkojen kopina.

Toinen yleinen konfliktin aihe on yleisten tilojen, kuten pyykkituvan ja saunatilojen, käyttö ja sovituista vuoroista kiinni pitäminen. Tupakansavun ja ruuan valmistuksesta aiheutuvien hajujen kulkeutuminen asunnosta toiseen saattaa ärsyttää. Jonkin asian kokeminen häiriöksi voi johtua erilaisesta elämäntilanteesta. Vuorotyötä tekevät haluaisivat nukkua päivällä ja silloin naapurista kuuluvat lasten äänet häiritsevät. Vanhemmat ihmiset taasen eivät välttämättä muista, millaista perhe-elämä oli, kun omat lapset olivat pieniä. Yksi sovittelija pohtikin sitä, kultaako aika muistot, sillä lapsista lähti ääntä jo 60-luvullakin.

Syntyy kun erilaiset elämäntilanteet kohtaa... kun aloitin, niin ihmettelin, että lapsista valitetaan niin paljon, leikin äänistä, kun kuljetaan rappukäytävissä, se on normaalia. (Sovittelija 8)

Samassa tilanteessa elävät naapurit voivat helpommin ymmärtää ja tuntea myötätuntoa toisia kohtaan.

Toki jos on sama elämäntilanne, se helpottaa toisen elämäntilanteen ymmärtämistä, että tietty homogeenisuus on hyvästä, lapsiperheet ymmärtävät lapsiperheitä ja iäkkäät iäkkäitä. (Sovittelija 6)

Kykenemättömyys asettua toisten asemaan voi kertoa laajemmasta yhteiskunnallisesta muutoksesta yhteisöllisyydestä individualismiin.

Individualistinen ajattelumaailma on ikävä kyllä tullut myös kaikenikäisille, tavallaan, ei nähdä että kerrostalot ei ole huopatossutehtaita, niissä eletään ja eri elämäntilanteet pitää ottaa huomioon... Sen olen huomannut, että reviiriajattelu on tullut sillä lailla, hajut ja äänet myös loukkaa mun reviiriä, se on uusi ilmiö, hajut tunkeutuu asuntoon, niin kuin joku tekisi sen tahallaan. (Sovittelija 6)

Konfliktien taustalla on usein tietämättömyyttä erilaisista säännöistä, esimerkiksi roskien lajitteluun liittyvistä asioista ei tiedetä tarpeeksi. Joskus syyinä voi olla puhdas väärinkäsitys. Pyykkituvassa oli tapahtunut vesivahinko ja maahanmuuttajataustainen asukas oli halunnut viedä myös naapurin kostu- neet pyykki kuivumaan, jolloin kantasuomalainen naapuri luuli, että naapuri on varastamassa heidän pyykkejään. Eräässä toisessa talossa somalialaistau- stainen asukas oli kirjoittanut somalinkielellä pesutupaan lapun, jossa hän ke- hotti muita somalialaisia perheitä noudattamaan taloyhtiön yhteisiä sääntöjä.

Joku kantasuomalainen oli luullut, että lappu sisältää poliittista tai uskonnollista viestiä, ja näin tässäkin tapauksessa hyvä tarkoitus kääntyi päällelleen.

Haastatteluista välittyi kuva, että suuri osa sovittelupyynnöistä oli aitoja: ihmiset halusivat korjausta joihinkin konkreettisiin ongelmiin ja kärjistyneisiin naapuruussuhteisiin. Joissakin tapauksissa sovittelijat aistivat, että kiistojen takana on ennakkoluuloja uusia asukkaita kohtaan.

Minusta tuntuu, että suomalaiset vähän kärjistää näitä tilanteita, hiukan rasismia, usein tulee esiin, että sanotaan sosiaalitoimiston maksavan heidän kulut. (Sovittelija 3)

Yksi haastateltava kertoi tilanteesta, jossa koko talo asettui somaliperhettä vastaan ja kirjoitti adressin saadakseen heidät häädettyä. Naapuruston vihamielisyys kohdistui myös perheen lapsiin. Naapurit valittivat, että somaliperheessä pelataan palloa keskellä yötä. Yksi naapureista oli pitänyt kirjaa ja kertoi, että kello 23.50 kuuluu pallon pomputtelua. Vanhemmat yrittivät vakuuttaa, että heillä on niin pienet lapset, että he ovat tähän aikaan jo nukumassa. Perhe melkein häädettiin, kunnes selvisi, että äänet kuuluivat vieraisesta asunnosta.

Turhautuminen omaan elämäntilanteeseen, esimerkiksi työttömyyteen, voi lisätä naapureiden tarkkailua.

Joutilas olo lisää sitä herkkyyttä joihinkin asioihin. Jos ihminen on töissä, ei hän aina jaksa kiinnittää huomiota kaikkiin asioihin, mitä siellä pihalla tapahtuu. (Sovittelija 5)

Kyllä se joku tämmöinen turhautuminen ehkä, voi olla taustalla, semmoinen turhautuminen ylipäätensä koko senhetkiseen omaan elämään, on aika tyyppillinen tekijä, sitten vaan löydetään ulkopuolelta syy, että saa oman turhautumisensa ilmoille. (Sovittelija 6)

Yhtenä syynä mainittiin pelko tuntematonta kohtaan, kohtaamattomuus ja viimeaikainen maahanmuuttokeskustelu. Toisaalta haastateltavat toivat esiin myös sen tosiasian, että aina löytyy ihmisiä, jotka valittavat vaikkei syytä olikaan. Konfliktin näkyviä ja konkreettisia syitä ovat äänet, hajut ja yhteisten tilojen käyttöön liittyvät epäselvyydet, mutta niiden taustalla on laajempia asioita, kuten tietämättömyys tai (koettu) piittaamattomuus säännöistä, väärinkäsitykset, erilaiset elämäntilanteet tai turhautuminen omaan elämäntilanteeseen, ennakkoluulot sekä yleinen individualisoituminen.

4.3. Konfliktin kärjistyminen

On ollut semmoisia tapauksia, että koko talo on yhtä ihmistä vastaan, on ollut sellaisia tapauksia, että on selvästi ollut kahta leiriä, yhtä paljon puolustajia ja semmoisia, joita syytetään, on ollut ihan yksittäisiä ihmisiä, ihan laidasta laitaan. (Sovittelija 5)

Yleisin tilanne haastattelujen perusteella on se, että riidan osapuolina on kantasuomalainen vastaan maahanmuuttajataustainen siten, että kantasuomalainen naapuri kokee maahanmuuttajien asumisen häiritseväksi. Joissakin tapauksissa häiritty osapuoli hakee tukijoukkoja naapurista vahvistukseksi omalle näkemykselleen. Tyypillinen sovittelutapaus on esimerkiksi sellainen, että valittava osapuoli on pitkään talossa asunut iäkkäämpi pariskunta, jota häiritsee nuoremman lapsiperheen asumisesta aiheutuvat äänet. Kuitenkin vaikka vanhemmat ihmiset valittavat ehkä herkemmin, nuoret valittajat voivat olla aggressiivisempia kuin vanhemmat.

Vanhemmat ihmiset valittavat, mutta ne ei ole niin aggressiivisia kuin nuoret, esimerkiksi jos sinkkumies on viettänyt iltaa, hän haluaa nukkua päivällä. (Sovittelija 5)

Tapauksia, joissa maahanmuuttajataustainen naapuri olisi valittanut kantasuomalaisesta naapurista, oli erittäin vähän; useimmilla sovittelijoilla ei ollut yhtään tällaista tapausta. Jollakin oli ollut yksittäinen tapaus maahanmuuttajien keskinäisistä ristiriidoista. Näyttääkin siltä, että naapurista valittaminen ei kuulu kovin herkästi muista maista muuttaneiden asumiskulttuuriin.

Uussuomalaisten kynnyks, maahanmuuttajien kynnyks valittaa on vähän korkeampi, siinä mielessä, että olemme tottuneet siihen, että asiat voi hoitaa puhumalla ja sitten me kestetään vähän enemmän meteliä tai semmoista, ei ole tarvetta valittaa asioista. (Sovittelija 5)

Toisaalta haastatteluissa tuli esiin, että esimerkiksi pakolaisperhe voi kertoa naapureiden humalahäiriköinnistä, mutta ei kuitenkaan uskalla tai halua tehdä asiasta virallista ilmoitusta, ettei joutuisi itse naapuruston silmätikuksi.

Suomalaisten keskinäiset ristiriidat ovat haastattelujen perusteella usein pitkään jatkuneita ja osin vaikeasti selvitettäviä.

Tavallaan tavallisia ihmisten välisiä riitoja, jotka on jäänyt kytemään, lähteneet menemään pahemmaksi ja pahemmaksi, tuntui, että siinä ei oikein päässyt sinne asti, mitä ne varsinaiset syyt oli... Varmaan vähän

isommissa riidoissa on taustalla jotakin muutakin kuin ne konkreettiset asiat, mitä on tapahtunut, jos ne olisi vaan konkreettiset asiat, niin sehän olisi helppoa. (Sovittelija 4)

Sovittavia konflikteja leimaa puhumattomuuden kulttuuri: havaitusta tai koetusta epäkohdasta ei kerrota suoraan naapurille, vaan laitetaan nimetön lappu postiluukusta tai valitetaan isännöitsijälle.

Meteli tai muu häiriö on saattanut jatkua jo pitkään ja tilanne saattaa olla hyvinkin tulehtunut.

*Joskus yritetään kestää liian kauan, pamahtaa kerralla päälle.
(Sovittelija 6)*

Usein lappuun on kirjoitettu viesti isoilla kirjaimilla ja ikävään sävyyn. Nimettömänä esiintyminen saattaa vain pahentaa tilannetta, sillä koputtaminen tai lappujen lähettely voidaan kokea pelottavina, erityisesti jos perhe on muuttanut epävakaa oloista.

Yksi kuvaava tapaus oli se, että väärään roskalaatikkoon laitettu roskapussi oli avattu, sieltä oli löydetty kirje, jonka avulla roskapussin jättäjä oli tunnistettu ja hänelle oli laitettu nimetön viesti asiasta. Tämä tapaus voisi olla esimerkki positiivisesta välittämisestä ja naapurista huolehtimisesta, jos nimettömän viestin sijaan olisi käyty juttelemassa avoimesti asiasta tai viestiin olisi laitettu lähettäjän nimi.

Toisaalta asukkaiden puhumattomuuden ja puuttumattomuuden takana voi olla myös pelko, ja tämä koskee suhtautumista sekä kantasuomalaiseen että muualta muuttaneeseen naapuriin. Voi olla helpompaa ulkoistaa ongelma isännöitsijälle kuin puuttua tilanteeseen, jossa voi joutua pelkäämään oman turvallisuutensa puolesta. Matti Kortteinen (1982) käyttää klassikkotutkimuksessaan Lähiö käsitettä negatiivinen solidaarisuus, jota kuvaa esimerkiksi se, että ei katsota sopivaksi kysellä naapureilta, miksi heiltä kuului melua myöhään yöllä. Asuinympäristön ongelmissa kohtelias välinpitämättömyys ja negatiivinen solidaarisuus joutuvat kuitenkin koetukselle (Haverinen & Kouvo 2011, 13).

Joskus sovittelijoista tuntuu, että maahanmuuttajaperhettä tarkkaillaan, ikään kuin odotetaan, mitäköhän häiriötä he aiheuttavat. Joiltakin ihmisiltä kehdetään enemmän melua kuin toisilta. Esimerkiksi nuoret, jotka ovat kohteliaita iäkkäimmille naapureille, voivat saada anteeksi äänekkäätkin juhlat.

4.4. Sovitteluprosessi

Sovittelu käynnistyy yleensä isännöitsijän tai asumisneuvojan kautta. Jos ainakin riidan toiselta osapuolelta on saatu lupa asian ohjaamisesta eteenpäin, Kotilo-projektista otetaan yhteyttä ja varmistetaan, ovatko osapuolet halukkaita sovitteluun, ja vasta tämän jälkeen sovittelijat tulevat mukaan ja järjestävät tapaamisen. Joissakin tapauksissa tämä esityö voi viedä kauan aikaa.

Käydään oven takana katsomassa, mikä on äidinkieli, saattaa mennä pitkä aika, että saadaan perustiedot kuntoon. (Sovittelija 7)

Sovittelu tehdään parityönä, ja usein toinen sovittelijoista on maahanmuuttajataustainen. Sovittelijat saavat ennen sovittelua tiiviin kuvauksen siitä, mitä on tapahtunut. Haastatellut sovittelijat pitivät hyvänä sitä, että ei tiedetä liikaa konfliktin taustoista.

Kun tietää taustoja paljon, se luo omat ennakkoluulonsa, jotka voivat peilautua tilanteeseen. (Sovittelija 1)

Sovitteluprosessin edellytys on, että kumpikin osapuoli haluaa tulla sovitteluun. Näin ei aina tapahdu.

Kun tarjotaan mallia sovitteluun... niin sitten sanotaan, että mulla ei ole mitään sovitteltavaa... ei mun tarvi olla siellä, jos minä olen se valittaja, sitä ei tietyllä tavalla koeta, että se vastuu menee myös, että jos minulla on oikeus sanoa, niin minulla on myös vastuu selvittää. (Sovittelija 6)

Sovittelijat keskustelevat keskenään yleensä puhelimitse tai tapaavat hie- man aikaisemmin ja sopivat roolituksesta, esimerkiksi siitä, kumpi aloittaa keskustelun. Sovittelun alussa sovittelijat kertovat, että he ovat puolueetto- mia ja että heillä on vaitiolovelvollisuus. He tekevät sovittelun säännöt selviksi ja painottavat sitä, että sovittelussa ei enää loukattaisi ketään ja sovittelussa käytettäisiin toista kunnioittavaa puhetapaa. Kun sovittelijat kertovat, että he ovat paikalla vapaaehtoisesti, on se aika aseistariisuvaa. Ihmiset kokevat, että jotkut tuntemattomat käyttävät omaa aikaansa heidän riitojen selvittelyyn, ja tämä voi rohkaista heitä tulemaan paikalle.

Sehän on hirveän rohkea teko niiltä ihmisiltä, että ne ylipäätänsä tulee paikalle, joko valittajana tai sehän on ihan hirveätä, että susta on vali- tettu, tulet paikalle kuuntelemaan. Sovittelijoiden tulee antaa koko ajan myönteinen palaute, että on hienoa, että olette täällä. (Sovittelija 6)

Myös konkreettiset fyysiseen tilaan, ihmisten sijoitteluun ja pieniin tarjoiluihin liittyvät asiat voivat auttaa ilmapiirin luomista rauhalliseksi ja mukavaksi. Osapuolille kerrotaan, että voidaan pitää tarvittaessa taukoja ja käydä ulkona tupakalla. Esimerkiksi pöytä voi tuoda turvaa, erityisesti jos kiihtyneet osapuolet elehtivät paljon puhuessaan. Tarjoilut antavat mahdollisuuden puuhasteluun, jolla voi voittaa aikaa ja laukaista hermostumista.

Mehu ja keksi, että voi mutustella, pyörittää kuppia. (Sovittelija 1)

Ihmiset tulevat sovitteluun hyvin tunnelautuneina. He ovat varautuneita ja voivat kyräillä toisiaan. Kun he pääsevät puhumaan, asiaa tulee paljon ja sovittelijoilta haetaan myötätuntoa. Sovittelussa ensin kumpikin saa kertoa oman versionsa tapahtuneesta. Vaatii kypsyttää kuulla toisen versio omasta käyttäytymisestäään.

Jos mä ensin kerron, mitä sä olet mulle tehnyt ja kuinka pahalta se on tuntunut, niin kuinka sä pystyt kuuntelemaan sen. (Sovittelija 8)

Joissakin tapauksissa toinen osapuoli on nauhoittanut naapurin asunnosta kuuluvaa ääntä. Joskus taas ei ole niin helppo osoittaa, mistä ääni on kuulunut. Sovitteluissa on ollut tapauksia, joissa syyttävä osapuoli on luullut, että ääni tulee naapurista, mutta se onkin kantautunut toiselta puolen taloa. Käymällä asunnossa voidaan selvittää asiaa, ja tämä takaa myös syytetyn osapuolen oikeusturvan.

Yleensä, jos on sellainen asia, mikä pitää todistaa, haju ja meteliasiat, me pyritään, että asukasneuvoja tai joku muu on mukana siinä, voi käydä asunnolla, katsoa, onko todella niin, että sitä vaan syytetään, että hän ei ole edes se, joka niitä toimenpiteitä tekee. (Sovittelija 5)

Kun kumpikin osapuoli on saanut kerrottua oman näkemyksensä tapauksesta, sovittelussa on usein suvantovaihe, jossa jo ryhdytään hakemaan sovintoa. Sitten usein kuitenkin tulee vielä uusi tunnekuuhu.

Purkautuu ensi jännitys ja turhautuminen, ensimmäinen tunnekuuhu, sitten voidaan olla vähän aikaa asialinjalla, ikään kuin vaatimus tai pyrkimys sovintoon vahvistuu, sitten tulee uusi vastustus, ton kanssa en sovi... lisää vettä myllyyn... silloinkin kaksi vuotta sitten noi teki... (Sovittelija 1)

Mä luulen, että se johtuu siitä, että ihmiset oikeasti haluaa varmistaa, että tämä asia on oikeasti hoidettu, että kaikki on sanottu, jopa semmoi-

nenkin, joka on jäänyt sanomatta ehkä alussa, viimeinen tulivuori tulee, sitten asiat on paremmin. (Sovittelija 5)

Keskustelun kuluessa sovittelijat yrittävät jakaa puheenvuoroja tasaisesti. Myös kehon kielestä voidaan seurata sitä, mitä tapahtuu. Jos toinen osapuoli puhuu päälle, sovittelija voi keskeyttää sanomalla, että tämä oli asiatonta, mehän sovimme säännöt. Sovittelijan tehtävänä on valvoa sääntöjen noudattamista, mikä luo osapuolille turvallisuuden tunnetta.

Muutama minuutti, että toinen on syyllinen ja toinen syytetty ja sitten puntit tasan, mennään edestakaisin, on sovittelijan taitavuutta, että pystyy nopeasti korjaamaan ja tasapainottamaan tilanteen ja antamaan molemmille mahdollisuuden olla hetken syytetty ja syyllinen järkevässä mittakaavassa. (Sovittelija 7)

Ratkaisun rakentaminen vaatii kaikilta osapuolilta paljon. Usein osapuolilla voi olla hyvin tiukka linja: "mä olen oikeassa, tuo väärässä". Sovittelija voi poimia keskustelusta ehdotuksia, joiden avulla saa pienen sovun aiheen syntymään.

Jos siinä ollaan kauhean kaukana toisistaan, aina joku yhtymäkohta, mistä sopua lähtee rakentamaan, pienestä asiasta, isoa ei tarvitse hoitaa pois, pieniä myönnytyksiä puolin ja toisin, päästään kohti isompaa ratkaisua... Usein konfliktissa on ydin, ytimen ympärillä jotakin, sana kaksi, voi antaa toisen tarttua. (Sovittelija 7)

Joskus voi olla tarpeen avata osapuolten elämäntilannetta. Saattaa selvittää, että ihmisellä on esimerkiksi jokin vamma tai sairaus, mikä voi aiheuttaa ääniä. Joskus pakolaisilla voi olla hyvin traumaattiset taustat, minkä vuoksi naapurin käyttäytyminen tuntuu uhkaavammalta kuin se todellisuudessa on. Elämäntilanteen valottamisen pitää tapahtua kuitenkin henkilöiden omilla ehdoilla.

Tunnekuohua rauhoittaakseen sovittelija voi tehdä erilaisia apukysymyksiä, kuten mikä sinua alkoi harmittaa tai onko jotakin, mikä on vielä jäänyt sovimatta. Tällöin toinenkin osapuoli huomaa, että toinen on tosissaan ja on oikeasti loukkaantunut tai pahoittanut mielensä. Aito tunne herättää yleensä vastakaikua.

Tavallaan otetaan tunteisiin kiinni, miltä sinusta kuulosti tuo hänen tunteensa, onko se oikein tai väärin tai oikeutettu tai ei. (Sovittelija 6)

Eräs sovittelija kertoi, että hän kiihtyneessä tilanteessa kysyi, että miten kauan te olette riidelleet. Kun vastaus oli 14 vuotta, sovittelija kävi katseellaan läpi kaikki osallistujat ja kysyi, eikö se ole ollut kauhean raskasta ja mitä voitaisiin tehdä, että saataisiin riita lopetetuksi. Toinen sovittelija kertoi tilanteesta, jossa keskustelu junnasi paikallaan ja samoja syytteitä vaan pyöriteltiin. Hän kysyi perheen naiselta, millaisia asuntoja heidän maassaan oli, oliko siellä kerrostaloja, ja näin sai tilannetta ohjattua toiseen suuntaan. Sovittelijat miettivätkin tapoja, joilla saisi uuden näkökulman käsiteltävään kiistaan tai saataisiin keskustelua etäännytettyä palopesäkkeestä.

4.5. Uuden toimintatavan opettelu

Suoraan ei saisi tarjota ratkaisuja, kiusaus on tosi kova, ei saa tehdä, niiden pitää keksiä itse... Mikä olisi hyvä tilanne, jos ajatellaan tästä eteenpäin. (Sovittelija 1)

Ratkaisuesitys syntyy useimmiten asian esille ottaneelta osapuolelta, esimerkiksi toivomus, että musiikkia ei kuunneltaisi öisin. Toinen osapuoli voi taas toivoa, että koetusta häiriöstä tulnaisiin asiallisesti puhumaan, ei lähetettäisi lappuja tai hakattaisi vasaralla patteriin. Yleensä häiriöstä syytetty ei halua, että sopimuksessa on vain häntä velvoittavia kohtia. Voidaankin esimerkiksi sopia, että musiikkia ei soiteta niin kovalla, mutta jos liiallista ääntä kuuluu, niin naapuri tulee puhumaan asiasta suoraan.

Osapuolet allekirjoittavat sopimuksen. Se on yhteisymmärryssopimus. Siinä voidaan mainita myös teknisistä asioista, kuten että vahvasti tuoksuva ruoka laitettaessa avataan ikkuna tai laitetaan liesituuletin päälle. Sopimukseen voidaan myös kirjata, että lapsia ohjataan olemaan kohteliaita naapureille. Jos perheessä on usein pidempiaikaisia vierailuja, sovittelija voi kysyä esimerkiksi, että tulisiko vierailuista kertoa ennakkoon ja kuinka pitkään vieraat voisivat enintään asua. Tällä lailla voidaan löytää ratkaisu, jonka kumpikin voisi hyväksyä.

Rauhanvälitystä koskevat dokumentit voi pilata kolmella tavalla. Sopimus voi olla niin ylimalkainen, ettei siitä ole mitään hyötyä, toiseksi sopimus on niin yksityiskohtainen, että sitä joudutaan käytännön elämässä rikkomaan, tai kolmanneksi sopimuksessa ei ole sovittu vaikeista asioista, vaan ne on piilotettu sanahelinän alle. (Liesinen 2010, 212.) Sama koskee naapuruusvittelusopimuksia.

Seuraava sovittelun vaiheistus kuvaa hyvin myös naapuruussovittelua:

- 1) tapahtuneen selkiinnyttäminen – sovittelun aloitus
- 2) ymmärryksen syventäminen – ristiriidan sovittelu
- 3) sopimuksen toimeenpaneminen ja arviointi
- 4) uuden toimintatavan vakiinnuttaminen (Poikela 2010, 240 - 242).

Sovittelun loppuksi osapuolilta kysytään, haluavatko he myöhempää yhteydenottoa, ja seuranta järjestetään tarvittaessa. Uuden toimintatavan vakiinnuttaminen on yksi sovittelun vaikeimmista vaiheista. Osapuolilla on suuret odotukset, kun he lähtevät pois sovittelutilanteesta. On epärealistista uskoa, että kaikki muuttuisi, mutta muutos voi olla askel parempaan. Riidan osapuolilla on ollut kuitenkin tarve päästä puhumaan asiasta, kumpikin on kenties tehnyt vähän ylilyönnejä ja he saavat pahimman taakan pois, kun voivat sanoa olevansa pahoillaan.

Se on prosessi myös se sovittelun jälkeinen elämä... Ihmisillä on ikävä kyllä vaan se muisti aika pitkä, vaikea lähteä puhtaalta pöydältä. (Sovittelija 6)

Tässä on suuri ero verrattuna rikos- ja riita-asiainsovitteluun. Siinä osapuolet eivät välttämättä enää koskaan kohtaa toisiaan. Naapuruussovittelussa jäädään asumaan riidan jälkimainingeissa. Ehkä muodollista sopimustakin tärkeämpää on se, että sovittelussa on luotu yhteys ihmisten välille ja voidaan sopia, että seuraavan kerran ei lähetetä nimetöntä lappua, vaan tullaan suoraan sanomaan asiasta, joka vaivaa.

Joku semmoinen kohtaaminen, toisen elämään hetkeksi asettautuminen... se yhteinen ymmärrys jotenkin, vaikka se olisi se hetki, se hetki voi olla ihan äärimmäisen tärkeä jotakin toista samankaltaista tilannetta varten. (Sovittelija 6)

4.6. Sovittelijoiden oppimiskokemuksia

Tämä hyvä fiilis tulee siitä, että vaikka luuli, kun istutaan alas että kaksi vihaista ihmistä, lopussa me kaikki lähdetään hymyillen ja nauraen, se on hyvä juttu, tästä on hyvä jatkaa. (Sovittelija 5)

Naapuruussovittelu on uusi toimintamuoto Suomessa ja siksi halusin koota sovittelijoiden omia oppimiskokemuksia ja pohdintoja työnsä kehittämises-

tä. Yksi hienovaraisuutta ja toisaalta myös jämäkkyyttä vaativa taito liittyy siihen, miten iso tila annetaan tunteiden purkamiselle. Osapuolilla on suuri tarve kertoa kokemastaan häiriöstä, mutta tunteisiin ei saa "jäädä lillumaan". Kymmenen vuoden takaisten asioiden jauhamisen katkaisu ei ole helppo tehtävä, kuten yksi sovittelija sanoi. Sovittelijan ammattitaitoon kuuluu vaistota, miten pitkälle tunteiden purkamisen voi päästää. Toisaalta kyseessä on höyrynpäästötilanne, mutta tilanne pitää kuitenkin pitää hallinnassa. Ihmiset ovat taistelutilanteessa, ja heidät pitäisi ohjata yhteisymmärrykseen. Tunneperäisten tilanteiden hallinnasta sovittelijat kaipasivat lisätietoja.

Haluaisin oppia lisää kysymystekniikkaa, mistä löytäisi ne oikeat narut, mistä vetää, oikeat kysymykset, millä saisi tilanteen laukeamaan. (Sovittelija 1)

Jos toinen osapuoli on aggressiivinen, hyväksi havaittu käytäntö on, että toinen sovittelijaparista voi ottaa aggressiivisemmän hetkeksi haltuunsa. Parityöskentely näyttää olevan yleisestikin hyvin toimiva tapa, josta esitettiin vain positiivisia kommentteja. Sovittelutilanteessa on läsnä usein tulkki. Asiaa ei juurikaan kommentoitu. Tästä tulkin näkymättömyydestä jäi vaikutelma, että tulkkaukset on ollut onnistunutta ja toiminut juuri niin kuin sen pitääkin eli luonut kielellistä tasa-arvoa. Toinen tärkeä oppimiskokemus on puolueettomana pysyminen. Sovittelijalle voi muodostua kuva siitä, kumpi on enemmän väärässä tai oikeassa, mutta sovittelijan ammattitaitoa on se, että hän ei näytä tunteitaan. Joskus yksi väärä sana voi laukaista toisessa ajattelun, että sovittelija on toisen puolella.

Tosi vaikeaa, ettei työnnä toista nurkkaan, sanotaan, että me ei haeta syyllistä, me haetaan sopua. (Sovittelija 3)

Yksi sovittelija kertoi, miten ennen sovittelua pelkäsi, että menee itse tunnetasolla mukaan, mutta havaitsi, että pystyikin olemaan yllättävän rauhallisena ja pysymään puolueettomassa tilassa toisten vain itselleen, että nyt näyttää tunteet nousevan, mitähän nyt tehdään.

Tämä systeemi toimii, että mä voin mennä ulkopuolisena ja näillä kysymyksillä auttaa, kun tunteet kuohuu. (Sovittelija 8)

Sovittelijoiden kokemuksen mukaan on helpompaa neuvotella selkeästä asiasta, missä ei ole paljon tulkinnanvaraa. Toisaalta esimerkiksi ääniin ja meteliin liittyy tulkintamahdollisuuksia. Ihmisten yksilölliset ärsynty-miskynnykset ja meluherkkyydet poikkeavat toisistaan. Arvomaailman tai

persoonallisuuteen liittyvät asiat ovat aina vaikeita. Erityisesti kun mennään tunnealueelle, esimerkiksi asetetaan kyseenalaiseksi toisen kasvatuskyky, niin tilanne helposti tulehtuu. Sovittelun kannalta on hankalaa, jos ihminen ei tunnista omaa ongelmallista käyttäytymistään. Tilanne on paljon helpompi, jos ihminen ei vain ole tullut ajatelleeksi oman käyttäytymisensä seurauksia. Kun hän kuulee ja ymmärtää, miten toiset kokivat sen, niin käyttäytymistä on mahdollista muuttaa.

Yksi oppimiskokemus on se, että sovittelutilanteessa ei tulisi olla liikaa ihmisiä, koska tällöin sovinnonhaluiset yksittäiset ihmiset eivät aina saa ääntään kuuluviin. Tällaisessa tilanteessa voisi olla useampia sovittelijoita ja ratkaisua työstettäisiin ryhmissä.

Sanotaan niin, että helpointa, jos on yksittäisiä ihmisiä, tosi vaikeaa, jos ryhmässä on eri näkemys asiasta, ryhmässä tyhmyys tiivistyy, ruokkii toisiaan, tosi vaikea lähteä sovittelemaan. (Sovittelija 5)

Oma erityiskysymyksensä ovat tilanteet, joissa jommallakummalla osapuolella on mielenterveysongelmia. Sovittelijoiden kokemuksen mukaan tällöin asia pitää hoitaa niin, että henkilö ei menetä kasvojaan. Esimerkiksi jos asukkaalla on harhoja, voidaan häntä yrittää ohjata lääkärille selvittämään asiaa, ei kuitenkaan vedoten hänen mielenterveyteensä vaan koettuun haittaan. Kiinnostava pohdinta on se, voiko sovittelija joskus vaikkapa korottaa ääntään. Yhdessä sovittelussa sovittelijan oli pakko tehdä näin ja sanoa "nyt kuuntelette", kun tilanne oli menossa melko mahdottomaksi. Tämä on varmaan asia, joka on tilannekohtainen. Sovittelijan rooli voi muotoutua kunkin persoonan mukaan. Yksi kokenut sovittelija sanoi, että hän on joskus sanonut, että pitää ajatella toista, ei vain itseään, miettiä, miten voisin itse olla mukava naapuri. Näin sovittelu voi liukua joskus ohjauksen ja opastuksen puoleen, mutta tässäkin asiassa aivan tarkkaa rajanvetoa voi olla vaikea tehdä.

Yksi oivallus oli se, että epäonnistunut sovittelukin voi tuottaa tulosta. Eräs sovittelu oli päättynyt siihen, että toinen perheistä marssi ulos loukkaantuneena. Myöhemmin syyttävä osapuoli lähetti sovittelun järjestäjälle sähköpostin, että oli nähnyt naapurin ja he puhuivat asiasta uudestaan. Ilman tätä sovittelutapaamista naapurien puhumattomuus ja ristiriitatilanne olisi varmasti jatkunut.

Naapuruussovittelijoille on kertynyt paljon kokemusta asumiseen liittyvistä ristiriidoista, joten kysyin heidän näkemyksiään ristiriitojen ennaltaehkäisystä. Vastauksissa nousi esiin sekä konkreettisia ehdotuksia asuinalueen yhteisöllisyyden rakentamiseksi sekä laajempia pohdintoja yhteiskunnallisesta eriarvoistumisesta ja sen pysäyttämisestä.

Konkreettisina toimenpiteinä monet painottivat yhteistä tekemistä, erilaisia talkoita ja tapahtumia, kaikkia sellaisia tilanteita, joissa asukkaat kohtaavat arkipäivässä yhteisen tekemisen kautta. Asukastoimikunnilla on paljon mahdollisuuksia yhteisöllisyyden luomiseen, kuten uusien asukkaiden vastaanottoon siten, että he tuntevat kuuluvansa naapurustoon. Yhteisöllisyys ei synny hetkessä. Yksi haastateltava kertoi tapauksen pieneltä paikkakunnalta. Taloyhtiössä järjestettiin pihatalkoot. Ensimmäisenä vuotena maahanmuuttajataustaiset ja kantasuomalaiset pysyivät täysin omissa ryhmissään talkoiden aikana ja tarjoiluja tulivat syömään vain lapset. Toisena vuotena oli jo enemmän vuorovaikutusta ja kolmantena otettiin jo yhteisiä valokuvia. Asukastalot ja asumistoimikunnat työskentelevät yhteisyyden luomiseksi.

Sitten toivottiin, että kun asukastalo saadaan, asukastalolla olisi sellainen rooli, että saattaisi yhteen eritaustaisia ihmisiä, ja myös tämmöistä, kommunikointia, keskustelua, dialogia syntyisi, tuttuutta, jotakin sellaista, ihmiset on enemmän tekemisissä toistensa kanssa, samalla sitten ennakoluulot vähenee, ja päästään keskustelemaan asioista ja ehkä tekemään yhdessä, toimimaan. (Järjestöyöntekijä 5)

Konflikteja voi syntyä myös vapaa-ajan viettoon liittyen. Eräällä asukastalolla syntyi ensiksi konflikti somalialaisten äitien ja eläkeläisten kesken. Eläkeläiset halusivat juoda kahvinsa rauhassa, mutta kokivat, että somalialaiset lapset pitivät liikaa meteliä asukastalolla ja vanhemmat eivät puuttuneet tähän riittävästi. Tästä kiistasta oli se hyöty, että osin sen johdosta perustettiin asukastaloparlamentti, jossa sovittiin talon pelisäännöt, miten talolla käyttyään ja otetaan muita huomioon ja miten voi puuttua kokemuksiinsa epäkohtiin. Asukastalolla ruvettiin miettimään, miten ihmiset oppisivat tuntemaan toisensa nimeltä, koska sekin on yksi askel luottamuksen rakentamiseen ja aitoon kohtaamiseen.

Kun tämä kiista saatiin ratkaistua, niin asukastalolla syntyi valtataistelua eri maahanmuuttajanaisten kesken. Kun asukastalolle tuli uusia ryhmiä, herätti se mustasukkaisuutta, koettiin, että jokin ryhmä ei esimerkiksi siivoa jälkiään. Asiaa ratkottiin sekä asukastalon vetäjien pitämässä kokouksessa että naisten omissa keskusteluissa. Kokouksissa saatiin oikaistua joitakin väärinkäsityksiä, mutta osa jäi vielä kytemään. Tämän jälkeen etsittiin muita tapoja ratkaista riita sekä imaamin että naisten aviopuolisojen avulla. Naisten aviopuolisot ehdottivat, että ratkaisuna on ehkä se, että yhdistetään afrikkalainen yhteisönratkaisutapa ja suomalainen ongelmien ratkaisutapa, joka on suoraviisempi. Nämäkin tapaamiset toistettiin, kuultiin eri osapuolia ja vähitellen kommunikointi helpottui ja päästiin ylittämään epäluottamuksen silta ja puhumaan konkreettisista käytännön asioista. Somalialaisille naisille asukastalo

on erittäin merkityksellinen. Se on heille sosiaalinen foorumi, koska naisten elämänpiiri saattoi olla aika pieni. Toisaalta asukastalolla on huomattu, että kun ihmiset pääsevät työhön tai harjoitteluun, vähentää se myös näitä reviiiristiriitoja, elämä rauhoittuu, kun siihen tulee muitakin elementtejä kuin koti ja asukastalo.

Tietämättömyys ja väärinymmärrykset olivat yksi syy kiistoihin naapureiden kesken. Asumisneuvojen työ sai kiitosta. Eräässä isossa monikulttuurisessa kerrostalossa Helsingissä asumisneuvoja järjestää asukasilloja rappu kerrallaan. Asukkailta tiedustellaan, mikä sujuu hyvin talossa ja mitä parannuksia tarvittaisiin. Näitä toiveita käsitellään asukasillassa, jossa muun muassa päätetään pihatalkoista ja kevätjuhlista.

Lahdessa maahanmuuttajapalvelut järjestävät uusille pakolaisperheille "talkkarin kierroksen", jossa käydään läpi kaikki yleiset tilat (pesutuvat, vinttikomerot, jätekatokset) ja kerrotaan, miten missäkin toimitaan. Mukana kierroksilla on huoltoyhtiön edustaja ja tulkki. Tätä mallia kannattaisi laajentaa; esimerkiksi kotoaan ensimmäiseen uuteen asuntoon muuttavat kantasuomalaiset nuoret hyötyisivät varmasti myös tästä opastuksesta.

Haastateltavien mukaan asukas- ja talotoimikuntiin pitäisi saada enemmän maahanmuuttajataustaisia aktiiveja, ei kuitenkaan niin, että he toimivat "sylkykuppeina" ja joutuvat vastaamaan jokaisen maahanmuuttajataustaisen naapurin teoista. Ehdotettiin myös järjestyssääntöjen kääntämistä eri kielille. Asukastoimikunnissa voisi olla joku sovitteluun perehtynyt jäsen ja koko sovittelutoiminta voisi tapahtua matalammalla kynnyksellä, ongelmien ei aina tarvitsisi kiertää isännöitsijöiden kautta.

Tässä tutkimuksessa eivät nousseet esiin uskonnon harjoittamiseen liittyvät tarpeet asuinalueilla, mutta nämä ovat tulevaisuuden kysymyksiä Suomessa. Monet Euroopan metropoleista tukevat uskonnollisten rakennusten rakentamista tarjoamalla neuvontaa tai tonttimaata, mikä on herättänyt vastustusta. On järjestetty informaatiokampanjoita ymmärryksen luomiseksi uskonnollisten yhteisöjen ja naapuruston välille tarkoituksena ennaltaehkäistä väärinkäsityksiä ja konflikteja. Frankfurtissa järjestettiin useita asukastapahtumia, kun suunnitelmat moskeijan rakentamisesta aiheuttivat konflikteja. Monissa kaupungeissa on järjestetty ennakokululojen ja pelkojen vähentämiseen tähtäviä tapaamisia, joissa alueen asukkaat, viranomaiset ja uskonnolliset yhteisöt voivat keskustella yhdessä vaikkapa perjantain rukoushetken aiheuttamista liikenne- ja pysäköintiongelmista. (Intercultural policies... 2010.)

4.7. Kohtaamattomuuden kulttuurista yhteisöllisyyteen

Hyvillä perheillä vieraita riittää, ja hyvissä vesissä on myös paljon kaloja.
Mongolialainen sananlasku

Konkreettisten riitojen taustalta haastatteluista nousi esiin suomalaisen (asumis)kulttuurin piirteitä kuten puhumattomuuden, valittamisen ja sääntöjen kulttuuri sekä yleinen individualisoituminen. Keskeisin selitys puuttumattomuuteen löytyy naapuruussuhteiden perusluonteesta, joihin kuuluvat heikot sosiaaliset siteet, yksityisyyden varjelu sekä läheisyyden ja etäisyyden jännite (Haverinen & Kouvo 2011, 12).

Mä näen, että tässä on iso yhteiskunnallinen murros menossa, meidän tapa käsittää meidän oma elämämme ja oma koskemattomuutemme, on jotenkin vaikea muuttaa semmoista ajattelutapaa, että meillä on oikeus tehdä asioita, jotenkin ihan joka puolelta tuoda esiin velvollisuudet, meillä on velvollisuus sietää toista ihmistä, olla loukkaamatta häntä... (sovittelija 6)

Suomessakin on nähtävissä asuinalueiden etnistä eriytymistä.

Tänä päivänä eriytymiskysymykset on konfliktin alku moneen, sen pysäyttämisen ja tukitoimien vieminen nyt sinne, kun vielä on mahdollista... ei ole pelkästään kyse siitä, että siellä on maahanmuuttajia, vaan myös huono-osaisia suomalaisia. (Sovittelija 6)

Naapuruussovittelu voi toimia vastavoimana eriytymiskehitykselle lisäämällä ymmärrystä ja vuorovaikutusta erilaisten ihmisten välille.

Monta kertaa on tullut se onnistuminen, sen vaistoa, näkee sen ihmisistä, että on aitoa, ihmiset kättelevät, halaa... Hymyssä suin lähtivät pois täältä, onnistumisen ilo on heillä ja meillä. (Sovittelija 3)

Eräs haastateltava kertoi tansanialaisen naapurinsa sanoneen, että jos tulee hätä, naapuri on se lähin ihminen, jonka puoleen käännytään. Tämän ajattelun uudelleen löytäminen voisi lisätä kaikkien asukkaiden viihtyvyyttä.

Konfliktien aiheet

- Meteli
- Yhteisten tilojen käyttö
- Häiritseväksi koettu lasten tai aikuisten käyttäytyminen
- Koettu tai todellinen piittaamattomuus säännöistä

Taustalla vaikuttavat yksilö- ja yhteisötason tekijät

- Tietämättömyys
- Väärinymmärrykset
- Puhumattomuus
- Erilaiset elämäntilanteet
- Ennakkoluulot
- Individualismi
- Ongelmien ulkoistaminen isännöitsijälle tai lähipoliisille

Rakenteelliset tekijät

- Alueellinen eriytyminen
- Huono-osaisuudesta johtuva turhautuminen
- Yhteisöllisyyden väheneminen
- Asenneilmapiirin jyrkentyminen
- Asumiseen liittyvät tekniset asiat, kuten elementtitalojen huono äänieristys

Sovitteluprosessin eteneminen

- Valmistautuminen – ei liikaa ennakkotietoja
- Käynnistys - turvallisen ilmapiirin luominen: istumajärjestys, tarjoilut, keskustelun pelisääntöjen selväksi tekeminen
- Tunteiden purkaminen - kummankin osapuolen ääni kuuluviin
- Suvantovaihe - keskinäisen ymmärryksen lisääntyminen
- Uusi tunnekuuhu – varmistetaan, että kaikki kertyneet asiat ja mielihäpä saadaan purettua
- Ratkaisuvaihtoehtojen läpikäyminen – vältetään sitä, että vain toiselle osapuolelle esitetään veloitteita.
- Sopimuksen laatiminen – tarkistetaan, että sopimus on kohtuullinen kummallekin
- Seuranta ja uuden toimintatavan omaksuminen - tulevien ristiriitojen ennaltaehkäisy

5. NUORTEN RIIDAT

Edellisessä luvussa käsiteltiin naapuruston riitoja sovittelijoiden näkökulmasta. Tässä luvussa kuvataan nuorten riitoja ja niiden sovittelua nuorten kanssa työskentelevien kertomana. Nuorten riitojen näyttämöt rajautuvat tässä tutkimuksessa pääosin nuorisotaloille, kirjastoihin ja asukastalon toimintoihin. Katujen kiistat, väkivalta ja suoranainen rasistisuus (ks. Perho 2010) eivät tulleet esiin tässä tutkimuksessa, vaikkakin jotkin seuraavassa esitellyistä konfliktien syistä voivat olla niissä taustalla.

5.1. Riitojen aiheet

Nuorten riidat liittyvät pitkälti niihin arjen asioihin, joista nuorten elämä muutenkin koostuu.

Nuoret ylipäätänsä, mistä ne riidat syntyvät, niin sehän on rakkaus, erimielisyyttä siitä, mitä musiikkia kuunnellaan, minne mennään, ne on ihan arkipäiväisiä asioita kelle tahansa, kuinka paljon siitä sitten on kulttuurisidonnaista, on vaikea erotella... Meillä oli tässä joitakin vuosia sitten yhdessä nuorisotalossa diskoillassa tuli tällainen riitatilanne tyttöjen kesken, ja ensin huudettiin suurella äänellä rasismia, rasismia, mutta se olikin erimielisyys pojasta. (Kunnan työntekijä 6)

Pojat riitelevät nuorisotalolla siitä, kuka saa käyttää tietokonetta tai kenen vuoro on pelata biljardia. Joku voi olla kateellinen siitä, että toinen saa parempia numeroita koulussa. Vanhempien yhteiskunnallinen asema voi nostaa tai laskea nuorten statusta. On eri käsityksiä siitä, mikä on kaunista tai miten pukeudutaan. Facebookissa on haukuttu tai nimitelty jotakin tai sitten vain erilaiset persoonallisuudet törmäävät.

Samalla lailla kuin aikuisten, kaikki ei tule keskenään toimeen. (Kunnan työntekijä 8)

Leikki voi mennä vähän yli ja muuttua kiusaamiseksi tai nimittelyksi. Nuorta on aiemmin kiusattu, ja sitten kun nuoret heittävät läppää vaikkapa sanomalla "sinä kiinalainen", niin toinen kokee, että häntä ei hyväksytä. Erilainen puhetapa voi aiheuttaa väärinkäsityksen: nuori kokee toisen olevan hyökkäävä, koska tämä puhuu äänekkäämmin ja elehtii voimakkaammin kuin keskiverto suomalainen nuori. Puhdas vahinkokin voi aiheuttaa konfliktin. Joku on kompastunut koulun portaissa, kun toinen on vahingossa tönäissyt, ja tönäisty

ottaakin esiin toisen etnisen taustan. Koulumatkalla on tapahtunut pientä kähinää, ja yhtäkkiä ruvetaan luokittelemaan ulkonäön, kieli- tai kulttuuri-taustan perusteella. Aikuisen on välillä vaikea päätellä, mikä pinnan alla on riidan todellinen syy.

Monissa haastatteluissa tulivat esiin reviiirit. Eri nuorisoryhmillä on omat paikkansa ja ensiksi tulleet katsovat paikan kuuluvan heille, olipa kyseessä sitten urheilukenttä tai asukastalolle kunnostettu tyttöjen huone. Kentällä syntyy tulkinnallisia ongelmia, kun yksi porukka sanoo, että me olimme täällä ensin pelaamassa, ja toinen porukka väittää, että heidän olivat ensin.

Liikaa testosteronia ja reviiiritietoisuutta, riippuu niin paljon iästä, mitä nuorempi on, ehkä enemmän reviiirihallintaa, mun vuoro on pelata koneella ja kaikkea tämmöistä. Kun tullaan vähän vanhemmiksi, tulee muitakin tekijöitä mukaan, jotka vaikuttaa siihen, että syntyy näitä vakavampia reviiirikonflikteja. (Kunnan työntekijä 3)

Toisaalta kun eräällä nuorisotalolla oli oltu huolestuneita siitä, että venäjänkieliset ovat omissa ryhmissään, niin yksi haastateltava oli pohtinut asiaa ja todennut, että ovathan hevarit ja indierokkaritkin omissa ryhmissään, eikä siitä olla niin huolestuneita. Musiikki yhdistää ja jakaa nuoria.

Tai sitten lukioaikana, hip hop oli hirveen iso juttu, jos sä olit tosi cool sä olit hip hop, tunsit artistit, se nosti sut tiettyyn asemaan muihin nähden, jolloin sä pystyit sillä saavuttamaan suosion. Konflikti syntyi siitä, että tavallaan jos se ei ole sun musiikkimaku yksinkertaisesti tää rap, se asettaa sut sellaiseen asemaan, että sä et ole kovin suosittu isompaan kaveriporukkaan. (Järjestön edustaja 8)

Fyysisissä joukkuepeleissä tunteet ovat mukana ja maahanmuuttajataustaisten nuorten tunteet kuumenevat herkemmin kuin kantasuomalaisten peleissä. Somalialaisen ja afganistanilaisen pojan välillä syntyi riita jalkapallopelissä. Nuorisotyöntekijä selvitti asiaa ja korosti, että ei saa käydä fyysisesti kiinni toiseen. Melkein täysi-ikäiset pojat saivat asian sovittua ja käittelivät sitten. Joskus tarvitaan keltaista tai punaista korttia rauhoittamaan tilannetta.

Suomalaisilla ihmisillä pitäisi olla voitontahtoa, sanoin työkaverille, pitää nostaa suomalaisten voitonhalua ja pikkuisen vähentää ulkomaalaisten voitonhalua, sitten hänestä tulisi tasainen ihminen, sen takia suomalaiset eivät menesty jalkapallossa tai urheilussa ylipäätään, koripallossa, lentopallossa, ne ei ole voitonhalusia, mä ymmärrän, silloin kun maahanmuuttajanuoret pelaavat jalkapalloa, tulee tappelu, koska jokainen haluaa voittaa. (Kunnan työntekijä 7)

5.2. Yksilöriidoista ryhmien väliseksi konflikteiksi

Uusimman nuorisobarometrin (2010) mukaan viidessä vuodessa nuorten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat muuttuneet paljon ja monin osin kriittiseen suuntaan. Asenteiden koventuminen ilmenee kyselyssä kuitenkin hieman abstrakteissa suvaitsevaisuuteen, rasismiin ja yhteiskunnalliseen ilma-
piiriin liittyvissä kysymyksissä. Sen sijaan henkilökohtaisemmissa ja konkreet-
tisemmissa asioissa – esimerkiksi maahanmuuttaja puolisona – asenteet ovat
kehittyneet hyväksyvämpään tai suvaitsevaisempaan suuntaan. (Myllyniemi
2010, 93.)

Haastateltavien kertoman mukaan heidän nuorisotaloillaan tai alueillaan ei
viime vuosiin ole ollut vakavia eri etnisten ryhmien välisiä yhteenottoja.

*Ennen oli niin, että maahanmuuttajat ja suomalaiset keskenään tap-
pelivat.. minusta se on tasaantunut, että ei ole niin että maahanmuut-
tajat ja suomalaiset.... Nykyään, kuka on maahanmuuttaja, niin monet
on tummaihoisia, mutta syntyneet Suomessa, on suomalaisia. (Kunnan
työntekijä 1)*

*Mun mielestä varsinaisia etnisiä jengejä ei ole, ei ainakaan ole havaittu
sellaisia... täällä Vantaan alueella on enemmän sekoittuneet, että siellä
itse asiassa on kaikennäköisiä, ihan kantaväestöstä maahanmuuttaja-
taustaisiin. (Valtion työntekijä 1)*

Yksi haastateltava arvioi nuorisotaloilla vallitsevan etnisten suhteiden hyvän
tilanteen johtuvan siitä, että sinne tullaan vapaaehtoisesti, ja koska siellä ha-
lutaan olla, niin sääntöjä on pakko noudattaa. Näyttäisi kuitenkin siltä, että
maahanmuuttajanuoret suosisivat joitakin tiettyjä nuorisotaloja eikä syy löy-
dy pelkästään alueen väestöpohjasta.

Jos riita on lähtenyt eskaloitumaan, se johtuu yleensä siitä, että riitelijät ovat
hakeneet omia tukijoukkojaan.

*Se varmaan lähtee siitä yksilö vastaan yksilö, sitten haetaan sen jälkeen
sitä jengiä ympärille, kun se konflikti tulee tai riita, meillä onneksi on
ainakin toistaiseksi vielä päästy niin, että meillä ei ole, ei ole ainakaan
havaittu sellaista, että olisi selkeästi jotkut somalialaiset vastaan kanta-
väestö, vaan ne on hyvin yksittäisiä... ja varsinkin kun puhutaan etnisistä
konflikteista, usein niitä aiheuttaa määrätyn ikäiset nuoret 15 – 25-vuo-
tiaiden välillä, ja useimmiten ne on niitä alle 20-vuotiaita, jotka siihen
osallistu. (Valtion työntekijä 1)*

Kahakka saattaa syntyä kahden ihmisen välisestä sananvaihdesta. Nuoret voivat poistua tilanteesta, mutta tulla sitten uudelleen taustajoukkojen kanssa. Kasvojen menettämällä on paljon merkitystä, onko joku nähnyt tai kuulut sen kadulla tai pihalla.

Varsinkin nuorelle on tosi tärkeää säilyttää oma uskottavuutensa ja oma asemansa, käännä toinenkin poskesi periaate ei kadulla toimi, sillä ei tavallaan omaa statusta nosta siinä ryhmässä ainakaan. (Järjestötyöntekijä 4)

Konflikti voi alkaa pienellä parveilemisella ja uhoamisella ja sovitaan paikat, missä otetaan yhteen. Tukijoukkojen saapuminen harvoin rauhoittaa tilannetta.

Otetaan analogia melkein mihin tahansa kasvavaan ristiriitatilanteeseen, siirtyy epäolennaisuuksiin ja syyttelyihin, kun sinne astuu kolmas ja neljäs osapuoli mukaan... niin silloin unohtuu totuus, että mistä asiasta lähdettiin liikkeelle. (Kunnan työntekijä 3)

Suurin osa mukana olevista nuorista on usein täysin sivullisia. He ovat aluksi mukana vain katselijan roolissa, mutta tilanne voi viedä mukanaan.

Vaikka osa haastateltavista kuvasikin riidan muuttumista yksilöriidasta ryhmien väliseksi riidaksi, niin haastatteluissa tuli esiin vain yksi esimerkki eri etnisten ryhmien välisestä yhteenotosta nuorisotalolla. Facebookissa oli nimitelty somalialaistaustaista nuorta, mikä johti ensin yhteen tappeluun. Tappelusta seurasi se, että lähes aikuiset kosovolaistaustaiset nuoret olivat tulleet omalta asuinalueeltaan erään toisen alueen nuorisotalolle. Nuorisotalon edessä käytiin jatkotappelu näiden kahden ryhmän välillä, mutta tämän tappelun jälkeen tilanne rauhoittui. Riitaa selvitellyt nuorisotyöntekijä näki tilanteen kehittyneen positiivisempaan suuntaan.

Nykynuoret ovat ymmärtäneet sen, että rauha, peace on parasta. Ei ole enää mikään kovistelu tai me ollaan parempia, me annetaan teille turpaan, ei se ole enää. Nuoret ovat kehittyneempiä kuin aikaisemmin. Esimerkiksi silloin kun mä olin nuori, me oltiin tyhmempiä, jos puhutaan tosta tappelusta ja minkälainen maailmankuva nuorilla on. (Kunnan työntekijä 7)

5.3. Identiteettikysymykset ja etniset hierarkiat

Ryhmään kuulumiseen tai kuulumattomuuteen liittyvät kysymykset koskettavat nuoria syvästi.

Siinä iässä aletaan ehkä enemmänkin tarkastelemaan itseään, kuka minä olen, jonka jokainen teini käy läpi. Joidenkin teinien kohdalla se on äärettömän rankka ja raadollinen. Ei tarvitse olla monikulttuuristaustainen nuori. Toiset pääsee siitä helpommin, mutta se voi olla, mietin adoptiolasten kannalta, se voi olla vaikeampi, koska sä et ole ainoa, joka etsii itseään, kaikki muutkin etsii itseään, se on siinä, olen nostanut näitä asioita esille, itsensä hakeminen, se on jokaiselle teinille vaikeaa, tulee eteen tämä hetki, jos sulla on vielä monikulttuurinen tausta, kaksikulttuurisesta perheestä, tulee erittäin vaikeaksi, alkaa etsiä sitä identiteettiä, mihin maahan, mihin maanosaan, kuka minä olen, tulee lisäpainolasti. (Kunnan työntekijä 6)

Etnisessä identiteetissä on monia ulottuvuuksia: toisaalta se, miten nuoret itse määrittävät itsensä suhteessa kantaväestöön, muihin maahanmuuttajiin ja oman ryhmänsä alaryhmiin sekä toisaalta se, miten heidät määritellään. Suomalaisille esimerkiksi somalialaiset näyttäytyvät helposti yhteneväisenä ryhmänä, mutta nuoret saattavat kommentoida omaan kansallisuuteensa kuuluvaa ryhmää vaikka sanomalla "noi on maalta". Nimittely ja luokittelu eivät liity vain kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välisiin suhteisiin, vaan myös ryhmän sisälle. Kiistellään siitä, kuka on oikea muslimi ja kuka on hyväksytty maahanmuuttaja.

Kuka on oikea tämän uskonnon edustaja, jos ajattelee vaikka somalalityttöjen kesken, kuka on niinku oikea muslimi, kuka rikkoo islamia vastaan, vaikkapa käyttäytymisessään tai pukeutumisessaan tai jollakin muulla tavalla, tietyt ryhmät ottaa asiakseen arvioida toisen ryhmän oikeellisuutta... Jos samassa rapussa on tšetšeenipoika ja venäläispoika, voi olla kestämatön tekijä. (Järjestötyöntekijä 4)

Toisaalta nuori, jonka isä on esimerkiksi Afrikasta ja äiti Suomesta, samastuu täysin kantaväestöön eikä ns. monikulttuuriseksi. Nuorisobarometrin aineiston mukaan, jos toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa, suomalaisuuden kokemus on erittäin voimakas (88 %). Jos molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla, on suomalaiseksi samastuminen paljon vähäisempää. Kansainvälisissä tutkimuksissa toistuu havainto siitä, että maahanmuuttajataustaiset samastuvat vahvasti paikalliseen yhteisöön (esim. leppävaaralai-

seksi tai myllypurolaiseksi), kun taas uuteen kotimaahan identifioituminen on heikompaa. (Myllyniemi 2010, 21, 23.)

Eri etnisten ryhmien välillä on hierarkiaa, joka näyttäytyy eri tavalla eri yksilöille.

On esimerkiksi vietnamilaiset nuoret, arabinuoret, kurdinuoret, somalinuoret, siinä on tietty etninen tausta, tietty kilpailu, nuoret tahtoo peilata itseään valtaväestöön, nuorten välillä on tietty kilpailu menossa siitä, kuka on eniten valtaväestön kaltainen, tai kuka nousee hierarkiassa korkeimmalle... Se on valitettavan yleistä, silleen, että okei, me somalialaiset ollaan tällaisia mutta ainakaan me ei olla niin kuin nuo vietnamilaiset, se ei perustu siihen, mitä vietnamilainen kulttuuri tai somalialainen kulttuuri on, vaan se perustuu siihen, mitä suomalaisuus on... Mun mielestä valitettavaa, koska jokainen kulttuuri on arvokas itsessään, mutta just tää, että pitää miellyttää sitä valtaväestöä, joku itsepuolustusmekanismi, mikä ihmisillä on ollut aikojen alusta lähtien, pitää tulla hyvin juttuun valtaväestön tai sen hallitsevan osan kanssa. Tätä on jonkin verran, mutta nuoret aika hyvin sulautunut yhteen, on tällaista mixingiä, että nuoret eri väestöryhmistä hengailee yhdessä. (Järjestön edustaja 1)

Nuorisobarometrin 2010 tulosten mukaan enemmistö nuorista ajattelee, ettei ystävän ihonvärillä tai uskonnollisilla näkemyksillä ole merkitystä. Asenteet ovat kuitenkin sikäli polarisoituneet, että lähes neljännes on vastakkaista mieltä ja joka kymmenes jyrkästi eri meiltä. Vain 13 prosenttia pitää edes jokseenkin tärkeänä, että ystävä on syntynyt Suomessa. Kyselyn mukaan on paljon nuoria, joiden mielestä Suomen ei missään tapauksessa pitäisi ottaa enempää maahanmuuttajia ja nämä eivät rikastuta suomalaista kulttuuria, mutta kuitenkin samaan aikaan pitää ystävän ihonväriä, uskontoa tai syntyperää merkityksettöminä. Ystäviä arvioidaan eri tavoin kuin ihmisryhmiä yleisellä tasolla. (Myllyniemi 2010, 90.)

Omaan etniseen taustaan liittyvä herkkä asia on myös monitulkintainen kunnian käsite.

Kunnia on aika tärkeä asia niille, kunniaa ei saa loukata julkisesti, silloin tulee helposti mieleen sellainen kostonkierre asiassa. (Valtion työntekijä 2)

On tietysti semmoisia asioita, jotka ovat etenkin kulttuurisesti joillekin ryhmille vaikeampia tai herkempiä kuin toisille, jos toinen ryhmä oppii käyttämään sitä, jos esimerkiksi tällainen verbaalinen aggressio kohdistuu vaikkapa arabitaustaisen pojan äitiin, hän ei voi katsoa sormiansa

läpi, ei voi antaa anteeksi, suomalaiselle pojalle voi sanoa häijyjäkin asioita sen äidistä, se sanoo, että niin se onkin. (Järjestötyöntekijä 4)

Eri etninen tausta vaikuttaa jokaisen lapsen ja nuoren kohdalla eri lailla. Yksi haastateltava analysoi sitä, että Suomessa syntyneen lapsen tai nuoren kokemus voi olla se, että päiväkodissa ja ala-asteella kaikki on sujunut hyvin ja hän ei ole kokenut erilaisuutta. Sitten ylä-asteella ei yhtäkkiä enää sujukaan hyvin. Tämä voi aiheuttaa turhautumista. Konfliktin taustalla voi olla myös pettymys siitä, että vieraskielisen nimen takia on ollut vaikea saada työelämäharjoittelu- tai kesätyöpaikkaa.

5.4. Kotien asenteet

Yksi vahvimpia teemoja, joka haastatteluissa tuli esiin, oli vanhempien – sekä kantasuomalaisten että maahanmuuttajataustaisten - vaikutus nuorten välisiin suhteisiin ja konflikteihin. Nuori omaksuu helposti negatiiviset asenteet muita ryhmiä kohtaan, jos hän kotona kuulee halventavaa tai vähättelevää puhetta toisia ryhmiä kohtaan.

Nuorissa on niin paljon erilaisia, niitä, joilla on kotoa tullut, että maahanmuuttajien kanssa ei olla missään tekemisissä, sitten on ne, jotka katsoo ihmisinä, ja kaikki sieltä välistä, nämä asenteet tulee voimakkaasti esille, kun kohtaa niitä koululuokkia. (Kunnan työntekijä 4)

Nuorisotyöntekijä kertoi, että eräs nuori käytti termiä neekeri. Työntekijä kysyi, että miksi käytät sanaa, joka koetaan loukkaavana. Poika vastasi, että hänen isänsä sanoo noin kotona. Toinen nuorisotyöntekijä kertoi, miten hänen poikansa ei ymmärrä, miksi koulukaverit puhuvat pahaa venäläisistä ja virolaisista. Virolaisena poika on itse nähnyt aivan toisenlaisen Viron kuin mitä kuvaa täällä jotkut piirtävät. Äiti oli puuttunut asiaan, kun pojan koulukaveri oli väittänyt virolaisia huligaaneiksi. Hän laitto viestin asiasta opettajalle ja opettaja keskusteli vanhempien kanssa ja vanhemmat keskustelivat lapsensa kanssa. Äiti korosti nopean puuttumisen merkitystä; jos asiaan puututaan heti, niin nuoret tietävät, että tätä asiaa ei kannata enää ottaa esille. Lisäksi hän painotti sitä, että tulee ottaa vanhemmat mukaan ongelmanratkaisuun.

Tilanne ei ole kuitenkaan vaan se, että kantasuomalaiset tuntevat epäluuloja maahanmuuttajataustaisia kohtaan. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat voivat siirtää omasta kotimaastaan peräisin olevia kiistoja ja katkeruutta lapsilleen.

Mun mielestä perheellä on kova merkitys tässä, jos kotona puhutaan, että nää esimerkiksi arabit ovat koko ajan tehneet meille tätä ja tota, semmoista, arabit ovat vihollisia ja näin pois päin, miten nuori suhtautuu, jos törmää arabian kieltä puhuvaan koulussa tai kadulla tai kasvuympäristössä. (Järjestötyöntekijä 4)

Jos nuorta kiusataan koulussa etnisen taustan vuoksi, se voi joskus johtaa siihen, että nuori kokee vanhempien kulttuurin taakaksi.

Vanhempien kulttuuri on muuttunut heikkoudeksi, syytetään vanhempien kulttuuria, "lasku vanhemmille". (Järjestötyöntekijä 1)

Vaikeista, pitkään jatkuneista kriisioloista tulleille vanhemmille ei ole helppoa irrottautua vanhoista asenteista. Vertaistukiryhmissä vanhemmat voivat käsitellä sitä, miten tämä katkeruus heijastuu nuoriin.

Ihmiset alkaisivat pikkuhiljaa oppimaan asioita yksilöinä eikä ryhmän edustajina ja menneisyyden kantajina. (Järjestötyöntekijä)

Aikuisilla on suuri rooli - vanhempina ja ammattilaisina - nuorten välisen konfliktien ennaltaehkäisyssä. Aikuisten rohkeudella puuttua nuorten rasismiin ja tukea heitä ryhmärajojen rikkomisessa, on suuri merkitys nuorille (Perho 2010). Nuorten asennoituminen ryhmän ulkopuolisiin muodostuu kiinteässä yhteydessä heidän sosiaaliseen ympäristöönsä. Myönteisten asennonormien avulla voidaan parhaimmillaan rikkoa kielteisen kontaktikokemuksen ja ennakkoluulojen välinen noidankehä (Mähönen 2011). Tutkimus korostaa yhteiskunnan ja kasvattajien vastuuta etnisistä suhteista välittyvistä viesteistä. Samaa korostivat tämän tutkimuksen haastateltavat.

Sillä hyvin paljon se lähtee myös aikuisten ammattilaisten asenteista. Lapset ja nuoret tarttuu heti kiinni semmoisiin... Muutos pitää tapahtua myös työntekijöissä, työntekijöiden pitää miettiä, miten mä esitän asioita. (Kunnan työntekijä 6)

5.5. Ratkaisukeinoja

Selkeät säännöt ja välitön puuttuminen

Jos nuorisotalolla syntyy konflikti, niin haastateltavat korostivat nopeaa puuttumista ja selkeitä sääntöjä, joihin voidaan vedota.

Nuorisotalolla on selkeät säännöt, ei kiusata ketään, ei haukuta ketään, ei tönitä, ei rikota nuorisotalon tavaroita. (Kunnan työntekijä 6)

Meidän nuokullakin on niitä kaikkia erityyppisiä ihmisiä, ihan niin kuin suomalaisiakin, paljon ulkomaalaisia esimerkiksi Kongosta ihmisiä ... Se on vaan sillee, että siellä on tietyt säännöt, niin ihmiset ei halua itselleen mitään ongelmia, ne ei myöskään aloita sitä rasistista läppää, ja sitten kun ne oppii tutustumaan niihin ihmisiin, kun siellä ei edes saa puhua mitään sellaisia, se estyy tämmöinen rasistinen juttu ja sitten ne tutustuu keskenään ja kaikki on kavereita. (Opiskelija 1)

Työntekijöille muodostuu oman persoonansa ja kasvatuskäsityksensä mukaisia tapoja lähestyä asiaa. Lähtökohtana on kuitenkin se, että mennään heti väliin ja selvitetään, mistä riita johtuu.

Yhdellä luokalla tällainen tyttö vähän kimpaantui, kävi pojan kimppuun, pistettiin peli poikki, otettiin erikseen ja keskusteltiin tämä asia heti saman tien. Ja läksi ihan läpänheitosta, ollaan hauskoja ja heitetään vähän läppää, eikä ajatella, että toinen ymmärtää sen väärin, toisen mielestä ei olekaan niin hauskaa. Nopea puuttuminen, ettei jäädä miettimään, että kuinka tähän puututaan ja tehdään kaikenmaailman suunnitelmia, vaan tartutaan heti ja puhutaan heidän kanssaan, ketä se koskee... Se loppui siihen, molemmat pyysi toisilta anteeksi. (Kunnan työntekijä 6)

Joskus työntekijä voi aavistella, että pinnan alla on jotakin, mutta asiaan ei tahdo saada otetta. Joskus voi olla parempi, että ei suoraan kysy, vaan vaikka Facebookin kautta kyselee, että olisiko jotakin, mistä haluaisit tulla juttelemaan tai mistä sinulla on paha mieli, pohti yksi haastateltava.

Muutama työntekijä korosti sitä, että nuoret ovat herkkiä sille, kohdellaanko heitä oikeudenmukaisesti, ja vaistoavat, kohdellaanko kaikkia yhdenvertaisesti. Nuorisotalon henkilökunta on suuressa vastuussa talon hengestä, ettei ole suosikkeja tai inhokkeja.

Oikeudenmukaisuus pitää olla, nuoret kyllä huomaa, jos heitä kohtaan ollaan epäoikeudenmukaisia. Pitää olla oikeudenmukainen, pitää olla säännöt, jos jotain tapahtuu, heti pitää mennä ja syylliset rangaista, tämän tyyppiset mun mielestä estää. (Kunnan työntekijä 7)

Yhdessä tekeminen ja totuttujen ajatuskuvioiden rikkominen

Jos me saadaan se yksi nuori miettimään, että miksi mä ajattelen näin... Muutos lähtee pienestä, se ei tarvitse olla muuta kuin se pieni hetki, että joku vähän herättää, joku vähän tönäisee, oletko sä miettinyt, miksi sä ajattelet näin, siitä se lähtee... Jutellaan heidän kanssa asenteista ja ennakkoluuloista. Nuoret puhuvat asioista oikeilla nimillä. Näitä nuoria, jotka avoimesti sanoo, että "mä olen sitten rasisti", sitten kun keskustellaan avoimesti, toinen on vähän pettynyt, että et sä ole rasisti, sorry. (Kunnan työntekijä 6)

Ihmisoikeusliiton Kitke-hanke on järjestänyt yhteisötyöpajoja, jotta osallistujat itse ryhtyisivät käsittelemään ongelmia toisten tunteita kunnioittaen samasta yhteisöstä peräisin olevien ohjaajien ollessa läsnä. Yhteisötyöpajoja on järjestetty naisille, miehille ja nuorille, ja niissä keskustellaan erilaisista osallistujille tärkeistä kysymyksistä, toiveista, esteistä toiveiden toteutuksen tiellä ja ratkaisuehdotuksista. Yhteisödialogi on ennaltaehkäisevää ja ratkaisukeskeistä toimintaa, jossa voidaan käsitellä esimerkiksi vanhempien ja nuorten välisiä suhteita ja konflikteja.

Yksi haastatteluissa esiin tullut menestyksekkäs yhdessä tekemisen projekti oli Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen Colorblind-tanssiteatteriesitys, johon kerättiin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoria. Tanssiesitys käsitteli rasismia muiden teemojen ohella. Colorblind-produktiosta on lähtöisin muun muassa Elastinen. Musiikin merkitys asenteiden muutoksessa tuli esiin muissakin haastatteluissa.

Mun mielestä täällä on vaikuttanut tosi hyvin oikeasti Multiculti, itsekin olen oppinut paljon, totta kai kaikilla on ennakkoluuloja, se on inhimillistä, mutta Multicultin toimet on aika hyviä, ja kaikki tapahtumat. Multicultilla on ollut esimerkiksi Rock against Racism, tuli kaikentaustaisia ihmisiä, painotetaan sitä, että kaikki voi tulla, ihan sama minkä näköinen sä olet, mistä sä olet kotoisin, kyllä sinne yleensä porukkaa tulee ainakin jonkin verran, jos ne on yleisiä, ja sitten ne muistaa, että siellä oli hyvä meno, ja tulee uudestaan, semmoinen, missä on kaikki yhdessä, ne oppii tuntemaan toisiaan ja eritaustaisia ihmisiä. (Opiskelija 1)

Yhdessä nuorten ryhmässä oli ollut pidempään ristiriitaisuuksia ja siellä käytettiin tunnekompassia, jotta nuoret oppisivat tunnistamaan ja nimeämään omia tunnetilojaan ja toimintatapojaan, esimerkiksi miten toimin, kun olen vihainen. Jokaisessa tapaamisessa nuoret aluksi nimesivät, mikä on päivän päällimmäinen tunne. Toinen saman ryhmän menetelmä oli fiilispussi,

jonne nuori kirjoittaa itselleen kirjeen jonkin tunnekuohon jälkimainingeissa. Työntekijä on lähettänyt kirjeet kolme kuukautta myöhemmin nuorten kotiosoitteisiin. Nuori saattaa reagoida: ”vähän mä olin pieni, vähän mä olin tyhmä”. Näin nuoret oppivat refleктоimaan omaa tekemistään.

Yhteisyyttä ja ymmärrystä synnyttäviä tapahtumia ovat myös erilaiset leirit ja nuorisovaihto. Nuorisotoimessa järjestettiin suomalais-virolainen leiri. Eräällä nuorisotalolla käy säännöllisesti kansainvälisiä harjoittelijoita. Kolmannella järjestetään yhteisiä leirejä, joissa keskustellaan poikien kanssa ja avataan asioita työntekijän oman esimerkin avulla, sillä varsinkin pojille on tärkeää saada miehen roolia ja mallia. Vaikka haastatteluissa korostui erilainen yhdessä toimiminen ja tekeminen, pitää antaa myös tilaa tunteiden prosessoinnille, etteivät tapaamiset ole liian täynnä, pitää olla ”väljyyttä, kuuntelevaa korvaa” toiminnan ohessa.

*Tarvitaan tilaa ja paikkaa arjen vuorovaikutukselle.
(Järjestötyöntekijä 8)*

Nuorin haastateltava suositteli sitä, että erilaisissa leikkimielisissä kilpailuisa laitetaan eritaustaiset nuoret eri ryhmiin ja kun nuoret eivät halua hävitä, heidän on pakko tulla toimeen toisten kanssa. Hänen kokemuksensa mukaan tämä oli toiminut hyvin heidän nuorisotalollaan.

Verkostotyö

Tilannekohtaisen puuttumisen lisäksi on kehitetty myös laajempia malleja ja konfliktien ratkaisuun. Hyvä esimerkki on Vantaalla jo muutaman vuoden toiminut yhdyshenkilöverkosto Tuntosarvet, jonka tarkoitus on ehkäistä konflikteja. Pitkään Vantaalla työskennellyt haastateltava kertoi, että aikoinaan 90-luvulla Hakunilan tapausten aikaan viranomaisilla oli tietoa, että jotakin on tapahtumassa. Tällöin kuitenkin odotettiin, että ensin tapahtuisi jotakin, ja sitten vasta toimittaisiin. Nykyinen toimintamalli, tuntosarviverkosto, perustuu ennaltaehkäisyyn. Yleensä aina joku taho – koulu, nuorisotoimi, kirjasto – tietää tai pystyy ennakoimaan etukäteen nuorten konfliktit. Joskus on käynyt niinkin, että joku sivullinen soittaa hätäkeskukseen, että bussissa nuoret puhuivat tämmöisestä tappelusta. Kun epäily konfliktista herää, niin tieto jaetaan heti viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken tavoitteena ennaltaehkäistä konfliktin puhkeaminen ja kärjistyminen. Keskeiset toimijat ovat koulu-, sosiaali- ja nuorisotoimi (ks. Ehdotuksia... 2008). Jos konfliktissa epäillään olevan mukana maahanmuuttajataustaisia nuoria, otetaan yhteyttä maahanmuuttajajärjestöjen yhdyshenkilöihin. Maahanmuuttajajärjestöt ovat tarvittaessa organisoineet jalka- ja katupartiointia. Viranomaiset, järjestöt

ja vanhemmat yhdessä ennaltaehkäisevät riitojen muuttumista väkivaltaisiksi. Euroopan kaupunkien integraatioverkoston asumisraportissa (Housing... 2007) kerrotaan samantyyppisestä partioinnista. Amsterdamissa marokkolaisen Al Mawadda Foundationin projekti Naapuruston isät (Neighbourhood fathers) on saanut palkinnon työstään nuorten parissa. Marokkolaiset isät ovat partioinnilla ja varhaisella puuttumisella onnistuneet vähentämään rikoksia ja epäsosiaalista käyttäytymistä alueilla, joissa on esiintynyt paljon ongelmia.

Toinen haastateltavien kertoma yhteistyömalli on se, että on koottu tukiverkosto nuoren ympärille, kuten toimitaan esimerkiksi venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten Pinnu-projektissa. Mukana on nuoriso- ja koulutoimi sekä vanhemmat. Samaa kulttuuritaustaa edustava työntekijä toimii kulttuuritulkkina rakentaen luottamusta nuoren ja vanhempien välille ja vanhempien ja viranomaisten välille. Nuori voi olla masentunut ja valvoa yöt tietokone ainoana kaverinaan, minkä jälkeen ei jaksakaan lähteä kouluun. Pinnu-projektin avulla nuoret ovat lähteneet mukaan itseään kiinnostaviin toimintoihin, ja kun luottamus saadaan rakennettua ensin työntekijän ja nuoren, sitten työntekijän ja vanhempien ja vanhempien ja viranomaisten välille, niin tilanne usein lähtee parempaan suuntaan, päivärytmi löytyy, mahdollisesti koulutuspaikkakin.

Useampi haastateltava painotti kouluissa tehtävää työtä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten kesken syntyviä riitojen ratkaisua ja sovittelua, ei varsinaisesti kiusaamista. Kiusaaminen – yhteen ja samaan nuoreen kohdistuva pitkäkestoinen vihamielinen käytös – voi kuitenkin olla konfliktien taustalla. Jotkut haastateltavat peräänkuuluttivat, että koulu ottaisi vahvemman vastuun suvaitsevaisuuden rakentamisesta. Toiset kertoivat siitä työstä, mitä jo tehdään kouluissa ja koulujen ja nuorisotoimen yhteistyönä.

Mä lähtisin koulumaailmasta rakentamaan suvaitsevaisuutta, liittyä kiusaamiseen koulumaailmassa, miksi ei viihdy koulussa, sieltä se peruskorjaus aloitetaan ja vahvistetaan sitä, että siellä pystytään helpoimmin suurille nuorisoryhmille opettamaan, nuorisotyötä kouluihin. (Kunnan työntekijä 7)

Hyvä esimerkki koulun ja nuorisotoimen yhteistyöstä ovat eri puolilla Suomea järjestettävät toimintakokempäivät, joilla ryhmätetään seitsemäsluokkalaisia ja samalla päästään kohtaamaan koko ikäluokka. Lahdessa osaan toimintakokempäivistä on sisällytetty asennemittaritoiminta, joka nostaa esiin yhdenvertaisuus- ja kansainvälisyysasioita.

Uskon myös, että on nuoria, jotka kohtaa sitten tai joutuu epämieluisiin tilanteisiin oman taustansa vuoksi... Se on semmoinen asia, mitä me nostetaan paljon esiin, kun käydään, kierretään kouluilla puhumassa kiusaamisesta. Oma kiusaamispaketti vedetään seiskoille, kaseille ja yleille, siellä puhutaan hyvin pitkästi läpän heitosta ja kuinka helposti se lähtee käsistä. (Kunnan työntekijä 6)

Kirjastojen nuoriso-osastot tarjoavat nuorille paikan, jossa he voivat oleskella sekä hankkia tietoa ja elämyksiä kirjojen, pelien tai musiikin avulla. Maahanmuuttajataustaiset työntekijät luovat siltaa nuoriin. Kirjaston nuoriso-osastolla sovitaan säännöt uusien tulokkaiden kanssa:

Täällä ei tapella, ei uhkailla kavereita ja henkilökuntaa, vaan kunnioitetaan niitä ja sallitaan erilaisuus. Annetaan tilaa myös muille kuin itselle. (Kunnan työntekijä 3)

Kun Sellon kirjaston Pointissa alettiin järjestää ensimmäistä kertaa peli-iltoja kirjaston sulkemisen jälkeen, jotta nuorten äänet eivät häiritsisi muita asiakkaita, nuoret olivat niin onnellisia ja keskittyneitä pelaamiseen, että koko osasto oli hiiren hiljaa. Jos konflikti on syntymässä, pyrkii vahtimestari estämään sen menemällä heti väliin. Ajatuksena on, että vahtimestari on mahdollisimman paljon läsnä ja tilanne pyritään rauhoittamaan. Joskus joudutaan antamaan porttikielto esimerkiksi kiusaajille ja joskus kutsutaan häiriöitä aiheuttavien vanhemmat paikalle ja yhdessä keskustellaan siitä, mitä tapahtui ja miten tällaiset tapaukset estettäisiin jatkossa.

Aikuiset vai nuoret sovittelijoina

Nuorten parissa toimivat olivat sitä mieltä, että yleensä nuoret tarvitsevat konfliktien ratkaisemiseksi aikuisten apua, mutta myös joku nuorista voi alkaa arvioida kiistatilannetta uudesta näkökulmasta pyrkimyksenään kiistan ratkaiseminen.

Me järjestetään kaikille seiskaluokkaisille toimintakokempäivä ja tarkoitus on ryhmäyttää ja tutustuttaa uudet luokat toisiinsa. Hyvin nopeasti huomaa sen, että jos luokassa on jotakin hälinää tai tulee jotakin, tulee pientä läpänheittoa, saattaa olla, että on muutama siellä luokassa, joka heti tarttuu kiinni, että ei noin saa tehdä, tuo ei ole kivaa. Se ei aina ole lähtöisin sieltä opettajalta, vaan luokkalaiset oppilaat itse toteaa, ei näin toimita. (Kunnan työntekijä 6)

Toisaalta kaveripiiristä pois sulkemisen pelko voi yhdenmukaistaa mielipiteitä.

Ryhmädynamiikka paljon sanelee, missä se toimii ns. luomuryhmädynamiikka, nimenomaan lasten ja nuorten keskuudessa..., jokaisesta ryhmästä löytyy leadereitä ja seuraajia, jos tää leader on se aggression ylläpitäjä, niin kyllä se ryhmä siinä pysyy, vaatii hirveää rohkeutta asettua leaderiä vastaan tai kyseenalaistaa arvomaailma, joutuu pois ryhmästä, jos et ole mun puolella, olet mua vastaan, ryhmästä poissulkeminen on ehkä pahinta, mitä voi nuorelle tapahtua. Nää on koulujen sudenkuoppia, että ryhmäytymiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota, ei anneta aikaa, annetaan toimia omalla painollaan ilman, että aikuinen vaikuttaa siihen. (Järjestöyöntekijä 4)

Nuorin haastateltavista kertoi omista kokemuksistaan, kun oli puuttunut rasistiseen nimittelyyn.

Monilla on se, että ne ei halua itselleen hankaluuksia, sillä että sovittelisi sitä asiaa, ne pelkää, että jos nää rasistit alkaa haukkumaan muakin, vaikka olen suomalainen tai syrjimään jotenkin, mutta kyllä mä ainakin menen, kun olen vapaaehtoisohjaajana siellä ja mun täytyykin puuttua, ja mä menen vaan kysymään, että mikä ongelma täällä on ja jos joku sanoo, että mua haukuttiin vaikka neekeriksi tai jotain, mä kysyn, että minkä ajatuksen pohjalta sä tän sanoit, tekikö se sulle jotakin väärää... Aika lailla se kyllä toimii, jos sä sanot, että sä haukuit tätä ihmistä neekeriksi, vaikka et ole koskaan edes puhunut sille, sulla ei ole mitään oikeutta haukkua mikskään tai millään nimellä tai mitenkään, sä et tunne tätä ihmistä, se ei ole tehnyt sulle mitään väärää, joten silloinhan se ihonväri tai mikään tällainen ei oikeuta sua sanomaan, se ei mitenkään sitä ihmistä muuta. Kyllä yleensä ihmiset rupeaa ajattelemaan, että joo tota, niitä alkaa hävettämään, lähtee ehkä itekin siitä, tajuaa, että ne on itse aika tyhmiä. (Opiskelija 1)

Keskustelin joidenkin haastateltavien kanssa myös nettiympäristössä tapahtuvasta konfliktien ennaltaehkäisystä ja sovittelusta. Verkossakin pidettiin hyvänä, että läsnä olisi joku aikuinen antamassa toisenlaisia näkökulmia mustavalkoisten sijaan.

Missä muualla nuorten annetaan olla niin omimmillaan kuin netissä... Siellä syntyy samalla tavalla konflikteja ja siellä oppii vuorovaikutukseen. (Järjestöyöntekijä 8)

Vaikka aikuisten roolia tarvitaan, niin nuorten omaa panosta sovittelijoina ei kannata väheksyä. Koulujen sovittelua käsittelevässä tutkimuksessa huomattiin, että aikuisten sovittelijoiden painolastina on tarve löytää osapuolten puheiden perusteella, kumpi on väärässä ja kumpi oikeassa. Aikuiset sovittelijat kokevat fasilitatiivisen roolin vaikeimmaksi sovittelutyössä. Oppilassovittelijat ymmärtävät ja hyväksyvät paremmin sen tosiasian, että yhdestä tapahtumasta voi olla kaksi näkemystä eikä niistä tarvitsekaan etsiä yhtä totuutta. (ks. Gellin 2011.)

Monissa kulttuureissa ikä tuo arvovaltaa ja arvovalta mahdollistaa sovittelun.

Somaliyhteisön sisällä tapahtuva sovittelu minun käsittääkseni perustuu juuri siihen arvovaltaan mitä sovittelijoilla on, joka tulee vain iän myötä. Jos joku mun ikäinen tulee sovittelemaan mun ja toisen ihmisen välille, se jotenkin tuntuu absurdilta, että sen pitää olla sellainen, että sillä on tiettyä kypsyyttä, se pystyy toteuttamaan sen sovittelun elementin. (Järjestön edustaja 8)

Lohdullisia ovat näkemykset, että harva on kuitenkaan riidankylväjä.

Ei yksikään halua riidellä kuitenkaan, ne on keskenään kavereita, justiinsa se läpän heitto ja kaikki tämmöinen, välillä voi jopa vahingossa syntyä riita, ei tiedä, mitä on halunnut toiselle sanoa, sitten just niinkin, että tavallisesti nuoret heittää, että mulla oli niin huono päivä, periaatteessa joo, ne on kuitenkin keskenään kavereita. (Kunnan työntekijä 1)

6. POHDINTAA

Kaupunkisosiologisen tutkimuksen yksi perusargumentti on, että suurkaupungeissa asuvien keskuudessa kehittyä yleensä kyky sietää erilaisuutta (Haverinen & Kouvo 2011, 13). Metropoleissa asuu eri sosiaalisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin ja etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä. Erilaiset käsitykset arvoista, käyttäytymisestä tai resursseista ovat osa kaupunkielämää. Konfliktien ennakoiminen, niihin puuttuminen ja ratkaiseminen on dynaamisessa yhteisössä elämisen edellytys. Konflikteja ei tule välttää tai piilotella, sillä silloin riskinä on frustraatio, pettymys tai vetäytyminen. Avoin julkinen keskustelu on paras tapa kohdata pelot, huolet ja ristiriidat. (Intercultural cities...2010, 63.)

6.1. Miten välttää riitojen etnistäminen ja etnistyminen

Kahdessa aiemmassa luvussa on käsitelty melko erityyppisiä konflikteja ja niiden ratkaisuja. Naapuruussovittelu on esimerkki organisoidusta toiminnasta, jossa vapaaehtoiset sovittelijat käsittelevät riitaa osapuolten kanssa pyrkimyksenä löytää ratkaisu ongelmaan. Tyypillistä naapuruussovittelutilanteille on, että häiriö on jatkunut jo pitkään ja osapuolet eivät ole pystyneet puhumaan asiasta toisilleen. Nuorten konfliktit syntyvät usein spontaanisti nuorisotaloilla, kirjastoissa ja harrastustoiminnoissa, ja niitä pyritään sovitteluun välittömästi paikan päällä. Joskus nuorten riita on kytenyt pidempään ja silloin haetaan tukijoukkoja kaveripiireistä ja riita voi purkautua julkisella paikalla tapahtuvana tappeluna.

Asuinalueen riitojen sovittelussa ja ennaltaehkäisyssä keskeistä on estää riitojen etnistyminen. Käsitteen etnistyä määrittelen siten, että osapuolten etninen tausta korostuu tai sitä halutaan korostaa: konflikti etnistyy, koska sitä etnistetään. Tällöin riidan alkuperäinen syy jää taka-alalle.

Monitaustaisen yhteisön ristiriitatilanteet voi tyyppitellä sen mukaan, mikä merkitys osapuolten etnisellä taustalla on riitatilanteissa:

- 1) osapuolten etnisellä taustalla ei ole mitään merkitystä
- 2) eri etninen tausta voi lisätä ja eskaloida konfliktia
- 3) riidan syy johtuu siitä, että ryhmillä on eri etninen tausta.

Joissakin tässä tutkimuksessa kuvatuissa riidoissa henkilön etnisellä taustalla ei ole lainkaan merkitystä. Suuri osa riidoista kuuluu ryhmään kaksi. Naapuririidoista suuri osa johtui osapuolten erilaisesta elämäntilanteesta. Maahanmuuttajataustaisilla asukkailla on usein isommat perheet ja vieraita saattaa käydä useammin kuin kantasuomalaisilla. Toisaalta

tottumattomuus kerrostaloelämään tai perheen suuri koko ovat tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa häiriötä, olipa perhe tai nuori kotoisin mistä vaan. Naapuruussovitteluaineistosta syntyi vaikutelma, että useimmissa tapauksissa osapuolilla oli vilpittömästi pyrkimystä ratkaista ristiriita naapurin etnisestä taustasta riippumatta. Toisaalta joskus riidat selvästi etnistettiin ja etnistyivät ja joskus maahanmuuttajataustainen perhe joutui tarkkailun tai jopa häirinnän kohteeksi ennakkoluulojen vuoksi. Tämä näkyy myös siinä, että kantasuomalainen osapuoli ei aina halunnut osallistua riidan selvittelyyn. Kiristynyt mielipideilmasto on osaltaan vaikuttamassa siihen, että naapuruuskiistoissa osapuolten eri tausta korostuu.

*Nyt kun on tullut tämä maahanmuuttokriittisyys, niin kansalaisten kyn-
nys valittaa erilaisista arjen ongelmista on ollut aika selkeästi koholla,
kansanedustajalle on valitettu muun muassa miksi somalit puhuvat lu-
jaa puhelimeen, miksi somaleilla on hajuvesiä, erilaisia tämmöisiä, jotka
liittyy ihmisen arjen käyttäytymiseen, joillekin näyttäytyy ei niin halut-
tavina, toivottuina käytösmalleina, jolloin siitä herkästi tulee se konflikti.
Että joku ajattelee, että hän vaan puhuu niin, että toinen kuulee, kolmas
henkilö, joka on siinä samassa tilanteessa kokee, että se häiritsee hänen
tilaansa, siinä on konfliktin aihe valmiina. (Järjestön edustaja 8)*

Eri etninen tausta ei kuitenkaan tarkoita vain sitä, että osapuolina olisi kantasuomalainen ja maahanmuuttajataustainen. Maahanmuuttajien keskinäiset konfliktit saattavat vaatia pitkää sovittelua, sillä niiden syyt voivat olla hyvin-
kin syvällä eri ryhmien historiassa ja nykypäivässä.

Maahanmuuttajien asumista kartoittavan eurooppalaisen tutkimuksen (Housing... 2007) mukaan asuinalueiden riidat johtuvat muun muassa metelistä, autojen parkkeerauksesta, sääntöjen noudattamattomuudesta, jotka ovat sinänsä ihan tavanomaisia konfliktin aiheita. Jos kiistat tapahtuvat alueella, missä asuu paljon maahanmuuttajia, ne helposti etnistyvät ja kärjistyvät.

Nuorten riidoissa eri etninen tausta näytteli jonkinasteista roolia. Tämä saattoi ilmetä huulenheimona, joka jossakin vaiheessa menee yli ja toisen etninen tausta nousee riidan alkuperäisen syyn tilalle konfliktin pääsyyksi. Muihin ryhmiin kohdistuvia negatiivisia asenteita on sekä kantasuomalaisilla että maahanmuuttajataustaisilla vanhemmilla, ja ne helposti tarttuvat nuoriin ja ruokkivat näiden riitoja. Myös nuorten itsensä parissa voi muodostua etnisiä hierarkioita: keitä hyväksytään ja keitä suljetaan pois. Aiemmin esitellin näkemyksen, että konflikti voi lähteä eskaloitumaan, kun samanlaisuutta

minimoidaan ja erilaisuutta korostetaan. Toisaalta, mitä useampaan identiteettiryhmään nuori katsoo kuuluvansa, sitä paremmin hän voi ymmärtää eri ryhmiä ja välttää asenteita, jotka johtavat vahvaan vastakkainasetteluun.

6.2. Tulosten käytännöllistäminen ja suositukset

Mitä tämän tutkimuksen tulokset merkitsevät käytännön työn kehittämisen kannalta? Nostan esiin neljä keskeistä teemaa.

1) Naapuruussovittelun laajentaminen ja kynnyksen madaltaminen

Naapuruussovittelu on tuloksekas uusi toimintamuoto, joka perustuu vapaaehtoisuuteen ja vahvistaa asuinyhteisön sosiaalista koheesiota. Parityö, jossa toinen sovittelijoista on maahanmuuttajataustainen, on osoittautunut tehokkaaksi, sillä sovittelijat voivat tarvittaessa toimia kulttuurisina tulkkeina. Naapuruussovittelu on tällä hetkellä määräaikaista projektityötä ja se tulisi saada vakiinnutettua sekä alueellisesti laajennettua. Tämä takaisi myös jatkuvan koulutuksen ja tuen sovittelijoille. Sovitteluun pitäisi saada vielä enemmän matalan kynnyksen politiikkaa, jotta riidat päästäisiin sovittelemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tästä on hyviä kokemuksia joissakin Euroopan metropoleissa.

2) Nuorten yhteisöllisyyden tukeminen

Haastatteluista välittyi kuva, että nuorisotaloilla on ollut hyvin vähän vakavia konflikteja, joihin syynä oli ollut henkilöiden erilainen etninen tausta. Maahanmuuttajataustaiset nuoret, erityisesti pojat, viihtyvät nuorisotaloilla. Tässä tutkimuksessa kuitenkin on haastateltu vain muutaman nuorisotalon työntekijöitä, joten tuloksia ei voi yleistää. Mitä enemmän nuoret tekevät ja toimivat yhdessä, sitä pienemmäksi toisen etnisen taustan merkitys todennäköisesti jää. Haastatellut kuvasivat monia menetelmiä, joissa haastettiin totuttuja ajatusmalleja ja tarjottiin nuorille mahdollisuuksia pohtia asioita uusista näkökulmista. Vaikka nuorten joukosta löytyy sovittelijoita, niin aineistossa painottui vahvasti aikuisten rooli sekä kiistojen taustalla että sovittelijoina.

3) Konfliktien ennaltaehkäisy yhteistyön avulla

Aineistosta nousi esiin erityisesti Vantaan kaupungin moniammatillinen toimintamalli etnisten ryhmien välisten konfliktien ehkäisemiksi. Toimintamallissa keskeisenä ideana on verkostoyhteistyö viranomaisten, maahanmuuttajayh-

teisöjen ja kolmannen sektorin välillä sekä nopea tiedonkulku ”tuntosarvitasolta” kaupunkitasoiseen yhteisryhmään asti. Paikallistason verkostokouksessa hahmotetaan syntynyt ristiriita ja sen ratkaisumahdollisuudet, ja tärkeää on, että maahanmuuttajayhteisöt ovat mukana ratkaisua etsimässä.

4) Eri sovitteluperinteiden yhdistäminen

Yhteisösovittelu on vielä suhteellisen vähän käytetty toimintamalli Suomessa. Sovittelun varhaiset mallit palautuvat heimoyhteisöllisiin riidanratkaisukäytäntöihin, ja modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa harjoitetaan yhteisöllistä oikeutta erityisesti etnisten ryhmien keskuudessa (Iivari 2010, 46). Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten perusteella omat sovittelujärjestelmät kuitenkin lakkaavat toimimasta jonkin ajan kuluttua maahanmuutosta, erityisesti jos yhteisössä on suuria sosiaalisia eroja (Rubenstein 2003, 174).

Yleensä yhteisön keskeltä löytyy sovittelijoita, ei ole nimettyjä, että tämä henkilö on sovittelija, yleensä oman kokemuksen mukaan, se on aina vanhemmat, joilla on tiettyä arvovaltaa, yhteisöllisissä kulttuureissa, meillä on, ikä tuo arvovaltaa, arvovaltaiset on yleensä viisaita, rauhallisia ihmisiä, jotka haluaa katsoa monelta kantilta ja kuunnella molempia osapuolia... Yleensä halveksitaan sellaista sovittelijaa tai sellaista ihmistä, joka kuuntelee vaan yhtä osapuolta, että tekee sen pohjalta johtopäätöksen, ei ole hyvä. (Järjestön edustaja 8)

Aiemmin kuvatussa asukastalon esimerkissä yhdistettiin suoraviivaista länsimaista sovittelua ja perinteistä yhteisösovittelua. Ihmisoikeusliiton Kitke-projektissa on kokeiltu työpajoja, joissa yhteisödialogin avulla etsitään ratkaisuja ongelmiin. Tämänäyttöiselle toiminnalle on selvästi tarvetta. Haastateltavat ovat kertoneet, miten yhteisösovittelu voi olla toimiva tapa esimerkiksi raha-asioihin liittyvissä riidoissa ja muissa arkisissa riitatilanteissa. On kuitenkin viitteitä siitä, että mikäli yhteisöjen johtajat ovat asuneet suhteellisen vähän aikaa uudessa maassa, he eivät välttämättä ole parhaita asiantuntijoita ristiriitatilanteissa, jotka juontuvat vanhan ja uuden elämäntavan eroista tai uusista yhteiskunnallisista käytännöistä (Kyllönen 2011).

Naapuruston ja asuinalueen sopua edistävät naapuruussovittelijat, asukasaktiivit, asukastalot ja nuorisotalot; yleensäkin erilainen yhdessä tekeminen. Vähemmistöpolitiikka on enemmistön ja vähemmistön välisten ristiriitojen sääntelyä erilaisin toimenpitein (Allardt & Starck 1981). Poliitiikka on erilaisuuden organisointia eli pohjan luomista yhteiskunnan olemassaololle, integriteetille, vakaudelle ja toimintakyvylle, vaikkei täydellistä yhtenäisyyttä ja yhteisöllisyyttä olekaan (Saukkonen 2007). Sovittelu on yksi osa yhteisyyden

rakentamista. Suomessa on pitkä eri väestöryhmien välisten suhteiden institutionalisoitumisen perinne. Tasavallan presidentti Tarja Halonen muistutti Tammikuun kihlaus -seminaarissa Jyväskylässä 2011 siitä, että suomalaisessa yhteiskunnassa sopimisen kulttuuri on mahdollistanut hyvinvoinnin vakaan ja pitkäjänteisen kehittämisen. Suomea on kaavailtu rauhanvälityksen suurmaaksi ja sovittelua kansalaistaidoksi. Perustaa siihen luodaan arkisten riitojen sovittelussa ja ratkaisussa.

LÄHTEET

- Abdulkadir, Sheikh Mao (toim.) 2003. Keinot hallussa. Viranomaisten ratkaisemia kulttuuriristiriitoja. Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa ja Avoin oppimiskeskusprojekti. Helsinki: Hankintakeskuksen paino.
- Allardt, Erik & Starck, Christian 1981. Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Avruch, Kevin 2003. Culture. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 140 – 153.
- Black, Peter W 2003. Identities. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 120 - 139.
- Bonafe-Schmitt, Jean-Pierre 2000, Mediation: from dispute resolution to social integration. Teoksessa Minorities in European cities: the dynamics of social integration and social exclusion at the neighbourhood level. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 217-228.
- Botes, Johannes M 2003. Informal roles. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 210 – 219.
- Brewer, Marilyn B 1991. The Social Self: On Being the Same and Different at the Same Time. Personality and Social Psychology Bulletin 17:5, 475 – 482.
- Brunila, Teuri 2010. Sovittelu – tie tulevaisuuteen. Teoksessa Poikela, Esa (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 23 – 44.
- Cheldelin, Sandra 2003. Mediation and Arbitration. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 220 – 240.
- Cheldelin, Sandra & Lyons, Terrence 2003. Facilitation and Consultation. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 254 – 268.
- Dhalmann, Hanna 2011. ”Yhden uhka, toisen toive”. Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehityksen valossa. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Ehdotuksia ja toimintamalleja maahanmuuttajanuorten palvelujen parantamiseksi. Passi-projektin kokemukset ja suositukset. 2008. Vantaan kaupunki: Sosiaali- ja terveystoimi.
- Ekholm, Elina & Salmenkangas, Mai 2008. Puhumalla paras. Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- d’Estrée, Tamra Pearson 2003. Dynamics. Teoksessa Cheldelin, Sandra, Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 68 – 90.
- Fisher, J. Ronald 1989. The Social Psychology of Intergroup and International Conflict Resolution. New York: Springer Verlag.

- Flinck, Aune & Elonheimo, Henrik 2010. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia. Teoksessa Poikela, Esa (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 109 – 132.
- Gellin, Maija 2010. Koulussa sopu sijaa antaa - vertaissovittelun tuloksia. Teoksessa Poikela, Esa (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 69 - 90.
- Gellin, Maija 2011a. Sovittelu koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Gellin, Maija 2011b. Restoratiivisuus sovittelun lähtökohtana. Teoksessa Sopua! Näkökulmia naapurisuusovitteluun. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, Kotilo-projekti, 83 – 89.
- Hall, Edward T. 1976. Beyond Culture. New York: Doubleday.
- Haverinen, Risto & Kouvo, Antti 2011. Milloin naapurin asiat kuuluvat sinulle? Naapurihäiriöihin puuttuminen ja niihin mukautuminen. Yhdyskuntasuunnittelu vol. 49: 2, 8 – 27.
- Housing and integration of migrants in Europe 2007. CLIP Network. Cities for Local Integration Policy. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Iivari, Juhani 2010. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela, Esa (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 45 - 66.
- Intercultural cities. Towards a model for intercultural integration 2010. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Intercultural policies in European cities. 2010. Cities for Local Integration Policy (CLIP)-network. Strasbourg: Council of Europe.
- Jeong, Ho-Won 2003. Structure. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 154 – 167.
- Keinänen, Jyrki & Niemistö, Emma 2010. Sovittelu ja erityisasiantuntemus - riidanratkaisu rakennusallalla. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 175 - 186.
- Kortteinen, Matti 1982. Lähiö: Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari. Asuntopolitiikka ei estä alueiden eriytymistä. Helsingin Sanomat 7.9.2011.
- Liesinen, Kalle 2010. Kansainvälinen sovittelu. Teoksessa Poikela, Esa (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus, 197 - 220.
- Minorities in European cities: the dynamics of social integration and social exclusion at the neighbourhood level. 2000. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Mitchell, Christopher 2003. Problemsolving. Teoksessa Cheldelin, Sandra, Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 241 – 254.
- Müller-Klestil, Sebastian 2009. Disarming identities: Ethic identities in conflict resolution: Hindrance of helpful resource? Social psychological studies XXI, Helsinki: Department of Social Psychology, University of Helsinki.
- Myllyniemi, Sami (toim.) 2010. Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Mähönen, Tuuli-Anna 2011. What should I think; How should I feel? The balancing of personal experiences and social norms in the outgroup attitude formation of youth. Publications of the Department of Social Research 2011:1, Social Psychology, University of Helsinki.
- Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1994. Suomen kielen sivistyssanakirja. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.
- Pehrman, Timo 2011. Paremmiin puhumalla. Restoratiivinen sovittelu työyhteisössä. Acta Universitatis Lapponiensis 212. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Perho, Sini 2010. Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhtaan vaihteen Joensuusta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisu 103.
- Poikela, Esa 2010. Oppiminen sovittelun ytimenä – restoratiivisen ohjauksen lähtökohtia. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Poikela, Esa (toim.) 2010. Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ramsbothan, Oliver; Woodhouse, Tom & Miall, Hugh 2005. Contemporary Conflict Resolution. Second Edition. Cambridge: Polity Press.
- Rubenstein, Richard E. 2003. Sources. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 55 – 67.
- Rubenstein, Richard E. 2003. Institutions. Teoksessa Cheldelin, Sandra; Druckman, Daniel & Fast, Larissa: Conflict. London: Continuum, 166 – 188.
- Saukkonen, Pasi 2007. Poliitikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Sonck, Marjut 2011. Näkökulmia kulttuuriin eroihin sovittelutilanteiden kannalta. Teoksessa Sopua! Näkökulmia naapuruussovitteluun. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, Kotilo-projekti, 60 - 71.
- Sopua! Näkökulmia naapuruussovitteluun 2011. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, Kotilo-projekti.

Ting-Toomey, Stella & Oetzel, John G. 2002. Cross-Cultural Face Concerns and Conflict Styles. Teoksessa Gudykunst, William B. & Mody, Bella (toim.). Handbook of International and Intercultural Communication. 2. ed. USA: Sage Publications.

Vilkama, Katja 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat. Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2011:2.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Haavisto, Vaula; Bergman-Pyykkönen, Marina & Mattila-Aalto, Minna 2011. Fasilitatiivisen perhesovittelun tutkimus- ja kehittämishanke FASPER.

Väliraportti 30.9.2011. Helsinki: Suomen sovittelufoorumi ry.

Kenola-Krusberg, Jaana 2011. Ulkосуomalaisvarusmiesten kansallisen identiteetin rakentuminen. Kasvatustieteen lisensiaattityö. Tampereen yliopisto.

Kyllönen, Katri 2011. Uskonto konfliktinratkaisun välineenä. Maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien sovittelu uskonnon avulla. Väitöskirjäsikirjoitus. Teologinen tiedekunta.

Toimintakertomus vuodelta 2010. Kotilo-projekti. Suomen Pakolaisapu.

INTERNET-LÄHTEET

www.sovittelu.com

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B Raportteja

Sarjassa julkaistaan pääsääntöisesti Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä, henkilökunnan tutkimuksia ja opinnäytetöitä sekä niiden Diakin kehittämisprojektien raportteja, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia.

- B 1 Hurskainen, Eeva & Puukki, Arja 1999. Maahanmuuttajien opintojen ohjaus ja kuratiivinen toiminta.
- B 2 Rintatalo, Paula 1999. Kun yhteiskunnan todellisuus musertaa: kontekstuaalista teologiaa Englannissa.
- B 3 Gothoni, Raili, Tenhunen, Sirpa & Mallik, Bijli 1999. A future for the children: evaluation research from Calcutta.
- B 4 Gothoni, Raili & de Carvallio Silveira, Claudio 1999. Program for social education:evaluation report of the project in Rio de Janeiro.
- B 5 Mikkola, Arto & Heiskanen, Tatu 1999. OlenNainen: raportti toiminnallisesta koulutushankkeesta.
- B 6 Gothóni, Raili (toim.) 2000.Yhteisyyttä vapaaehtoistyössä, hoitamisessa ja päihdehuollossa:kolmen päättöyön tuloksia.
- B 7 Ilkka-Ahola, Sirpa 2001. Suomalaisen diakonian juurilla: Otto Aarnisalonen seurakuntadiakonia Virroilla 1895-1899.
- B 8 Kohonen, Sanna-Maija & Uuksulainen, Riikka & Kortelahti, Teemu 2002. "Lähe miun artteliksein": yhteisvastuukeräys yhteisöjen tukena.
- B 9 Kainulainen, Sakari (toim.) 2002. Neljä ikkunaa nuorisotyöhön.
- B 10 Kainulainen, Sakari (toim.) 2002. Työkäytäntöjä tutkimassa ja kehittämässä.
- B 11 Mattila, Marita 2002. Työttömän toivo - vapautuksen teologiaa Lappeenrannassa.
- B 12 Huovila, Mikko 2002. Hoivaajasta vaikuttajaksi? Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden osallistuminen ja vaikuttaminen.
- B 13 Välttilä, Orvokki 2002. Keneltä toivo ja tulevaisuus? Kroatian evankelisen kirkon tuki jäsenilleen sodan aikana.
- B 14 Hursti, Irene 2002. Ystävyyttä yli etnisten esteiden. Tutkimus SPR:n maahanmuuttajien ystävävälityksen ja neuvonnan kehittämisestä.
- B 15 Ritokoski, Sami & Valtonen, Minna 2003. Miten suunta löytyy? Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat kutsumusta, ammatillista identiteettiä ja työhön sijoittumista pohtimassa.
- B 16 Laurila, Anja 2003. Toivo ja Ilona.
- B 17 Novitskij, Jaana 2003. Elämäntaitoja ryhmätyönä – kuntoutusmalli nuorille huumeidenkäyttäjille.
- B 18 Laulaja, Hanna & Takamaa, Maria 2003. Viittomakielinen käänös:

Varhaisen kommunikaation ja kielen kehityksen arviointimenetelmä, MCDI-lomake 8 – 16 kk.

B 19 Laine, Terhi & Haavisto, Kari & Viemerö, Jaana 2004. Sosiaalityö poliisilaitoksella. Keski-Uudenmaan kokeilun loppuraportti.

B 20 Lehtinen, Jonna & Säilä, Sanna 2004. Seikkailujen saari - Vapaa-ajantoiminnan kehittämishanke Perheryhmäkoti Myötätuulessa.

B 21 Manninen, Anja 2004. "Koko työyhteisön voimin" - Laadukkaat hyvinvointipalvelut ja palveluketjut -projektin loppuraportti.

B 22 Djupsjöbacka, Stefan 2004. "Valinta kokeessa" - Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijavalintakokeiden kehittämishanke vuosina 2002 - 2003: Kartoitusraportti.

B 23 Noppari, Eija & Tanttinen, Marja-Terttu (toim.) 2004. Arvokas vanhuus ja vanhustyön arvostus.

B 24 Poikolainen, Päivi & Rinne, Leena & Taruvuori, Karoliina 2005. Kaupunki- ja maaseutu ympäristö koulutusvalintojen ja elämäntavan muovaajina.

B25 Girsén, Mervi 2005. Kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyö. Solmut auki vuorovaikutteisella työn kehittämisellä.

B 26 Helminen, Jari (toim.) 2005. Kiintopisteitä nuoruusaikaan. Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa.

B 27 Hämäri, Eira 2005. Orpolasten elinolot Emkhuzwenin alueella Swazimaassa.

B 28 Tikka, Irina 2005. Katulapsityön kahdet kasvot.

B 29 Mattila, Kati 2005. "Jos nainen lepää, sakaali vie kanat". Tyttöjen ja naisten asema Nepalissa.

B 30 Helminen, Jari (toim.) 2005. Hyvinvoinnin rakentajat. Näkökulmia hyvinvointityön ja sen edellyttämän ammatillisen osaamisen kehittämistarpeisiin Uudellamaalla.

B 31 Kortelainen, Hanna 2006. Tiedettä, tutkimusta vai kehittämistä? Ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystoiminta valtion, työelämän ja akateemisen imun ristipaineessa.

B 32 Thitz, Päivi 2006. Diakonian yhteisölliset merkitykset.

B 33 Kinnunen, Tuula 2006. Vertaistuki erityislapsen vanhempien voimavarana.

B 34 Markkanen, Seija, Kohonen, Sanna-Majja & Nieminen, Ari 2007. Ohjatusti työhön - oppiminen, motivointi ja sosiaalinen yrittäjyys.

B 35 Malinen, Anette 2007. Pakko ja autonomia. Päihteidenkäyttäjät sosiaali- ja päihdehuollossa.

B 36 Vuokila-Oikonen, Päivi; Kivirinta, Mervi (toim.) 2007. POVER : psykiatrisen hoitotyön malli – verkostot ammatillisen pätevyyden kehittämisessä : loppuraportti.

- B 37 Leino, Irina 2008. Olla kannettuna – olla suojattuna : kertomus erään kuvataidepajan pyhiinvaelluksesta.
- B 38 Noppari, Eila 2008. Monialaiset verkostot perheitä tukemassa.
- B 39 Tainio, Hannele 2009. Asunnottomuuskierteessä.
- B 40 Tölli, Sirpa 2009. Mielenterveyshoitotyön asiantuntijuuden oppiminen Diakoniaammattikorkeakoulun Oulun yksikössä.
- B 41 Autio, Kaarina ja Rauhala, Henna 2010. Avoimet ovet. Miten toiminta tukee nuoria huumeiden käyttäjiä ja mitä he tarvitsevat asiakkaina.
- B 42 Piirainen, Keijo; Kuvaja-Köllner, Virpi; Hokkanen, Joni; Mannelin, Kristiina ja Kettunen, Aija 2010. Järjestöjen vaikutukset. Arvioinnin kehittämistä kolmessa kuopiolaisessa järjestössä.
- B 43 Huhtala, Katja ja Lehtinen Maria 2010. Tuetusti koulutien alkuun. Koulunsa aloittaneen lapsen kielen kehityksen ja itsetunnon tukeminen sadutuksen ja toiminnallisten harjoitteiden keinoin.
- B 44 Itäniemi, Taru 2010. Ei mitään pitsinnypläystä. Television ulkomaantoimittajien kokemukset kriisialueilla ja niistä selviytyminen.
- B 45 Vuokila- Oikkonen, Heikkinen, Karttunen, Läksy, Maikkula & Wiens 2011. Psykoosin varhainen tunnistaminen ja hoidolliset interventiot nuorella - hyvän käytännön kuvaus.
- B 46 Hintsala, Kähkönen & Pauha (toim.) 2011. Verkkoa kokemasa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä.
- B 47 Häkkinen, Tiina 2011. Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammatyössä.
- B 48 Vuokila-Oikkonen, Päivi & Halonen Anu-Elina (toim.) 2011. Rakentamassa ammattikorkeakouluyhteisöä
- B 49 Peltoniemi, Mai 2011. Normaali narkomaani? Kokemustutkimus huumeriippuvuudesta, hoidosta ja toipumisesta.
- B 50 Kähkönen & Pauha (eds.) 2012. Faith-Based Social Action in Combating Marginalization. Conference Proceedings, Helsinki, 17.-18.11.2011.
- B 51 Kainulainen & Kivelä (eds.) I Will Never Smoke! Results of Anti-tobacco Teaching and Intervention in Schools in Nepal

